

BRIQ

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi

Deniz İpek Yolu'nda Ortak Rota

RÖPORTAJ

ALEXANDER DUGIN

Kuşak ve Yol Girişimi:
Avrasya'nın Yolu

CHENG ENFU • LI JING

KYG'de Deniz İşbirliğinin
Günümüzdeki ve Gelecekteki Durumu

ERSEL ORAL

Asya'nın Avrupa'ya Açılan Kapısı
Kuzey Ege Limanı

ASSADOLLAH ATHARİ • EHSAN EJAZİ

Çin-ABD Rekabeti Gölgesinde
Kuşak ve Yol Girişimi

MEHMET PERİNÇEK

Doğu Akdeniz ve Güney Kafkasya'da
Başarı ve Barışın Formülü

SERHAT LATİFOĞLU

Kuşak ve Yol Girişimi Ülkelerinde
Ekonomik ve Finansal İşbirliği

TARİHTEN

MESUD SADRMOHAMMADI

İran'da Atatürk ve Milli Mücadele
Konusunda İlk Kitap

KİTAP İNCELEME

SERDAR YURTÇİÇEK

COVID-19 Sonrası Küresel Sistem:
Eski Sorunlar, Yeni Trendler

FOTOĞRAF **NI MIN**

50 TL • KKC 60 TL

Kuşak ve Yol Girişimi Dergisi

Cilt 1 Sayı 4 Sonbahar 2020

BRIQ, Türkçe-İngilizce,
üç aylık uluslararası siyaset, ekonomi ve kültür dergisidir.

ISSN 2687-5896

Genel Yayın Yönetmeni
(Sorumlu Müdür)
Fikret Akfırat

Yayın Kurulu Koordinatörü • Dr. Öğr. Üyesi Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi

Yayın Kurulu

Mehmet Adnan Akfırat, Türk-Çin İş Der • Salih Ertan, Elektrik Mühendisi • Dr. Öğr. Üyesi Efe Can Gürcan, İstinye Üniversitesi
Hüseyin Haydar, Şair • Doç. Dr. Şiir Kılış, TÜBİTAK, ODTÜ • Dr. Handan Konar, Şanghay Üniversitesi
Doç. Dr. Uğur Murat Leloğlu, ODTÜ • Ali Şahin, İstanbul Üniversitesi • Prof. Dr. Ufuk Tutan • Dr. Öğr. Üyesi Yang Chen, Şanghay Üniversitesi

Danışma Kurulu

Cankut Bagana, Onur Air Yönetim Kurulu Başkanı • Prof. Cheng Enfu, Çin Sosyal Bilimler Akademisi
Prof. Dr. Guo Changgang, Şanghay Sosyal Bilimler Akademisi • Cem Gürdeniz, Emekli Tümamiral • Prof. Dr. Emin Gürses, Yeditepe Üniversitesi
Doç. Dr. Han Zhimin, Şanghay Uluslararası Çalışmalar Üniversitesi • Faik Işık, Avukat • Beyazıt Karataş, E. Hv. Pt. Tümgeneral
Prof. Dr. Birol Kılış, Hacettepe Teknokent • Prof. Dr. Semih Koray, Bilkent Üniversitesi • Ethem Sancak, BMC Yönetim Kurulu Başkanı
Prof. Dr. Sun Degang, Fudan Üniversitesi • Prof. Dr. Yang Guang, Tsinghua Üniversitesi • Selim Yaşar, Yaşar Holding Yönetim Kurulu Başkanı
Wu Keming, Emekli Büyükelçi

Editörler

Deniz Eren Erişen, Çin Bilimler Akademisi, Doktora öğrencisi • Orçun Göktürk, Pekin Ekonomi Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi
Bedii Gürcan, Renmin Üniversitesi, Doktora öğrencisi • Ebru Şahin, Dokuz Eylül Üniversitesi, Hukuk Fakültesi öğrencisi
Ahu Yalçın Terzi, Çevirmen • Şafak Terzi, Gazeteci • Arda Tunçel, Şanghay Üniversitesi, Yüksek Lisans öğrencisi
Zeynep Yaşar, Klinik Psikolog / Psikoterapist • Serdar Yurtçiçek, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi, Doktora Öğrencisi

Grafik Tasarım • Mehmetcan Öztürk

Yönetim Yeri • Aksaray Mah. Cerrahpaşa Cad. No: 5 D: 9 Fatih-İstanbul +90 (212) 586 72 31
www.briqjournal.com • editor@briqjournal.com

Yayın Türü • Süreli Bilimsel Dergi

Sahibi ve Genel Müdür

Çin İş Geliştirme ve Dostluk Derneği (Türk-Çin İş Der) adına Emine Sağlam

Baskı Sorumlusu ve Dağıtım • Ajans Gala
+90 (312) 232 10 75 +90 (546) 789 38 32

Baskı • Öztepe Matbaa

Zübeyde Hanım Mah. Kazım Karabekir Cad. İskitler Özer Han D: 95 Altındağ-Ankara

www.briqjournal.com /briqdergisi

Yayın İlkeleri

Dünya siyasetinin çok kutuplaşması ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğinin hız kazanması, Amerika Birleşik Devletleri'nin tek kutuplu bir dünya düzeni yaratma arzusunun boşa çıkarmıştır. İşte böyle bir dönemde, emperyalist devletlerin küreselleşmeciliğini reddeden yeni bir dünya düzeninin şekillendiği gözlemlenmektedir. Şekillenmekte olan yeni dünya düzeni, kamusal ağırlıklı projeler üzerinden ortak kalkınma ve dayanışma sağlamaya meyilli gelişmekte olan ülkelerin gereksinim ve özlemlerine yanıt vermelidir. Özellikle Çin Halk Cumhuriyeti Devlet Başkanı Xi Jinping'in 2013'te ortaya attığı Kuşak ve Yol Girişimi, bu temelde yeni bir işbirliği modeli için uygun bir fırsat ve zemin oluşturmıştır.

Kuşak ve Yol Girişimi, İpekyolu kavramını yeniden uygulamaya yönelik çağırıcı bir hamledir. İpekyolu, 2 bin yıl öncesine kadar Çin'in küresel refaha, ticarete ve işbirliğine yoğun şekilde katkı koyduğu bir dönemi betimlemektedir. Günümüzün İpekyolu projesi ise bu kez demir ve deniz yollarının yanı sıra dijital sistemleri de içermektedir.

Kuşak ve Yol Girişimi; Çin'in teklifi ve desteğiyle Asya, Avrupa, Afrika ve Latin Amerika'dan 60'ın üzerinde ülkeyi ortak refah ve kalkınma gayesiyle bir araya getirmeyi öneriyor. Bütün bu ülkeler, günümüzde dünya gayri safi milli hasılasının neredeyse yarısını gerçekleştirmektedir. Kuşak ve Yol Girişimi; Batı merkezli dünya düzeninden farklı olarak, insanlığın ortak çıkarları adına küresel üretim ve ticareti ilerletmeye yönelik barışçıl bir işbirliği yaratma arzusundadır. Emperyalist sömürü düzenini kesin olarak reddetmektedir. Barut, baharat, ipekliler, pusula ve kâğıdı 2 bin yıl önce insanlığa sunan Asya merkezli İpekyolu; bugün de yapay zekâ, kuantum bilgisayar, yeni enerji ve malzeme teknolojileriyle uzay vizyonunu yaygınlaştırmayı, gelişmekte olan ülkelere teklif ediyor. Bunun yanı sıra, Kuşak ve Yol Girişimi, ekosistemi yok olmanın eşiğine getiren iklim değişikliği ve diğer çevresel tehditlere karşı biyoekonomik planların oluşturulup harekete geçirilmesi için paydaş ülkelere teşvik ve fırsatlar sunmaktadır.

Türkiye, gelişmekte olan ülkeler arasındaki işbirliğini ilerletmede kilit bir konuma sahiptir. Tıpkı eski İpekyolu'nda olduğu gibi, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Asya'dan batıya açılan en ileri kapısı konumunda olacaktır. Yine Türkiye, Kuşak ve Yol Girişimi'nin Kuzey-Güney ve Doğu-Batı ekseninde son derece önemli bir konumdadır. Ancak genel olarak Çin'in gelişmesi ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin insanlığın geleceğine katkıları; Türkiye'de akademide, medyada ve siyaset dünyasında çok yüzeysel bir şekilde bilinmektedir. Bu durumun başlıca nedeni, Türk akademi ve medyasının, buna bağlı olarak da siyasi karar vericilerin, Çin'i Batı kaynaklarından takip etmeleridir. Aynı şekilde Türkiye'deki değişim ve dönüşümlerle ilgili bilgiler, Batı kaynakları süzgecinden geçerek Çin'e ve Kuşak ve Yol Girişimi'nin potansiyel ortakları olan diğer ülkelere ulaşmaktadır.

BRIQ, Asya Yüzyılı'na doğru ortaya çıkan yeni olanak ve güçlükleri derinlemesine anlama amacıyla yayın hayatına atılmıştır.

BRIQ, öncelikle Çin ve Türkiye'nin akademisyen, aydın ve karar vericileri arasında doğrudan görüş ve bilgi alışverişini sağlayacaktır. Aynı zamanda insanlığın ortak geleceği için tarihsel olanaklar sağlayan Kuşak ve Yol Girişimi temelinde bütün dünyanın, özellikle de gelişmekte olan dünyanın entelektüel birikimini bir araya getirecek bir platform olma iddiasındadır.

Dergi, bireysel kâr ve çıkar sistemine karşı halkın yararının temel ilke olarak benimsendiği kamucu ekonomilerin dönüştürücü gücünü ortaya koyan entelektüel katkıların yayımlanmasına adanmıştır. Özellikle Kuşak ve Yol Girişimi'nin kamucu ekonomi modelinin uygulanmasındaki rolünü ve bu girişimin gelecekteki ortaklarının mevcut dönüştürücü potansiyele katkılarını anlamak derginin öncelikleri arasındadır.

BRIQ, adil bir uluslararası dünya düzeni altında insanlığın birliğini savunmaktadır. Dolayısıyla Avrasya, Afrika ve Amerika başta olmak üzere tüm dünyadan seçkin akademisyen ve aydınların bulunduğu bir yayın organı olacaktır. Barış, kardeşlik, işbirliği, refah, toplumsal fayda ve ortak kalkınma ilkeleri temelinde yeni bir uygarlığın savunucuları BRIQ çatısı altında buluşacaklardır.

Yazım Kuralları

BRIQ, akademik makalelerden kitap incelemelerine, araştırma/inceleme yazılarına, röportajlara, haber bültenlerine ve ana makalelere uzanan geniş bir içerik dizisini yayımlar.

Yayın Kurulu, özel konular için bildiri çağrısı yayımlayabilir; yazılara katkı sağlaması için yazarları davet edebilir. Ayrıca talep edilmemiş gönderileri de memnuniyetle karşılar.

Gönderiler İngilizce ya da Türkçe kabul edilir. Tüm gönderiler kısa bir biyografi (en fazla 150 kelime) içermeli ve briq@briqjournal.com adresine Microsoft Word dosya eki olarak gönderilmelidir. Daha önceden yayımlanmış olan ya da başka dergiler tarafından incelenmekte olan makaleler ve diğer içerikler yayımlama için dikkate alınmayacaktır.

BRIQ, American Psychology Association (APA, 6th edition, <https://www.apastyle.org>) yöntemini izler ve İngilizce makalelerde Amerikan İngilizcesi yazımını kullanır.

BRIQ, tüm "akademik makaleler" için çift kör hakem değerlendirme sürecini uygular.

Akademik makaleler özetler, notlar, referanslar ve diğer tüm içerikler dahil 5000 ila 9000 kelime aralığında olmalıdır. Bir özet (en fazla 200 kelime) ve 5 anahtar kelime içeren tamamen isimleştirilmiş yazının ve tam yazar bilgisinin dahil olduğu bir kapak sayfası da dergiye ulaştırılmalıdır.

Kitap incelemeleri 1000 kelimeden uzun olmamalıdır. İki ya da daha fazla çalışmayı içeren araştırma/inceleme yazıları en fazla 3000 kelime olabilir.

Haber gelişmelerinin kısa analizini içeren haber bültenleri, 1500 kelimeden uzun olmamalıdır. Rapor ve analizi birleştiren ana makaleler en fazla 3500 kelime olabilir.

Röportaj önerileri için lütfen Yayın Kurulu ile iletişime geçiniz.

EDİTÖRDEN

Kuşak ve Yol. Tek başına taşıdıkları anlamlardan daha derin içeriğe sahip bu kavramların bileşimi, 21. yüzyılınenbüyükışbirliği girişimi için kullanılıyor. Kuşak “ekonomikkoridorları”; Yol ise karayolu, demiryolu ve denizyollarını temsil ediyor. Kuşak ve Yol ise tüm bunların bütünleştirilmesini içeriyor.

KuşakveYolGirişimi’nin (KYG), uluslararası ilişkilerde birbiriyle boyölçüşenik anapolitikadan birisi haline geldiğisöylenebilir. Ülkelerarasında ihtilaflarıbüyüten, savaşlarıkışkırtan emperyalist politikanın karşısında KYG, barış, işbirliği ve ortak kalkınmayı teşvik etmektedir.

ABD, bugün başta Doğu Akdeniz ve Güney Çin Denizi olmak üzere deniz ve su yollarının bütün kilit noktalarındaki kırtmalar ve komploları düzenlemektedir. Doğu Akdeniz’de Türkiye’nin hak vemenfaatlerini gaspetmeye yönelik ABD’nin yönlendirdiği girişimler Türkiye’yi olduğu kadar Çin’i, Rusya’yı ve İran’ı; Güney Çin Denizi’nde Çin’in egemenlik haklarına karşı ABD faaliyetleri de Çin’i olduğu kadar Türkiye’yi, Rusya’yı ve İran’ı da ilgilendirmektedir. ABD’nin yaptırımlar ve askeritehditlerle İran’ı Basra (Fars) Körfezi’ne hapsedme girişimleri için de benzer bir durum söz konusudur.

KYG ise; başlangıçta Asya ile Avrupa ve Afrika arasında sağlam temellerde dayanan işbirliklerinin inşası için önemli ilerlemeler kaydetmiş ve ilk başarılı sonuçlarını almaya başlamıştır. Sadece Çin ve çevresindeki ülkeler arasındaki ortaklıklar değil Afrika’dan Avrupa’ya kadar KYG konusunda önemli işbirlikleri gerçekleştirilmiştir. Bunlardan en önemlisi; Mart 2019’da İtalya’nın, Çin ile geniş çaplı bir mutabakat muhtırası mızalayarak KYG’ye katılan ilk G7 mensubu Avrupa ülkesi olmasıdır.

COVID-19 küresel salgının sonuçları arasında ortaya koyduğu üzere, Atlantik çik küreselleşme ve onunsosyo-ekonomik, sosyokültürelamentüsü neoliberalizmin insanlığıne geleceği için olduğu kadar bugün için de büyük bir tehlike oluşturmaktadır. Atlantik çik küreselleşme, -kendii ddiasının aksine- serbest ticaretin, kalkınmanın ve barışın önündeki engeldir. Burada dikkat çekilmesi gereken önemli bir noktada şudur: Budurum, sadece gelişen dünya ülkeleri için geçerli değildir. ABD’nin Türkiye, Çin, Rusya ve İran’ayöneli yaptırımları Avrupa’nın nesnel çıkarlarını da zedelemektedir. Bununla, ABD ile Avrupa arasında dünyame selelerinde izlenecek politikalar konusunda makas açılmaktadır. Bu, gelişen dünya açısından ABD baskısına direnme için elverişli koşullar yaratmaktadır. KYG’nin Avrupa’yı d kapsayacak şekilde genişletilmesi ABD’nin saldırgan politikalarının etkisizleştirilmesini sağlayacaktır.

Buna ek olarak; Türkiye’nin Doğu Akdeniz ve Kıbrıs’ta ABD’nin yönlendirdiği provokasyonlara karşı hak vemenfaatlerini sahip çıkmak kararlılığı, KYG’nin geliştirilmesi ile doğrudan ilişkilidir. Kıtalar arasındaki köprü konumundaki Türkiye’nin etkin katılımı, Girişim’in Batı Asya ayağının inşası için belirleyici önemdedir. Ama etkisi, sadece bununla sınırlı değildir. Türkiye’nin katılımı KYG’nin Asya’ya hapsedilmesi planını da bozacaktır.

Bu kapsamda, özellikle Türkiye açısından Karadeniz ve Doğu Akdeniz’deki enerji kaynaklarının üretiminde, bu alanda teknoloji ve tecrübeye sahip olan Çin ve Rusya ile ortaklık, Kuşak ve Yol Girişimi kapsamında gündeme gelmektedir.

“21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu”, KYG’nin en önemli bileşeni ni oluşturmaktadır. KYG kapsamında deniz işbirliğinin odak noktası, Kuşak ve Yol hattı boyunca limanlarda güvenli ve yüksek verimli bir ulaşım koridorunu ortak bir şekilde inşa etmektir.

Denizlere hâkimiyet, enerji kaynakları havzaları için olduğu kadar deniz içindeki ve deniz diplerindeki kaynakların kullanımı için de önemlidir. En az bunlar kadar önemli bir etkende, dünyadaki ticaretin %90’ının deniz yollarından yapıyor olmasıdır. Denizlerde su yollarında hâkimiyet, bugün çağlar boyunca olduğu kadar daha fazla önem kazanmış durumdadır. 21. yüzyıl, Asya yüzyılı olduğu kadar aynı zamanda deniz yüzyılı olacaktır.

FKRET AKFIRAT

Genel Yayın Yönetmeni

İÇİNDEKİLER

06-18

RÖPORTAJ

ALEXANDER DUGIN

Kuşak ve Yol Girişimi:
Avrasya'nın Yolu

19-33

CHENG ENFU • LI JING

Kuşak ve Yol Girişimi'nde
Deniz İşbirliğinin Günümüzdeki ve
Gelecekteki Durumu

34-42

ERSEL ZAFER ORAL

Asya'nın Avrupa'ya
Açılan Kapısı:
Kuzey Ege Limanı

43-54

ASSADOLLAH ATHARI • EHSAN EJAZI

Çin-ABD

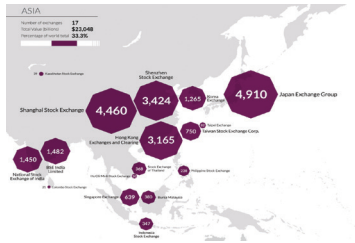
Rekabeti Gölgesinde
Kuşak ve Yol Girişimi

55-72

MEHMET PERİNÇEK

Doğu Akdeniz ve
Güney Kafkasya'da
Başarı ve Barışın Formülü

73-84

SERHAT LATİFOĞLU

Kuşak ve Yol Girişimi Ülkelerinde Ekonomik ve Finansal İşbirliği

TARİHTEN

85-90

MESUD SADRMHAMMADI

İran'da Atatürk ve Millî Mücadele Konusunda İlk Kitap

91-93

KİTAP İNCELEME

SERDAR YURTÇİÇEK

**Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı
Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2020).**

COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler

FOTOĞRAF

95

Nİ MİN (Fotoğraf Sanatçısı)

Fujian Hui'an Kadını Ağ Onarıyor.

Rus Stratejist Dr. Alexander DUGIN: "Kuşak ve Yol Girişimi: Avrasya'nın Yolu"

Alexander Dugin (d.1962-), Rus düşünür ve aktivisttir. Rus Jeopolitik Okulu ve Avrasya Hareketi'nin kurucusu olan Dugin, modern Rus muhafazakar düşüncesinin Slavofiller çizgisinde yer alan en önemli temsilcilerinden biri olarak kabul edilir. Dugin, sosyoloji, siyaset bilimi ve felsefe alanında doktora yapmıştır. 2008-2014 yılları arasında altı yıl boyunca Moskova Devlet Üniversitesi Sosyoloji Fakültesi'nde Uluslararası İlişkiler Sosyolojisi Bölümü başkanlığını yürütmüştür. Jeopolitiğin Temelleri, Dördüncü Siyasi Teori, Çok Kutuplu Dünya Teorisi, Noomakhia (24 cilt), Etnososyoloji gibi kitapların yer aldığı altmıştan fazla kitabı bulunmaktadır. Günümüz Rusya'sında (siyasi liderler dahil) Dugin'in fikirlerinin etkisi yalnızca onu savunanlar tarafından değil düşünsel ve siyasi muhalifleri tarafından da kabul edilmektedir. Dugin'in fikirleri kimi zaman tartışmalı ya da topluma uyum sağlamadığı şeklinde kabul edilse de bu düşüncelerin ilham verici ve orijinal olduğu konusunda neredeyse herkes hemfikirdir.

E-mail: dugin@rossia3.ru

"Bütün toplumlar olarak kendimizi özgürleştirmeliyiz; Türk toplumu, Rus toplumu, Çin toplumu, Avrupa toplumu, Amerikan toplumu kendini bu uluslararası liberal bataklıktan kurtarmalıdır. 'Evrensel ideoloji olarak kabul edilebilecek bir tek liberalizm vardır, sadece Batılı değerlerin evrensel olarak özümlenmesi gerekir' iddiası apaçık bir dogmadır ve kendimizi, bunun üzerine kurulu totaliter rotadan kurtarmamız gerekiyor. Çin'in büyümesi ve Putin'in Rus egemenliğini savunma ve genişletme ısrarı ile Kuşak ve Yol Girişimi son iki yılda yeni bir şeye dönüştü. Şimdi ise daha çok Çin ve Rusya'nın ittifak halinde, birlikte çalışarak kendi bağımsızlıklarını güvence altına aldıkları bir stratejiyi temsil ediyor. Artık Atlantikçi dünya düzeni ve tek kutupluluğa karşı bir jeopolitik ittifak olan Rus-Çin ittifakından bahsedebileceğimizi düşünüyorum. Ulus devletler, yalnızca kendilerine güvenerek gerçek bir egemenlik kuramazlar, egemenliklerini güvence altına alamazlar ve bunu sürdüremezler. Bu küresel baskıya birlikte karşı çıkmalıyız. Her şeyden önce, bu aşamada, bağımsızlıkları için savaşılan tüm kuvvetler, bütün devletler, ülkeler ve medeniyetler arasında çok kutuplu bir ittifak kurmalıyız. Bu süreç, sömürgecilikten kurtulma (dekolonizasyon) sürecinin mantıklı bir devamıdır. Sömürgecilikten kurtulma dönemi henüz tamamlanmadı, aksine yeni başladı."

Alexander Dugin,
BRIQ Genel Yayın Yönetmeni Fikret Akfırat'ın sorularını yanıtladı.

Fikret Akfırat: *Birleşmiş Milletler Genel Sekreteri António Guterres, Milliyet gazetesi için 19 Temmuz'da yazdığı yazıda şunları söylüyor: "Her şeyden öte şimdiki krize yol açan sisteme geri dönüş yapamayız. Daha sürdürülebilir, kapsayıcı, toplumsal cinsiyet eşitliğine sahip toplumlar ve ekonomilerle birlikte daha iyisini inşa etmeye ihtiyacımız var". Sizce, insanlık nasıl bir Yeni Dünya Düzenine ihtiyaç duyuyor? Böyle bir hedefe ulaşmak için ne yapılması gerekiyor?*

Alexander Dugin: Bence bunlar tamamen anlamsız sözcükler. Gerçek düşünceler değil. Şu anki kriz, Batı'nın açıkça liderliğini yaptığı küresel liberal sistemin çürüyüşünün mantıklı bir

aşaması. Gidişat bu yönde. Jeopolitik tek kutuplulukla katlanarak büyüyen bir tür liberal hâkimiyet. Yani krizin nedeni Batı liberalizmi ve tek kutuplu Batı sistemidir.

Hepimiz bazı açılardan "Batı"yız. Batılı çağdaş liberal medeniyet, tüm diğer toplumların takip edebileceği bir tür model. Ve bence bugünkü kriz, tamamen etkisiz olduğu bilinen uluslararası kuruluşlara dayanarak, küresel ölçekte koronavirüsle baş etmenin imkansız olmasının doğrudan sonucudur.

Ekonomik kriz, genel talebin düşmesi, petrol fiyatlarının çakılması, ABD'de gerçek bir iç savaşın başlaması... Bütün bunların üst üste gelmesi, Batı merkezli dünyanın sonunun yaklaştığına dair açık bir işaret. Yani, bunlar önemli gelişmeler.

Yaşadığımız kriz iki yönlü. Bir yanda liberalizmi; tarihsel, sosyal bir ülkü, bir felsefe olarak görüyoruz. Ve bu sadece ekonomik liberalizmin veya serbest piyasanın, siyasal liberal demokrasinin, parlamenter düzenin vb. savunulmasını içermiyor. İnsan doğasının, bireyler topluluğu olarak metafiziksel algılanışını da içeriyor. Liberalizm için, insan bireye eşittir. Liberal ideolojinin temeli budur; ilerleme de özgürlüklerin toplamı olarak anlaşılır. Liberallerin gözünde, “daha fazla ve daha da fazla özgürlük”, “daha çok ve daha da çok ilerleme” demek, liberalizmin ilerlemesi ve büyümesi anlamına geliyor. Liberalizmin bu şekilde büyümesi sonucunda, Batı kendi hâkimiyetini mutlak kılmıştır.

Daha çağdaş, gelişkin ve refah içinde olmak için daha liberal olmak, daha liberal demokratik olmak, açık toplum olmak ve daha sivil bir toplum olmak zorundasınız. Bu küresel bağlamda Batı, takip edilmesi gereken bir model olduğunu öne sürdü, kendine bir tür liderlik rolü biçti veya biçtiğini sandı. Batı tarihinin, insanlığın evrensel kaderi ile eşdeğer olduğu varsayıldı. Liberalizm, bu ideolojik seviyede, herkes tarafından benimsenmesi zorunlu olan gerekli evrensel bir ideoloji olarak görüldü. Buna direnirseniz, “serseri ülkeler” arasına koyulursunuz, savaş ve rejim değiştirme operasyonları gibi sonuçlarına katlanırsınız.

Küreselci liberalizmin siyasi ideolojisi, Batı’nın ve özellikle ABD’nin jeopolitik, ekonomik ve siyasal liderliği ile katlanarak kuvvetlendi. Yani bir tarafta liberallerin hâkimiyetinde olan bir tek kutupluluk ideolojisi var. Diğer tarafta ise, Batı’nın jeopolitik, askeri, siyasi, stratejik ve eko-

nomik anlamda tek kutupluluğu var. Hâlâ içinde bulunduğumuz, bağlı olduğumuz sistem bu.

Tek Kutuplu Sistemin Krizi

Konuştüğümüz kriz de tam olarak, bu tek kutuplu jeopolitik / ideolojik sistemin krizi. Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres, “daha iyi bir sistem kurmalıyız” derken ve hemen ardından “toplumların ve ekonominin büyümesini kastettiğini” belirtirken, tamamen liberal modelin içinden konuşmaya devam ediyor. Liberal teoriye göre, ekonomik etkinliğin başarısını tanımlamak için temel ölçüt ekonomik büyümedir. Bu nedenle, ekonomik büyüme kavramı salt liberaldir. Şu anda sahip olduğumuz sistem budur. Ancak Guterres, bir önceki cümlesinde “daha iyi bir sistem kurmamız gerektiğini” kabul etmişti. Guterres, liberalizmin yarattığı krize ilaç olarak daha fazla liberalizm ve “ekonominin daha fazla büyümesini” öneriyor. Diğer taraftan ise, Roma Kulübü¹ tez olarak “daha fazla sürdürülebilirlik” kavramını geliştirmiştir. Sürdürülebilirlik gelişim, sol liberalizm tarafından teşvik ediliyor ve anlamı da şudur; proletarya devrimlerini ve her tür sosyal protestoyu önlemek için zenginler fakirlerle ilgilenmelidir. Bu da, Fabian cemiyeti² tarzı siyasettir. Son olarak, sürdürülebilir gelişimi destekliyormuş gibi görünen aynı Roma Kulübü, büyümenin sınırlarına vurgu yaparak, dünyadaki insan nüfusunun azalması konusunda ısrar etmektedir. Yani Guterres seçim yapmalıdır: ya ekonomilerin büyümesini (klasik liberal tez) ya da Roma Kulübü’nün ortaya attığı bir çeşit sürdürülebilirliği seçmelidir.

Diğer bir konu ise, *kapsayıcılık* (dâhil etme). Kapsayıcılıkla ilgili temel sorun, Batı kültürünün

1 Editörün Notu (Ed.N.) Roma Kulübü, 1968 yılında İtalya’da kurulan bir düşünce kuruluşu.

2 Ed.N. Fabian Cemiyeti, “demokratik sosyalizm” olarak andıkları ilkelere devrimci yöntemler yerine, aşamalı şekilde ve reformlarla ulaşmayı amaçlayan İngiltere merkezli harekettir.

Liberal ırkçılık-karşıtlığı da Batı merkezlidir ve derinlemesine ırkçıdır. Batı için "öteki", kendi bilinç dışılığına aittir.

"ötekini" kendi dışında hayal edememesidir. Batılı Kartezyen özne³ "ötekini" kendi bilinçdışılığı olarak değerlendirir. Jacques Lacan'a⁴ göre, Batılı insanın içinde, bir çeşit öz, *bilinçdışı bir özne* yaşar.⁵ Yani Lacan, Batılı insanın kapsayıcı olmasından söz ederken, doğal olarak tam da bu tür bir kapsayıcılığı yani kendi bilinçdışı benliğini kastediyor. Yapılan bu psikanaliz, Batı'nın neden derinden ırkçı olduğunu anlamamızı sağlıyor. ırkçılığa karşı savaşıması gerektiğinde dahi ırkçı. ırkçılığa karşı savaşıması gerekli çünkü Batı'nın kendisi bunu yapmaya karar vermiş. Yani, liberal ırkçılık-karşıtlığı da Batı merkezlidir ve derinlemesine ırkçıdır. Batı için "öteki", kendi bilinç dışılığına aittir. Yani, hastalıklara sebep olur ve hastalık kaynağıdır.

Son olarak, *cinsiyet eşitliği*, geline nihan ve daha da aptalca bir noktadır. Gerçek bir cinsiyet eşitliğine ulaşmamız için, cinsiyetleri yok etmemiz gerekir. Çünkü erkek ve kadın arasındaki ilişki asimetri üzerine kuruludur; yani Jacques Lacan'ın kullandığı terimlerle tam anlamıyla eşitliğin olmamasıdır, eşitsiz olma durumudur, eşdeğer olmayandır. Cinsiyet eşitliğini ilan etmek, erkeği ve kadını aslında yok etmektir. Bunu çağımızın meşhur feministlerinden Donna Haraway "Cyborg Manifesto" kitabında gerçekçi bir şekilde açıklamaktadır.

Peki, Guterres'in ifadelerine dönersek: Guterres, "Daha iyi bir sisteme ihtiyacımız var" diyor.

Bu da şu anlama geliyor; ekonominin büyümesi için daha fazla liberalizme ihtiyacımız var ve aynı zamanda Roma Kulübü'nün sürdürülebilirlik kavramı dâhilinde büyümeyi sınırlandırmamız da gerekiyor ve bilinçdışı olan "öteki"ni de daha fazla kapsamamız lazım ve aynı zamanda cinsiyetleri de yok etmemiz lazım... (Dolayısıyla daha fazla ben-merkezci ve Batı-merkezli ırkçılığa ihtiyacımız var; yani kapitalist nevroz ve postmodernist psikoz gibi ruh hastalıklarını içinde barındıran ırkçılığa...) Bu nedenle, (BM) Genel Sekreteri Guterres'in cümlesi son derece anlamsız ve derinlemesine çelişkili. Bu konuşma, kelimelerin ve kavramların anlamlarını azıcık bile olsun anlamayan birinin yapacağı aptalca bir konuşma. Bunun gibi insanlar, var olan binayı temel alarak daha iyi bir sistem kurmaya çalışır. Çürüten liberalizmi nasıl tedavi edeceğiz? Daha fazla liberalizmin üstüne bir de Deleuzyen⁶, aşırı sol, postmodern ve siberfeminist⁷ unsurlar ekleyerek mi?

Birleşmiş Milletler (BM) Genel Sekreteri Antonio Guterres. BM Genel Merkezi / New York. (Xinhua, 2020)

3 Ed.N. Descartes'in, düşünen benliği temel alan, onu özneleştiren ve "düşünüyorum, öyleyse varım" önermesi ile anılan felsefesi.

4 Ed.N. Fransız psikanaliz ve psikiyatri uzmanı.

5 Ed.N. Psikanaliz kuramına göre bilinçdışı, görülen bilincin çok daha derininde, görünmez bir bölgede, bireyin farkında olmadığı, herhangi bir zihin içeriği veya işlemi ile ilgili bir yapıdır. Lacan özelinde ise bilinçdışı, kişinin yaşamını belirleyen kişisel tarihidir, bir tür hafızasıdır, farkında olmadığı bilincidir.

6 Ed.N. Fransız postmodern düşünür Gilles Deleuze, her şeyin birbirinden farklı olduğunu, hiçbir iki şeyin aynı olmadığını, bu nedenle kimlik diye bir şeyin olmadığını öne sürüyor.

7 Ed.N. Kadınlarla teknoloji arasındaki ilişkiye, özellikle de kadın-internet ilişkisine yönelik feminist yaklaşım.

Sorun, Guterres'in kendisi de değil. Sorun, küresel ve liberal seçkinlerin, liberalizmden kaynaklanan bütün bu mantık felaketini ve krizleri, ümitsiz bir şekilde, daha fazla liberalizmle ve aynı liberalizmi abartılı postmodern kavramlarla harmanlayarak tedavi etme konusundaki ısrarı.

Anlaşılan, liberalizmi Fabian unsurlarla, anarşizmle ve kültürel Marksizmle harmanlamamız gerekiyor. Guterres'i dinlemekle, bir psikiyatri kliniğine yatırılmak aynı şey. Sözü ettiği şey bir hastalık belirtisi. Sorunun doğru çözülmesi veya teşhisi ya da tedavi seçeneği değil.

Sorun, Guterres'in kendisi de değil. Sorun, küresel ve liberal seçkinlerin, liberalizmden kaynaklanan bütün bu mantık felaketini ve krizleri, ümitsiz bir şekilde, daha fazla liberalizmle ve aynı liberalizmi abartılı postmodern kavramlarla harmanlayarak tedavi etme konusundaki ısrarı.

Guterres'in tanımlamasına bakınca, zaten bu yeni dünya düzeninde olduğumuzu görürüz. Eğer yeni dünya düzenini, liberal küreselleşmenin bir devamı olarak algılasak, bunu geliştirmekle ve süslemekle değil, Guterres gibi, BM yetkilileri gibi, küresel liberal seçkinler gibi ahmaklardan kurtulmakla, bunlardan yakayı kurtarmakla uğraşırız. Bizi daha fazla zehirle tedavi etmeye çalışıyorlar; liberal ideolojik hâkimiyetin meydana getirdiği krizleri daha fazla liberalizmle tedavi ederek...

Bütün toplumlar olarak kendimizi özgürleştirmeliyiz; Türk toplumu, Rus toplumu, Çin toplumu, Avrupa toplumu, Amerikan toplumu kendini bu uluslararası liberal bataklıktan kurtarmalıdır.

"Evrensel ideoloji olarak kabul edilebilecek bir tek liberalizm vardır, sadece Batılı değerlerin evrensel olarak özümlemesi gerekir" iddiası

apaçık bir dogmadır ve kendimizi, bunun üzerine kurulu totaliter rotadan kurtarmamız gerekiyor. Şimdi, kendi sistemlerinin teknik ve işlevsel sorunlarına aynı yaklaşımla çözüm bulmaya çalışıyorlar. Birleşmiş Milletler'e, Guterres'e, liberalizme, Batılı çağdaş teknolojik uygarlığa karşı gerçek seçeneklere ihtiyacımız var. Şimdiki ise cehennemin medeniyetidir. Buradan çıkmanın bir yolunu bulmalıyız, cehennemin daha da derinlerine inmenin değil.

Kuşak ve Yol: Birleşik Avrasyacı Girişim

Fikret Akfırat: *Çizdiğiniz Avrasya ve Avrasyacılık resmi coğrafi bir tanımlamadan çok daha fazlasını içeriyor. Atlantikçi dünya düzene karşı çıkan tüm kuvvetlerin siyasi ittifakını da içine alıyor. Bu çerçevede, Çin'in öne sürdüğü Kuşak ve Yol Girişimi'ni Avrasyacı bakış açısından nasıl yorumluyorsunuz?*

Alexander Dugin: Öncelikle, Kuşak ve Yol Girişimi bir çeşit Atlantikçi proje olarak başladı ve Amerikalı küreselleşme yanlılarının yardımıyla, Çinli seçkinler tarafından tasarlandı. Başlangıçtaki düşünce, Çin ile Batı Avrupa arasında doğrudan bir bağlantı oluşturup, bütün sahil bölgesini birbirine bağlayıp Rusya'yı jeopolitik olarak kısıtırmaktı; Rusya'yı kuşatıp, sıcak denizlere erişimi konusunda önünü kesmekti. Atlantikçilerin geleneksel jeopolitik yaklaşımı her zaman bu yönde olmuştur. Bu proje yani Kuşak ve Yol Girişimi de bu şekilde başlamıştı. Çin, pazarlarını geliştirmek ve güvence altına almak ve kendi ülkesi dışında siyasi ve ekonomik çıkarlarını desteklemek için çok iyi bir fırsat olduğunu düşünüyordu. Batılı küreselleşme yanlısı seçkinler de bunu destekledi çünkü proje Rusya'yı dışlıyordu.

Ancak son yıllarda birçok şey değişti. Her şeyden önce, Çin o kadar güçlü, o kadar bağımsız ve o kadar egemen bir devlet oldu ki, küre-

selleşme yanlılarına karşı, Batı'ya karşı yeni bir meydan okumanın temsilcisi olmaya başladı. Çin artık ikinci bir kutup oldu. Küreselleşmeci / Batılı seçkinlerin bir kısmı Çin'in giderek daha bağımsız hale geldiğini gözlemleyerek, Çin'e saldırmaya başladılar. Bunu Huawei meselesinde, ABD ve Çin'deki konsoloslukların karşılıklı kapanmasında ve Trump'ın tüm Çin varlıklarını ABD'den çıkarmak için yürüttüğü kampanyada görebiliyoruz. Çin ile ekonomik bir savaş yürüttüğünü görüyoruz.

Dolayısıyla bu değişiklikler, Çin'in, Kuşak ve Yol Girişimi'ni jeopolitik olarak yeni bir bağlamda değerlendirmesine yol açtı.

Çin, adım adım Rusya'nın Kuşak ve Yol Girişimi'ne dâhil edilmesi gerektiği sonucuna vardı ve projeyi birleşik bir Avrasyacı Girişim'e dönüştürdü. Böylece projenin tamamı "Avrasya yolu"na dönüşmeye başladı.

Çin, adım adım Rusya'nın Kuşak ve Yol Girişimi'ne dâhil edilmesi gerektiği sonucuna vardı ve projeyi birleşik bir Avrasyacı Girişim'e dönüştürdü. Böylece projenin tamamı "Avrasya yolu"na dönüşmeye başladı. Başlangıçta Atlantikçi bir proje olarak tasarlanmıştı ve Rusya "cordon sanitaire" (güvenlik kuşağı- jeopolitikte "cordon sanitaire" Rusya'yı komşu ülkelerden ayırmak için önemli bir araç olarak görülüyor) ile kuşatılmaya çalışılmıştı ancak Çin'in büyümesi ve Putin'in Rus egemenliğini savunma ve genişletme ısrarı ile Kuşak ve Yol Girişimi son iki yılda yeni bir şeye dö-

nüştü.⁸ Şimdi ise daha çok Çin ve Rusya'nın ittifak halinde, birlikte çalışarak kendi bağımsızlıklarını güvence altına aldıkları bir stratejiyi temsil ediyor. Bu, Rusya ve Çin arasında yapılan son anlaşma ile de doğrulandı.

Dolayısıyla, Kuşak ve Yol Girişimi'nin anlamı büyük ölçüde değişti ve şimdi artık Atlantikçi dünya düzeni ve tek kutupluluğa karşı bir jeopolitik ittifak olan Rus-Çin ittifakından bahsedebileceğimizi düşünüyorum.

Başlangıçta Kuşak ve Yol Girişimi Batı tarafından destekleniyordu ancak şu anda bir saldırı altında. Batı, projenin önemini azaltmak için Japonya ve Hindistan'ı kullanmaya ve bazen de girişimi doğrudan baltalamaya çalışıyor.

Atlantikçi Küreselleşmeye Karşı İşbirliği Esas, Rekabet İkincil

Fikret Akfırat: *Rusya'nın Atlantikçi küreselleşmeye karşı Çin, Türkiye ve İran ile işbirliği yapmaya ihtiyaç duyduğuna birçok yayımlarda işaret ediyorsunuz. Ancak, farklı çevrelerden sizin görüşlerinize karşı çıkan ve "tarihsel açıdan bakarsak, Rusya, Türkiye, İran ve Çin jeopolitik rakiplerdir. Her biri birbiriyle ters düşen ulusal çıkarlara ve jeostratejik hedeflere sahip" diyen bir kesim var. Bir yandan bu ülkelerin çıkarları gözetilirken, diğer yandan farklı hedefleri nasıl uyumlu bir hale getirilebilir?*

Alexander Dugin: Bu şekilde ele alındığında her ulus devlet, diğer ulus devletlere rakiptir. Ulus devletlerin temeli budur –benmerkezci ve realist (gerçekçi) bir tutum sergilerler–. Bu nedenle, realist (gerçekçi) açıdan bakılınca; hasımlık, rekabet ve çelişkilerin yaşanması her zaman mümkündür. Bunları görmezden gelemeyiz. Bunlar egemenlik ilkesinin mantıksal sonuçlarıdır.

8 Ed.N. "Cordon sanitaire" (güvenlik kuşağı) kavramı, Birinci Dünya Savaşı sonunda Fransa Başbakanı Georges Clemenceau tarafından ortaya atılmıştı. Rusya, Birinci Dünya Savaşı sonunda imzaladığı Brest-Litovsk (1918) anlaşmasıyla Ukrayna, Polonya, Finlandiya, Beyaz Rusya dâhil olmak üzere batısındaki bölgesini kaybetmişti. İşte bu bölge, Batı tarafından Sovyet komünizmi ile Batı kapitalizmi arasında bir "kalkan" olarak görülmüştü ve iki dünya savaşı arası dönemde "güvenlik kuşağı" olarak anılmıştı.

İkinci Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu/ Pekin (Xinhua, 2019)

Diğer yandan, Atlantikçi küreselleşme ve Batı egemenliği de kesinlikle realist bir model değildir. Liberalizm, Batı değerlerinin, Batı sisteminin dünyaya hâkim olması gerektiği ve liberallerin önderliğindeki uluslararası örgütlerin, tüm ülkeler ve ulus devletler tarafından bir üst yetkili makam olarak tanınması gerektiği yönünde ısrar etmekte. Uluslararası ilişkilerde liberalizm, her ülkenin kendi ulusal çıkarlarını aşp liberal bir gündemi takip etmesi gerektiği fikrini savunmaktadır. Liberallerin ortaya koyduğu gibi, aksi durumda savaş çıkar. Liberaller, ulus devletler arasındaki “rekabeti” gerekçe göstererek, tüm ülkelere kendi kurallarını dayatmaya çalışıyor.

Rusya, Türkiye, İran ve Çin gibi devletler bu liberal baskıya yani Batı'nın bu küreselleşmesine karşı çıkmak istediklerinde, bunu yalnızca “realizm” modeline dayanarak yapamazlar, yani birbirleriyle rekabet ederek veya liberalizmden tek

başına kurtulmaya çalışarak bunu başaramazlar. Egemenliklerini güvence altına almak için bu stratejiye mahkûmlar.

Hiçbir ulus devlet, Atlantikçi küreselleşmeye karşı tek başına, etkin bir şekilde direnemez. Rusya, Türkiye, İran, Çin, Hindistan, Pakistan ve diğer birçok Arap ülkesi, Afrika ülkesi ve Avrupa'nın kendisi de dâhil olmak üzere diğer ülkeler, gerçek bağımsızlıklarını ancak bir tür jeopolitik Avrasya ittifakı kurarak, bir çok kutuptan oluşan bir ittifak yaratarak güvence altına alabilirler ve tüm ülkeler ancak bu şekilde Atlantikçi küreselleşmeden kurtulabilir ve liberal egemenliğe karşı direnebilirler.

Rusya tek başına, küreselleşmeye karşı bir seçenek olabilecek bir kutup oluşturamaz, Çin de bunu tek başına yapamaz –bölgesel güç olan Türkiye ve İran da başaramaz-. Bu ülkeler çok güçlü ancak kuvvetleri bölgesel çapta. Bence Rusya, Türkiye, Çin, İran ve diğer büyük ülkelerin ancak birlikte çalışması sonucunda gerçekten çok kutuplu bir dünya düzeni kurulabilir.

Şu an hâlâ tek kutuplu dünya düzenindeyiz. BM Genel Sekreteri António Guterres gibi insanlar büyüyen sorunları fark etmelerine rağmen, hâlâ aynı küreselci liberal tek kutuplu egemenlik modelinin içindeler. Hâlâ tek kutuplu dünya penceresinden bakıyorlar.

Rusya, Türkiye, İran, Çin, Hindistan, Pakistan ve diğer birçok Arap ülkesi, Afrika ülkesi ve Avrupa'nın kendisi de dâhil olmak üzere diğer ülkeler, gerçek bağımsızlıklarını ancak bir tür jeopolitik Avrasya ittifakı kurarak, bir çok kutuptan oluşan bir ittifak yaratarak güvence altına alabilirler.

Tek başımıza tek kutuplu dünyaya son veremedik. Tek kutuplu liberal dünya düzeni olduğunda, ulus devletler için gerçek anlamda bir egemenlik olamaz. Ulus devletler, yalnızca kendilerine güvenerek gerçek bir egemenlik kuramazlar, egemenliklerini güvence altına alamazlar ve bunu sürdüremezler. Bu küresel baskıya birlikte karşı çıkmalıyız. Türkiye, Rusya, İran ve Çin belki de jeopolitik rakiplerdir ama bu ikincil bir mesele.

Bu rekabeti ikincil bir mesele olarak görmemiz gerekiyor. Çünkü burada daha üst seviyede bir çelişki var. Ya küresel dünya düzeni bazı düzenlemelerle birlikte tek kutuplu kalmaya devam edecek ya da çok kutuplu olacaktır ve tam anlamıyla çok kutuplu bir düzen gelecektir. Tek bir egemen kuvvet olmadan, çok kutuplu bir dünya düzeninde yaşarsak, mevcut liberal gündemden, liberalizmin sürdüğü hükümden ve düşünsel (ideolojik) tüm dayatmalarından –insan hakları, bireycilik, teknolojik gelişim ve yapay zekâ gibi– kurtulmuş oluruz.

Şimdi, kaderimizi belirleyecek seçenek ile karşı karşıyayız. Eğer düşünsel seviyede çok kutuplu bir dünyayı tercih edersek artık ne insan hakları, ne cinsiyet eşitliği ya da diğer eşitlikler ne de teknolojik gelişmeler insanlar için bir zorunluluk olarak görülecektir. Herkes kendi değerlerini izlemek konusunda özgür olacak. Rusya kendi geleneklerini takip edebilecek; Türkiye, Çin ve İran, hepsi kendi geleneklerinin ve çıkarlarının peşinden gidebilecektir.

Ancak bu çok kutuplu dünya düzeni kurulduktan ve güvence altına alındıktan sonra, söz konusu ülkeler ve bu büyük medeniyetler arasında bir jeopolitik rekabetten söz edebiliriz –bundan önce söz edemeyiz–. Tamamı küreselleşmenin saldırısı altında olan bu ülkelerin arasındaki rekabete vurgu yapmaya başlarsak, Atlantikçilik ve Batı egemenliği kazanacak, biz kaybedeceğiz

Her şeyden önce, bu aşamada, bağımsızlıkları için savaşan tüm kuvvetler, bütün devletler, ülkeler ve medeniyetler arasında çok kutuplu bir ittifak kurmalıyız.

ve Batılı liberal egemenliğin daha da derinliklerine gömüleceğiz. Bugün Batı egemenliği derin bir kriz içinde ve bu egemenlikten kurtulma, öldüğünde bunun dışına çıkabilme konusunda hepimizin önünde büyük bir fırsat var.

Her şeyden önce, bu aşamada, bağımsızlıkları için savaşan tüm kuvvetler, bütün devletler, ülkeler ve medeniyetler arasında çok kutuplu bir ittifak kurmalıyız. Öncelikle bağımsızlık ve gerçek egemenlik, jeopolitik egemenlik kazanılmalı ancak ondan sonra jeopolitik rekabetten söz edebiliriz. Ama küreselleşmeciler, liberaller için tam tersi yönünde bir resim var. Bize şöyle diyorlar: “Rusya! Sen Hristiyan bir ülkesin ve Müslüman Türkiye’den farklısın. Türkiye! Sen de Sünni bir ülkesin ve İran, sen de Şii bir ülkesin! Bu nedenle hepiniz birbirinize karşı savaşmalısınız! Çin! Sana gelirsek, sen de büyük bir ekonomik güçsün, ekonomisi zayıf ancak askeri anlamda tehlikeli olan Rusya’yı alt edebilirsin vs. vs.” Parçalayıp yönetmeye çalışıyorlar.

Birleşmemiz ve çok kutupluluk temelinde yeni bir küresel dünya düzeni modeli yaratmamız ve bunu birlikte yapmamız gerekiyor. Ancak bundan sonra dengeleri, çıkarları ve nihayetinde bazı anlaşmazlıkları ele alabiliriz. Rekabet yerine işbirliği yapma sonucuna kolaylıkla ulaşabileceğimizi düşünüyorum.

Evet, bazı farklı ve birbiriyle çelişen çıkarlarımız ve jeostratejik hedeflerimiz var ama her zaman, Batı liberal egemenliğinin doğrudan müdahalesinin olmadığı bir tür çözüm bulabiliriz. Bu çelişkileri bir şekilde yönetebiliriz.

İdlib'te Türk-Rus ortak devriyesi. (Mustafa Kaya / Xinhua)

Örneğin, Rus ve Türk askeri birlikleri Suriye'nin kuzeydoğu bölgesinde birlikte devriye geziyor. Bu, Libya ya da İdlib konusunda bazı anlaşmazlıklar yaşamamıza engel olmuyor ama yine de bu bölgesel sorunları aşabiliyoruz. Yani bu yaklaşımı birçok durumda tekrar edebiliriz. Ancak üçüncü bir güç, yani ABD veya küreselleşme yanlıları olduğunda, hemen yeni çatışma noktaları yaratıyorlar. Onlarla birlikte tüm çatışmalar kaçınılmazmış gibi görünüyor ancak onlar olmadan neredeyse her zaman çözüm buluyoruz. Bazen birbirinden farklı hedeflere sahip olmamızın; Rusya, Türkiye, İran ve Çin arasında çok kutuplu bir dünya düzenini desteklemek için kurulacak bir jeopolitik ittifak ihtiyacını ortadan kaldırmayacağını düşünüyorum. Ancak bu ittifaktan sonra ikincil sorunlarımızı çözmeye odaklanabiliriz, daha önce değil.

Çok Kutupluluk için Rusya-Çin İttifakı

Fikret Akfırat: *Çok kutuplu bir dünya düzeni kurulması konusunda Rusya, Türkiye, İran ve Çin'in ayrı ayrı ve kendi aralarındaki ilişkiler açısından rolleri nedir?*

Alexander Dugin: Bugün, Batı dünyası dışında, neredeyse tam ölçekli iki alternatif kutup olduğunu görüyoruz, henüz tam olarak eksiksiz, her şeyiyle mükemmel değil ama hâlihazırda son derece ciddi iki kuvvet. Çin ve Rusya'dan söz ediyorum.

Çin ekonomik olarak zaten bir kutup oldu, stratejik olarak çok yüksek bir hızda büyüyor ve bana göre yakın zamanda her açıdan gerçek anlamda, tam bağımsız bir kutup olacak.

Diğer yandan Rusya var, ekonomik olarak göreceli zayıf ancak zengin yer altı kaynakları bulunuyor. Belirleyici unsur ise devasa nükleer askeri güce sahip olması. Dolayısıyla, Rusya da neredeyse bir kutuptur.

Tabii ki Batı'yı, ABD, NATO ülkelerini de sayarsak hâlihazırda ikiden fazla kutup var şu anda. Çin neredeyse kusursuz bir kutup, Rusya da askeri açıdan diğer bir kutup ve jeopolitik olarak çok kuvvetli. Bir de Batı var.

Aynı zamanda, yakın tarihte benzersiz ve en güçlü kutup olan Batı'nın artık çok büyük bir felaket içinde olduğunu görüyoruz. Çin ve Rusya'dan hâlâ daha büyük ve kuvvetliler ancak Rusya ve Çin kutuplarının bir araya gelmiş halinden daha kuvvetli değiller.

ABD, tek başına Çin ya da tek başına Rusya'dan çok daha kuvvetli, ancak Rusya ve Çin'in güçlerini bir araya getirince denklem değişiyor. Bu, her şeyin Rus-Çin ittifakına bağlı olduğu küresel bir durum yaratıyor. En önemli unsur budur. Bu ittifak devam etmeyi, gelişmeyi başarsa, çok yakın zamanda tam ölçekli çok kutupluluk ortaya çıkacaktır.

Yani Rusya-Çin ittifakıyla çok kutuplu dünya düzeni oluşabiliyor. Bu çok kutuplu dünya düzeni de İran ve Türkiye'ye ve diğer Müslüman ülkelere, İslam medeniyeti kurma imkânı sunacak. Bu medeniyetin şeklini bulmak da Türki-

ye'ye, İran'a, Arap ülkelerine, Pakistan'a ve tüm diğer Müslüman toplumlara bağlı. Farklı kuvvet merkezleri, bazı birleşik yapılar ya da Şii, Sünni veya Arap gibi geniş havzalar da olabilir. Bu da bir tür bileşimden oluşan bir kutup olacak; ideolojik, dini, psikolojik vb. olarak farklılaşmış bir yapı. Ama bence Müslüman toplumlar, birçok farklılığa ve rekabete rağmen buna hazır.

Çin ve Rus bayrakları Kızıl Meydan'da dalgalanıyor. (Xinhua, 2020)

Ancak bana göre, Rusya ve Çin olmadan Müslüman bir kutup yaratılamaz. Müslüman ülkeler bunu yapamayacak kadar zayıf ve birbirinden çok farklı. Bugün, Müslüman dünyanın birleşmesine izin vermeyen ve Batı'ya karşı başka bir kutup seçeneği oluşturabilmesine engel olan pek çok çelişki var. Müslüman toplumların, İslam medeniyetinin Rusya ve Çin'e çok ihtiyacı var, Hristiyanlık ya da Çin tarzı ulusal komünizm nedeniyle değil, daha çok Batılı kuvvetleri dengeleyebilecek jeopolitik güçlerinden dolayı. Rus ve Çin ittifakı, çok kutuplu dünya düzeninin kurulmasında merkezi rolü olan kilit unsurdur. Ve bu süreçte İslam medeniyeti, Hindistan, Latin Amerika ve hatta Afrika'nın da çok önemli bir rol oynaması gerektiğini düşünüyorum.

Şimdi, her şey Çin ve Rusya ile başlıyor ve Kuşak ve Yol Girişimi projesi de bu çok kutuplu dünyanın bir tür belirtisidir. Bence diğer belirti de ana temsilcileri İran ve Türkiye olan ve Arap dünyasının da dâhil olduğu İslam medeniyetidir.

Mevcut tek kutuplu düzen yani süregelen egemen liberal dünya düzeni toptan çökerse, diğer medeniyetler için, diğer toplumlar için kendilerini, yeni ve bağımsız, egemen kutuplar olarak ortaya koyma fırsatı doğabilir. Şimdi, her şey Çin ve Rusya ile başlıyor ve Kuşak ve Yol Girişimi projesi de bu çok kutuplu dünyanın bir tür belirtisidir. Bence diğer belirti de ana temsilcileri İran ve Türkiye olan ve Arap dünyasının da dâhil olduğu İslam medeniyetidir.

Bana göre, gerçek anlamda çok kutupluluğa ulaşacağımız ana yaklaşıyoruz ve tek kutuplu dünya yanlısı siyasi liberal küreselleşmeciler seçkinlerin istemediği de tam olarak budur. Çok kutuplu dünyaya geçme ihtiyacına engel olmaya çalışıyorlar.

Hiçbir Batılı kuvvet çok kutuplu dünyayı kabul etmez çünkü bu Batı'nın düşünsel, iktisadi, stratejik, siyasi, kültürel ve diplomatik egemenliğinin sonu geldiği anlamına gelecektir. Eğitim, kültür, teknoloji vb. alanlardaki egemen konumlarını kaybedecekler. Şu an tarihin akışı hâlâ Batı'nın hâkimiyetinde gibi görünüyor ancak Batılı seçkinler, Batı'nın artık dünyaya önderlik edemeyeceğini gün geçtikçe daha iyi anlıyorlar. Önderlik görevini yapay zekâ alanına kaydırmaya çalışıyorlar. Başka numaralar da deneyebilirler ya da –büyük olasılıkla– yeni savaşlar açabilirler ya da renkli devrimleri destekleyebilirler.

Şu an dünyada hayatın tehlikede olduğunu düşünüyorum. İnsan sonrası, hayat sonrası türler insan doğasının yerini almak üzere. Küresel-

leşmeci dünya düzeninin gerçek hedefi budur. Bunu çok açık bir şekilde anlamamız gerekiyor ve insanlığı bu gelmekte olan beladan kurtarmak için bu tehdide karşı direnmemiz gerekiyor. Çünkü liberal küresel postmodern Batı, uygarlık için, hepimiz için, Ruslar, Çinliler, İranlılar, Türkler ve diğer herkes için bir çeşit bela oldu.

Küreselci Batı Uygarlığı, Tüm İnsanlığı İntihar Sürecine Katmaya Çalışıyor

Fikret Akfırat: *Samuel Huntington'un "Medeniyetler çatışması" teorisini ele aldığınız bir makalenizde şöyle bir değerlendirmede bulunmuştunuz: "Eğer illa medeniyetler arası bir 'çatışma' olması gerekiyorsa, bu çatışma Batı ile 'dünyanın geriye kalan ülkeleri' arasında olur ve 'geriye kalan ülkelere' en uygun siyasi reçete Avrasyacılık olacaktır." Ortak düşman olarak nitelendirdiğiniz küreselleşmeye karşı, değişik medeniyetlerden oluşan birleşik bir cephenin seferber edilmesi gerektiğini de vurgulamıştınız. Batı uygarlığı ile dünyanın geriye kalanı arasında farklılık yaratan noktaları nasıl tanımlıyorsunuz?*

Alexander Dugin: Öncelikle, Batı uygarlığının aslında ne olduğunu daha derinlemesine kavramamız gerekiyor. Batı uygarlığı, gerçek geleneksel değerleri ile bağını kopardığında doğdu.

Batı uygarlığının temeli bir hadım etme eylemine ya da bir intihara dayanıyor. Batı, Greko-Romen kültür⁹ ile birlikte, Hristiyanlıkla olan bağını kopardı.

Aydınlanma döneminde Batı; ilerleme, materyalizm, teknoloji, kapitalizm, bencillik ve ateizm gibi yanlış düşüncelere dayalı tamamen

yapay bir uygarlığa dönüştü. Bunun adı Aydınlanma idi – Lucifer gururu, Cennete karşı yapılan savaş–.¹⁰ Bu süreç Batı'nın yayılmacı sömürgecilğine denk geliyor. Sömürgecilik, aynı hastalığın küresel ölçekteki bir tür yansımasıydı. Hiçbir uygarlık hayatın maddi yönü için Batı kadar yoğun çaba sarf etmemiştir. Çinliler, barutu çok eskiden keşfettiler ancak bunu çok güzel havai fişek yapmak için kullandılar. Bir tür kültürel ve sanatsal bir olaydı. Aynı barutu Avrupalılar keşfettiğinde, anında birbirlerini ve başka insanları öldürmeye başladılar. Batı egemenliği bir hastalık üzerine kuruludur, dolayısıyla modernist Batı uygarlığını bir patoloji olarak görmemiz gerekmektedir.

Batı uygarlığı, İslam uygarlığı, Çin uygarlığı, Hint uygarlığı ve birçok diğer uygarlık aynı anda varlığını sürdürüyordu. Sorun modernizm ile başladı, sözde coğrafi keşiflerle, sömürgeleştirmeye.

Sorun olan modernitedir, Batılı antik dönem ya da Orta Çağ değil. Orta Çağ'da tüm uygarlıklar aşağı yukarı aynıydı. Batı uygarlığı, İslam uygarlığı, Çin uygarlığı, Hint uygarlığı ve birçok diğer uygarlık aynı anda varlığını sürdürüyordu. Sorun modernizm ile başladı, sözde coğrafi keşiflerle, sömürgeleştirmeye. Çağdaş Batı tüm gezegeni işgal etmeye başladı, tüm insanlığı fethetti. Sorun, Efendi ile Köle arasında bir tür asimetri yaratan çağdaş Batı uygarlığı (Hegel'in "Phenomenology of Spirit" eserinde belirttiği gibi). Efendi olan çağdaş Batı. Tüm

⁹ Ed.N. Kendi köklerini eski Ege ve Roma uygarlıklarına dayandırma çabası.

¹⁰ Ed.N. Lucifer, Hristiyanlıkta genellikle Şeytan'ı tasvir etmek için kullanılan bir isimdir. Lucifercilik ise, Şeytan'ın cennetten kovulmadan önceki ismi olan Lucifer'i kendilerine simge olarak benimseyen tanrı tanımaz bir felsefedir. Herhangi bir tanrı veya hayali varlığa inanmak ve ondan medet ummak yerine kişinin yolunu kendi kendine çizme yetkinliğine kavuşturmasını amaç edinir. Cennet'e karşı savaş ise, Lucifer'in diğer bazı meleklerle birlikte Tanrı'ya karşı başkaldırısı olarak görülür ve dört büyük melekten biri olarak görülen Mikâil'in ise söz konusu 'isyancı' melekleri cennetten uzaklaştırdıklarına inanılır ve 'düşmüş melek' olarak anılır. İslami mitolojide ise genellikle İblis, Harut ve Marut olarak anılırlar.

insanlık, geriye kalan her şey ise köle ve mutlak hüküm sürmenin aracı ise tam olarak *maddi kuvvetti*. Bu muazzam bir felaketti.

Büyük coğrafi keşifler dönemindeki Batı yayılması, uygarlıklar arasındaki kırılğan dengeyi dağıttı. Batı'nın bu ırkçı, sömürgeci, emperyalist doğası bu yüzyılda hâlâ varlığını sürdürüyor. Liberalizmin evrensellik düşüncesi, sözde insan hakları, cinsiyet eşitliği ve diğer ahmaklıklar aynı ırkçı, sömürgeci ve emperyalist ideolojinin yeni sürümünün unsurlarıdır. Batı, kendi değerlerini evrensel bir şeymiş gibi dayatmaya çalışıyor, bunu kendi tarihlerini eleştirdiklerinde de yapıyorlar.

Modernizm, Avrupa'nın geçmişi ve o anki halini eleştirerek başladı, postmodernizm ise bir daha aynı şeyi yaparak, bu sefer modernizm zamanı ile bağlarını kesmeye çalışıyor, aynı modernizmin Batı uygarlığındaki klasik Orta Çağ aşaması ile bağını kopardığı gibi. Bu yeni değil, uzun süren intiharın devamıdır ama Batı medeniyeti tüm insanlığı bu intihar sürecine dahil etmeye çalışıyor.

Yunanistan'a geçmek isteyen göçmen ve mülteciler tel örgüler arkasına itildi. (Dimitris Tosidis/Xinhua,2020)

Bu cinayet, "öteki"nin öldürülmesi, onu "kendisinin daha değersiz" bir haline dönüştürmek, çağdaş liberal küreselci Batı'nın tam olarak diğer tüm insanlara sunduğu şeydir. Ancak geriye kalan Batılı olmayan bütün uygarlıklar ve toplumların artık kendilerini bu iflah

olmaz Batı liberalizmi içinde görmedikleri de aşikâr. LGBT ve değerlerini, cinsiyetlerin sözde "isteğe bağlı" olmasını istemedikleri; bir hayli hümanizm karşıtı, teknoloji odaklı, insanlık sonrasına yönelik teknoloji ve sanayi gelişimini, hoşgörüsüz ve totaliter "linç kültürünü" benimsemedikleri ortada.

Geriye kalan tüm toplumların (Batılı olmayanlar) kendi uygarlık temelleri var ve küreselleşmeye karşı birleşmeliler. Bu süreç, sömürgecilikten kurtulma (dekolonizasyon) sürecinin mantıklı bir devamıdır. Sömürgecilikten kurtulma dönemi henüz tamamlanmadı, aksine yeni başladı.

Ve şimdi sömürgeleştirmenin yeni bir hal-kasına şahit oluyoruz. Batı alışkanlıklarıyla, Batı teknolojisiyle, Batı değerleriyle, Batı demokrasiyle, Batı'nın piyasa süreçleriyle, Batı'nın eğitimiyle, "liberal demokrasi" adı altında Batı siyasetiyle sömürgeleştiriliyoruz. Bütün bunlar bize evrensel bir şeymiş gibi dayatılıyor ancak gerçek-te safi etnik merkezcilikten başka bir şey değil.

Şimdi, bu Batı uygarlığı, kendilerini Batı'nın tarihi içinde görmeyen ve Batı'nın kaderini paylaştıklarını düşünmeyen tüm diğer toplumlar ile çatışma halinde. İşte *şu an hayati önemdedir*. Yaşadığımız, uygarlıklar arası ikincil öneme sahip bazı farkların dışavurumu değildir. Çağdaş Batı'nın küresel çapta yayılması başlamadan önce, aynı anda varlığını sürdüren değişik uygarlıklar vardı ve az çok barış ve uyum içinde yaşarlardı. Bazı çatışmaların ve savaşların vs. olduğunu kabul ediyorum ancak bunlar az çok bölgesel anlaşmazlıklardı. Gerçek soykırım savaşı modernizm ile birlikte, insanların birbirlerini imha etmek için teknolojiyi kullanmaya başladıkları anda gerçekleşti.

Modern Batı Uygarlığının Yıkıcılığı

Diğer yandan barışçılık(pasifizm) beklemek de mantık dışı. Savaşsız bir dünya hayali kurmak,

insanın olmadığı bir insanlık düşlemekle aynı şeydir. Savaşsız bir dünya ancak insanlıktan kopmuş bir toplumda olur. Savaş çok kötüdür, kaçınmamız lazım ancak savaş her zaman olasılık dâhilindedir. Savaş ihtimalini azaltmamız lazım ancak savaşı tamamen yok etmememiz gerekmektedir, savaşı ortadan kaldıracağım diye yola çıkanların, insanlığın kendisini yok etmeleri gerekir. Bence esas uyumsuzluk Batı uygarlığı ile dünyanın geriye kalanları arasında değil, Modern Batı uygarlığı ile dünyanın geriye kalanları arasındadır. İki temel medeniyet türü arasındaki gerçek farklılık budur. Günümüzde küreselleşmeci liberal aşamada olan modern Batı uygarlığı, gerçekte Batı karşıtı tamamen yıkıcı (nihilist) bir medeniyettir. Kendi kimliğini imha etmiştir ve aynı şekilde başkalarının kimliğini de yok etmekle uğraşmaktadır.

Ancak postmodern Batı uygarlığına karşı savaşmak için Batı'da da pek çok müttefikimiz var çünkü Batılı insanların tamamı küreselleşmeci liberal seçkinlerin sapkın ve hastalıklı değerlerinden oluşan liberal ideolojiyi benimsemiyor. Bu seçkin sınıfa karşı ayaklanmalar var, halkçılık (popülizm) yükseliyor, devrimci halkçı hareketler büyüyor. Trump'ın kendisi, Amerikan toplumunda büyüyen bu küreselleşme karşıtı eğilimlerin belirtisidir.

Çağdaş Batı uygarlığının kökleri konusunda derinlemesine bir tahlil yapmamız gerekiyor. Medeniyetin şu anki aşamasının eleştirel yapıbozumu (yapısökümü/deconstruction), bizi ihtiyacımız olan net sonuçlara ulaştıracaktır. Söz konusu yapıbozumu, Batı uygarlığının topyekûn yıkımı anlamına gelmez, Batı'nın evrenselci iddialarının gerçeğe uygun bir seviyeye inmesi ve doğal tarihsel sınırları içinde kalması anlamına gelir. Batı'yı kendi doğal sınırlarına geri çekmemiz gerekir. Batı, insanlığın birçok bölgesinden yalnızca bir tanesidir; insanlığın bir "ilinden" öteye geçmez.

Geriye kalanlar, Batı dışındaki bölgelere yani insanlığın diğer "illerine" özgü çoklu kimlikleri savunmalı ve diriltmeliler. Soros'un liberal insan hakları eylemcilerinin ya da renkli devrim destekçilerinin veya internetteki bazı linç kültürü eylemcilerinin bize karşı çıkacaklarına aldırmandan kendi geleneklerimizi –İslami gelenekleri, Çin geleneklerini, Rus geleneklerini, Hristiyan geleneklerini– yeniden kurmalı ve geliştirmeliyiz. Görüşleri yalnızca kendi etki alanlarında bir şey ifade edebilir, sadece Batı'nın içinde, onun dışında kimsenin umurunda değil.

Batılı liberaller kendi toplumlarını yargılama konusunda özgürler, biz kendi toplumumuzu yargılarız. Dünyanın geri kalanı artık son çatışmaya hazır olmalı. Ancak Huntington'a karşı yürütülecek bu çatışma, uygarlıklar arasında olmayacak. Tarihsel ve coğrafi anlamda sınırları olan kendi değerlerini, temellerini ve ilkelerini evrensel bir değermiş gibi –birden fazla uygarlıktan oluşan– dünyaya dayatmaya devam eden medeniyete karşı olacaktır.

Batılı liberal küreselleşmenin yayılmasına bir son vermeli ve Batı'yı kendi doğal alanına çekmeliyiz. Ardından Rönesans(yeniden doğuş) görevimize başlamalıyız yani yeniden kurma ve kaderimizi yeniden çizme görevine. Ve bu Rönesans sayesinde, yeniden doğan medeniyetler arasındaki çelişkileri azaltabiliriz. İlişkiler, karşılıklı konuşma, işbirliği ve karşılıklı tanıma temelinde geliştirilebilir ve zenginleştirilebilir. İlle çelişki olması gerekmez. Kaçınılmaz olan tek bir gerçek medeniyetler çatışması var, o da insanlık ile bu saldırgan, şu anda liberal ama her zaman ırkçı olan Batı arasındaki çelişkidir.

Fikret Akfırat: *Zaman ayırdığınız için çok teşekkür ederiz Dr. Dugin. Eklemek istediğiniz başka bir konu var mı?*

Alexander Dugin: Eklemek istediğim herhangi bir şey yok. İlginiz için teşekkür ederim. 🌸

Kuşak ve Yol Girişimi'nde Deniz İşbirliğinin Günümüzdeki ve Gelecekteki Durumu^{*}

CHENG ENFU

Prof.
Çin Sosyal Bilimler Akademisi

LI JING

Dr.
Çin Sosyal Bilimler Akademisi

1950 yılında Şanghay'da doğan Cheng Enfu, şu anda Çin Sosyal Bilimler Akademisi Öğretim Üyesi, Fakülte Başkanlığı üyesi, Çin Sosyal Bilimler Akademisi Üniversite Akademik Komitesi Direktör Yardımcısı ve Baş Profesörü ve Çin Sosyal Bilimler Akademisi Ekonomik ve Sosyal Kalkınma Araştırma Merkezi Direktörüdür. Aynı zamanda Şanghay Ekonomi Okulu, Şanghay Finans ve Ekonomi Üniversitesi Dekanı ve Shandong Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. 13. Ulusal Halk Meclisi Eğitim, Bilim, Kültür ve Sağlık Komitesi üyesi; "International Thoughts Review", "World Political Economy Review" İngilizce uluslararası dergileri, "Political Economics Research", "Shanghai School of Economics Quarterly" yayınlarının baş editörü; Dünya Politik Ekonomi Topluluğu (World Association for Political Economy) Başkanı, Çin Politik Ekonomi Derneği Başkanı ve Çin Dış Ekonomik Teorisi Derneği Başkanı; eşzamanlı olarak St. Petersburg Üniversitesi, Rusya, Rusya Ekonomi ve Hukuk Üniversitesi'nde fahri profesör olarak görev yapmaktadır. Yaklaşık on ülkede 30'dan fazla kitap ve 600 makale yayımlamış, dünyada ondan fazla ülkenin medyasında yüzlerce özel röportaj vermiştir.

E-mail: 65344718@vip.163.com

Li Jing, Çin Sosyal Bilimler Akademisi'nde öğretim görevlisidir. 2017 yılında Renmin Üniversitesi Uluslararası Çalışmalar Fakültesi Uluslararası Politik Ekonomi alanında doktorasını tamamlamıştır. Mezun olduktan sonra 2019 sonuna kadar Jiangxi Normal Üniversitesi'nde öğretim görevlisi olarak çalışmıştır. Küresel yönetim ve AB alanında çalışmaları olan Li Jing'in, geçtiğimiz yıllarda Çin'in önde gelen akademik dergilerinde birçok makalesi yayımlanmıştır. Çalışmaları arasında; "AB'nin Normatif Gücünün G20 Sürecine Etkisi", "Devletlerarası İşlem Maliyeti Açısından Çin- Rus Doğal Gaz İşbirliği Üzerine Bir Çalışma" vd. yer almaktadır.

E-mail: lijingruc2014@163.com

ÖZ

2019 sonlarında, beklenmedik bir şekilde ortaya çıkan COVID-19 dünya ekonomisine ciddi bir darbe vurmuştur. Bazı ülkelerin, özellikle gelişmekte olan ülkelerin ekonomileri ciddi zorluklarla karşılaşmıştır. Yüz yılda bir nadiren meydana gelebilen bir değişim yaşanmıştır. Çin bugüne kadar istikrarlı, barışçıl kalkınma, karşılıklı fayda ve kazan-kazan işbirliğine bağlı kalmıştır. Çin, zorluklarla mücadele etmek, insanların sağlığını ve güvenliğini korumak, ekonomilerin ve toplumların eski düzenine kavuşmalarını sağlamak ve kalkınma potansiyelini artırmak için “Kuşak ve Yol”un inşasında ortaklarıyla beraber çalışmayı arzulamaktadır. Çin’in teşvik etmesiyle birlikte “Kuşak ve Yol” istikrarlı bir şekilde gelişmeye devam etmektedir. Bu makale, “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu”na odaklanmakta, “Kuşak ve Yol”un olumlu taraflarını ve karşılaştığı zorlukları ve “Kuşak ve Yol” deniz işbirliğinin analizini içermektedir.

Anahtar Kelimeler: buz ipek yolu; deniz ipek yolu; Kuşak ve Yol; liman inşası; mavi ekonomik koridor

Kuşak ve Yol Girişimi’nde Deniz İşbirliğinin İçeriği ve Niteliği

2013 yılının Eylül ve Ekim aylarında, Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Xi Jinping Orta ve Güneydoğu Asya ülkelerini ziyaret etti. Ziyaretin öncesinde ve sonrasında “İpek Yolu Ekonomik Kuşağı” ve “21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu” girişimini ortaya attı ve uluslararası toplumda büyük bir ilgi uyandırdı. Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) fikri ortaya atıldıktan sonra çağrıştırdığı anlam detaylandırıldı ve netliğe kavuşturuldu. 2015 yılında Çin Hükümeti, KYG’nin inşasında karşılıklı istişare ve birlikte çalışma yoluyla ortak büyümeyi sağlama ilkesine bağlı kalarak, politika koordinasyonunu, altyapı ve tesislerin bağlantırlığını, engelsiz ticaret, finansal entegrasyon ve halklar arası bağları teşvik eden; “İpek Yolu Ekonomi Kuşağı ile 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu’nun Ortaklaşa İnşa Edilmesini Teşvik Üzerine Vizyon ve Faaliyetler” belgesini yayımladı.

“21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu”nun en önemli durakları, Çin’in kıyı limanlarından başlayıp Güney Çin Denizi’ne, oradan Hint Okyanusu’na ve Avrupa’ya kadar uzanmaktadır. Diğer taraftan

ise yine Çin kıyı limanlarından başlayarak Güney Çin Denizi’nden Pasifik’e kadar uzanmaktadır. KYG denizlerde, Kuşak ve Yol hattı boyunca en kilit noktalardaki limanlarda sorunsuz, güvenli ve yüksek verimli bir ulaşım koridorunun ortak inşasına odaklanmaktadır. Çin-Pakistan, Çin-Hindistan-Myanmar-Bangladeş Ekonomik Koridoru, KYG ile yakından ilgilidir ve bu nedenle yakın işbirliği ve bu konuda daha fazla mesafe kaydetmeyi gerektirir (Xinhuanet, 2015a). Çin’in dışa açık ekonomisi, bu temelde kapsamlı bir şekilde geliştirilecektir.

Çin Hükümeti, 2017 yılında güzergah üzerindeki ülkelerle denizcilik alanındaki işbirliğini daha fazla geliştirmek amacıyla, uluslararası topluma 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu’nun temel temasını ve Çin’in bu konudaki önerisini açıklamak için “Kuşak ve Yol Girişimi’nde Denizcilik İşbirliği Vizyonu” (bundan sonra Vizyon olarak anılacaktır) belgesini yayımladı. Vizyon belgesi, Çin’in İpek Yolu ruhunu -“barış ve işbirliği, açıklık ve kapsayıcılık, karşılıklı öğrenme ve karşılıklı yararı”- savunduğuna ve Çin’in işbirliği ilkelelerine -“farklılıkları rafa kaldırmak ve ortak karar

oluşturmak; açıklık, işbirliği ve kapsayıcı kalkınma; piyasa temelli operasyon ve çok paydaşlı katılım; ortak kalkınma ve fayda paylaşımı”- bağlılığine işaret etmektedir. Bu temelde Vizyon, üç mavi ekonomik koridorun inşasına odaklanmayı önermektedir. Çin'deki kıyı ekonomik kuşağıyla desteklenen Okyanus işbirliği, Güney Çin Denizi'nden Hint Okyanusu'na doğru batıya ilerleyip Çin-Hindişin Yarımadası Ekonomik Koridoru'nu, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nu ve Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru'nu bağlayarak Çin- Hint Okyanusu-Afrika-Akdeniz Mavi Ekonomik Koridoru'nu inşa etmeyi hedeflemektedir.

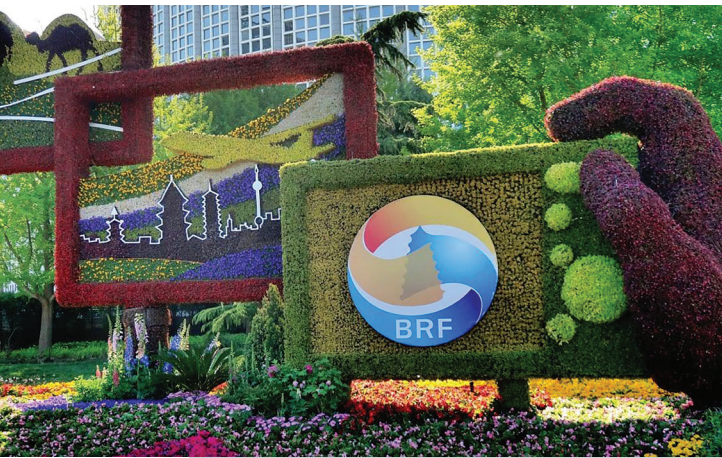
Çalışmalar, Güney Çin Denizi'nden Pasifik Okyanusu'na doğru güneye uzanan Çin-Okyanusya-Güney Pasifik Mavi Ekonomik Koridoru'nun ortaklaşa inşası için de yürütülecektir. Ayrıca, Avrupa'yı Kuzey Buz Okyanusu'na (Arktik Okyanusu) üzerinden bağlayan bir başka mavi ekonomik koridorun inşasına da zemin hazırlanacaktır. Karşılıklı fayda ve kazan-kazan işbirliğine dayalı, mavi ortaklık kurmayı hedefleyen Vizyon, 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun işbirliği odağının, yeşil kalkınmaya, okyanus temelli refaha, deniz güvenliğine, yenilikçi büyümeye ve

işbirliğine dayalı yönetişime giden bir yolu inşa etmek olduğuna dikkat çekmektedir (Xinhuanet, 2017a). Vizyon'un rehberliğinde Çin, Deniz İpek Yolu güzergahında yer alan ülkelerle bir dizi işbirliği projesini hayata geçirmiştir ve bu projeler, genel olarak düzgün bir şekilde ilerlemektedir.

Kuşak ve Yol güzergahında bulunan ülkeler arasındaki toplam ticaret hacmi 7.8 trilyon Amerikan dolarını aşmıştır.

KYG ortaya atıldığı günden bugüne çok yol kat etmiş ve önemli başarılar elde etmiştir. 2019 yılı Temmuz ayı sonlarında, Çin Hükümeti iki oturumlu Kuşak ve Yol Uluslararası İşbirliği Forumu'nu düzenlemiştir. İlk KYG Forumu, 14 ve 15 Mayıs 2017 tarihlerinde Pekin'de düzenlenmiş ve 29 yabancı devlet ve hükümet başkanını ve 130'dan fazla ülke ve 70 uluslararası örgütün temsilcisini bir araya getirmiştir. Bu forumlarda, Asya'dan Avrupa, Afrika, Latin Amerika, Güney Pasifik ve diğer bölgelere uzanan 136 ülke ve 30 uluslararası kuruluşla 195 adet hükümetlerarası işbirliği anlaşması imzalanmıştır. Kuşak ve Yol güzergahında bulunan ülkeler arasındaki toplam ticaret hacmi 7.8 trilyon Amerikan dolarını aşmıştır (Kuşak ve Yol Girişimi Websitesi, 2019a). Altyapıdan insanların geçimine, ticaretten kültürel etkileşime kadar dünyanın yararına olan KYG, herkes tarafından takdir kazanmıştır. KYG'nin inşasındaki başarı, girişimin kendi nitelikleriyle yakından ilgilidir. Özellikle, aşağıdaki iki kısmı içermektedir.

Bir yandan, KYG, yurt içi ve yurt dışındaki köklü değişimler bağlamında, Çin'in dünyaya sunduğu bir “kamu malıdır” ve uluslararası iş-

(CGTN, 2019)

KYG'ye katılmak isteyen bütün ülkeler, büyük-küçük, güçlü-zayıf, zengin-fakir ayrımı olmaksızın Kuşak ve Yol'un eşit kurucularıdır.

birliğinin derinlemesine gelişimini teşvik etmeyi amaçlamaktadır. Çin, bir yüzyıldan fazla bir süre yabancıların işgali altında bulunmuş ve yoksulluğu tecrübe etmiş bir ülkedir. Bu sebeple, kalkınma ve istikrarın önemini yakından bilmekte, kendi kalkınmasını komşu ülkelerle beraber gerçekleştirmeyi istemektedir. Çin'in kalkınmasındaki başarı, komşu ülkelerin de yararına ve herkesin daha iyi bir yaşam sürmesine katkıda bulunmaktadır (Xinhuanet, 2015b).

Bu fikrin rehberliğinde KYG başından beri, müzakere ve işbirlikleri yoluyla ortak büyümeyi gerçekleştirme ilkelerine bağlı kalmıştır. Bu durum KYG'yi, yarışmacı veya dışlayıcı olmayan bir proje hale getirmiştir. KYG'ye katılmak isteyen bütün ülkeler, büyük-küçük, güçlü-zayıf, zengin-fakir ayrımı olmaksızın Kuşak ve Yol'un eşit kurucularıdır. Kuşak ve Yol, geleneksel uluslararası işbirliğinde yaygın olan "bağımlılık", "merkez ve çevre" ya da diğer ilişkiler yerine eşitliği, karşılıklı yararı ve kazan-kazan işbirliğini vurgulamakta ve böylece Vestfalya sistemi altında bulunan ülkeler arasındaki ilişkilerin yenilenmesi ve gelişmesi sağlanmaktadır.

Diğer yandan, KYG, insanlığın ortak geleceğinin pratikte somutlaşmış bir tecellisidir. Çin, Kuşak ve Yol'u inşa etmeyi sürdürürken güzergah üzerinde bulunan ülkelerin kalkınma sürecine, tarihine, kültürüne, dinine, geleneklerine, alışkanlıklarına ve bunun gibi birçok şeye saygı duymaktadır. Bu sırada Çin, ne kendi ideolojisi ve toplumsal sistemini başka ülkelere dayat-

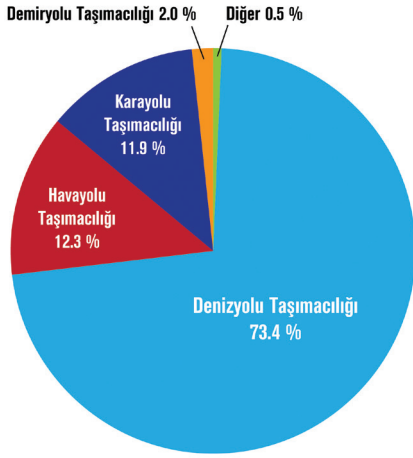
makta ne de kapalı mekanizmaları -jeopolitik ve askeri ittifaklar bir yana- taahhüt etmektedir. Açık ve kapsamlı çıkarlar ortaklığı olarak KYG, sıfır toplamı düşüncüsü reddetmekte, çok kutupluluk temelinde karşılıklı fayda ve kazan-kazan işbirliğini desteklemekte; "kademeli, yöntemsel, istişari ve uzun vadeli" işbirliğini vurgulamaktadır (Sun, 2020). Bu nedenle, geleneksel uluslararası işbirliğinin içeriğini genişletmekte ve kapsamlı bir gelişme gerçekleştirmektedir. Bu ölçütler, insanlığın ortak geleceğinin doğasında olan gerekliliklerle örtüşmektedir.

KYG'de Deniz İşbirliğinin Öne Çıkan Noktaları

2013 yılından beri KYG, politikaların uyumlaştırılması, altyapı bağlantıları ve tesislerin inşa edilmesi, ticaret kolaylığı, mali bütünleşme ve halklar arası bağların güçlendirilmesi konularında önemli ilerlemeler kaydetmiş ve bazı dikkat çeken başarılar elde etmiştir. İster Çin'in kendi gelişimi ister dünya ticaretinin gelişimi açısından bakılsın, KYG kapsamındaki deniz işbirliğinin anlamı oldukça fazladır.

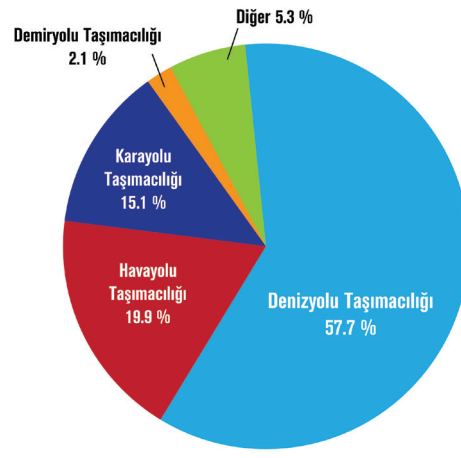
Uluslararası deniz taşımacılığı, uluslararası ticaretin en önemli taşıma yöntemidir. Uluslararası ticaretin toplam hacminin üçte ikisinden fazlası denizyolları üzerinden yapılmaktadır. Denizyolu taşımacılığı, Çin'in dış ticaretindeki yük taşımacılığının %90'ını, ham petrol ithalatının %95'ini, demir ithalatının %99'unu oluşturmaktadır (Xinhuanet, 2014). Çin'in Kuşak ve Yol ülkeleriyle yaptığı ihracatta, denizyolu taşımacılığı en büyük paya sahiptir. 2017 yılında, Çin'in denizyolu taşımacılığının ihracat değeri 567.930 milyar Amerikan dolarıdır ki bu, Çin'in Kuşak ve Yol ülkeleriyle yaptığı ihracatın %73.4'üne karşılık gelmektedir (Şekil 1).

Çin'in Kuşak ve Yol ülkelerinden yaptığı ithalatta da denizyolu taşımacılığı en büyük paya sahiptir. 2017 yılında, denizyolu taşımacılığının ithalat değeri 384.190 milyar Amerikan dolarına ulaşmıştır. Bu da Çin'in Kuşak ve Yol ülkelerinden yaptığı ithalatın %57.7'sine denk gelmektedir (Ulusal Bilgi Merkezi, 2018) (Şekil 2).

Şekil 1: 2017 yılında Çin'in Kuşak-Yol ülkeleriyle yaptığı ihracatta kullanılan taşımacılık yöntemleri

Bu bağlamda, liman tesisleri denizyollarının güvenliği için temel oluştururken; denizyollarının güvenliği de, 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun istikrarlı gelişiminin sürdürülebilmesi için kilit bir rol oynamaktadır. Bu nedenle, mevcut makale Kuşak ve Yol üzerindeki liman tesislerinin inşasına odaklanmakta ve öne çıkan noktalara dikkat çekmektedir.

Şekil 2: 2017 yılında Çin'in Kuşak-Yol ülkeleriyle yaptığı ithalatta kullanılan taşımacılık yöntemleri

Pakistan Gwadar Limanı

Pakistan'ın güneybatısında bulunan Belucistan'ın Gwadar şehrinde yer alan Gwadar Derin Su Limanı, doğuda Karaçi'ye 460 km, batıda Pakistan-İran sınırına 120 km uzaklıktadır.

Güneyde Hint Okyanusu'nda Umman Deniz'ine bitişik olan liman, Hürmüz Boğazı'nın ağzında yer almaktadır. Liman, yalnızca Orta ve Güney Asya ve de Ortadoğu ülkelerini birbirine bağlayan bir köprü değil, aynı zamanda bölgenin stratejik dönüşümünde bir denge noktası, bölgesel geçiş limanı ve lojistik ticaret merkezidir. Pakistan'ın üçüncü büyük limanı olan Gwadar Limanı, Kasım 2016'da resmi olarak seferlere açılmıştır. Günümüzde, düzenli olarak kontey-

ner gemileri sefer yapmakta, altyapı çalışmaları bitmiş olup otuzdan fazla işletme liman alanına giriş yapmış bulunmaktadır (Kuşak ve Yol Girişimi Websitesi, 2019b). Gwadar Limanı, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun önemli bir taşıma noktasıdır. Kaşgar'dan başlayıp Gwadar Limanı'nda son bulan Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru'nun toplam uzunluğu 3,000 km'dir. Kuzey'de İpek Yolu Ekonomik Kuşağı ve güneyde 21.Yüzyıl Deniz İpek Yolu'yla bağlanmaktadır. Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru, KYG'nin önemli bir parçasını oluşturan karayollarını, demiryollarını, petrol, doğalgaz ve optik kablo hatlarını içine alan önemli bir ticaret koridoru olmasının yanı sıra, kuzey-güney İpek Yollarını bağlayan kilit bir aktarma merkezidir.

Gwadar Limanı'nın hayata geçmesi, Pakistan'da uzun dönemli barış ve istikrarın sağlanması, Çin'in Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleriyle olan enerji işbirliğinin gelişmesi ve batıda stratejik bir yol açılması bakımlarından önem arz etmektedir.

Gwadar Limanı'nın açılması, Çin'in uzun süredir devam eden enerji kaynaklarının Çin'e taşınmasında karşılaştığı sorunları çözebilir. Gwadar Limanı üzerinden karayoluyla Sinciang'a taşınan Ortadoğu petrollerinin taşıma mesafesi, Malakka Boğazı'ndan geçiş ile kıyasladığında %85 kısalmaktadır. Gwadar Limanı'nın hayata geçmesi, Pakistan'da uzun dönemli barış ve istikrarın sağlanması, Çin'in Kuzey Afrika ve Ortadoğu ülkeleriyle olan enerji işbirliğinin gelişmesi ve batıda stratejik bir yol açılması bakımlarından önem arz etmektedir (Yang & Gao, 2019).

Sri Lanka Hambantota Limanı

Sri Lanka'nın güneyinde Hambantota Bölgesi'nin merkezinde yer alan Hambantota Limanı, kuzeyde Bengal Körfezi'ne bitişik, batıda Hindistan Denizi'nin karşısında bulunmaktadır. Hambantota Limanı, Hint Okyanusu'nun uluslararası ana taşıma hattına on deniz mili uzaklıktadır. Dünyada taşınan petrolün üçte ikisi, konteyner taşımacılığının yarısı, denizyollarındaki dökme yük taşımacılığının üçte biri Hint Okyanusu üzerinden geçmektedir ki bu yüzden Liman, önemli bir jeopolitik üstünlüğe sahiptir. Hambantota Limanı, çok büyük gemilerin girebildiği her yönüyle bir derin su limanıdır. Dünya deniz taşımacılığının merkezi olma potansiyeline sahip olan Hambantota Limanı, Kuşak ve Yol güzergahının düğüm noktalarından biridir.

2007 yılından sonra Çin, Sri Lanka'nın talebi üzerine Hint Okyanusu'ndan gelen tsunami nedeniyle geçmişte ağır hasar gören Hambantota Limanı'nın inşasına yardım etmiştir. 2016 yılı-

nın sonunda Çin, inşasını üstlendiği Hambantota Limanı'nın birinci ve ikinci etabını bitirmiştir. İki etaplı projede, devasa gemileri içine alabilen derin su limanına, 8 adet 100,000 tonluk ve 2 adet 10,000 tonluk rıhtımlar inşa edilmiştir. 2017 yılı Aralık ayında, Sri Lanka Hükümeti, iki ülkenin ortak girişimiyle Hambantota Limanı'nın yönetim ve işletme hakkını Çin Merchants Liman şirketine verdiğini resmen duyurmuştur. Şu sıralar, Sri Lanka Hambantota Limanı Özel Ekonomik Bölgesi için bölgenin endüstriyel özelliklerinin belirlendiği ve kavramsal planlarının yapıldığı ön çalışmalar tamamlanmaktadır.

Çin'in yardımları ve yatırımları sayesinde, önceden çorak bir balıkçı köyü olan Hambantota bugünlerde büyük bir ekonomik potansiyele sahip bir derin su limanı haline gelmiştir. Hambantota Limanı'nın inşası, bölgede yaşayan insanların yaşam kalitesini yükseltmiş, Güney Asya'daki Sri Lanka limanlarının rekabet gücünü arttırmış ve Sri Lanka'nın güney bölgesindeki şehirlerin ekonomisinin gelişmesini sağlamıştır. Aynı zamanda, Hambantota Limanı, KYG'ye bağlanmakta ve Hint Okyanusu'ndaki uluslararası taşımacılığın en önemli geçiş limanlarından birini oluşturmaktadır. Limanın büyük potansiyeli ortaya çıktığında, Sri Lanka'nın Deniz İpek Yolu'ndaki önemli konumu yeniden şekillenecektir.

Yunanistan Pire Limanı

Yunanistan'ın güneydoğusunda yer alan Pire Limanı, ülkenin en büyük limanıdır. Atina'ya 9 km mesafede bulunan Liman, Doğu Akdeniz'in en geniş konteyner limanlarından biridir. Yunanistan'da yaşanan borç krizi nedeniyle Pire Limanı, iflas etme noktasına gelmişti. 2008 yılında, Pire Limanı'nın işletme hakkının bir kısmını almak için Çin Okyanus Gemicilik Şirketi (China Ocean Shipping Company Limited - COSCO), Yunanistan Hükümeti ile bir anlaşma imzaladı. 2016 yılında ise, Pire Limanı hisselerinin %67'sini satın aldı ve tüm limanın işletmecisi oldu.

KYG'nin gelişmesiyle birlikte, Pire Limanı dünyanın en hızlı gelişen konteyner limanlarından biri haline geldi. 2010 yılında 880,000 TEU (1 TEU 20 fitlik konteyneri ifade etmektedir ve 34 metreküplük bir hacme sahiptir) olan konteyner hacmi, 2019'a gelindiğinde 5.8 milyon TEU'ya ulaşmıştır. Dünyadaki konteyner limanları sıralamasında 93'üncü sırada yer alan liman, Çin'in limanın işletmesini devralmasından sonra 32'nci sıraya yükselmiştir (Qi, 2020). Yunanistan'ın Pire Limanı önemli bir geçiş merkezi olarak inşa edildi ve liman inşasının üçüncü kısmı da tamamlanmak üzeredir.

Pire Limanı, Çin-Avrupa güzergahında konteyner gemilerinin Süveyş Kanalı'nı geçtikten sonraki en yakın ve en uygun maliyetli ikmal ve aktarma merkezidir. Konteynerler ya Pire'de daha ekonomik orta ölçekli konteyner gemileriyle değiştirilip Kuzeybatı Avrupa'ya gider ya da sahada boşaltılır ve Balkan demiryolu ağı üzerinden Avrupa kıtasının iç bölgelerine doğrudan aktarılır. Limanın hızlı bir şekilde gelişmesi, Çin'in Orta ve Doğu Avrupa ülkeleriyle işbirliğindeki sorunların çözümünde, Çin-Avrupa denizyolu ekspresinin inşasının kolaylaştırılmasında, KYG'nin Batı Balkanlar ulaşım ağı ile birleştirilmesinin hızlandırılmasında, Çin-Avrupa Birliği (AB) ilişkilerinin bütünüyle geliştirilmesinde hayati öneme sahiptir (Sun & Wang, 2020).

Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de, ÇHC'nin Güney Çin Denizi'ndeki Sorunları Benzer

Eşsiz coğrafi konumu Türkiye'yi, KYG'de Avrupa ve Afrika'ya açılan bir giriş kapısı haline getirmektedir.

Yaklaşık 1,000 kadar Çinli şirket Türkiye'de faaliyet göstermektedir. Genel olarak, lojistik, elektronik, enerji, turizm, finans ve emlak sektörlerinde faaliyette bulunmakta ve bu alanlardaki işlerini büyütmektedirler. Bu şirketler,

KYG'nin başlatılmasından sonra ülkedeki faaliyetlerini arttırmışlardır.

2017 yılında Pekin'de gerçekleştirilen Kuşak ve Yol Girişimi Zirvesi'nde, Türk ve Çin ulaştırma bakanlıkları, uluslararası yolcu ve yük taşımacılığı ortaklığı konusunda bir anlaşma imzalamışlardır. Türkiye'nin güzergahın Orta Koridorunu inşa etmesiyle birlikte bu anlaşmanın, Çin ve Avrupa arasındaki uluslararası karayolu taşıma kanallarını açması beklenmektedir. Çin'in KYG'yi Türkiye'nin kalkınma stratejisiyle bütünleştirme isteğini ifade eden bu anlaşma, Çin ve Türkiye arasındaki karşılıklı faaliyetlerin güçlenmesine, İpek Yolu güzergahında yer alan ülkeler arasındaki uluslararası taşımacılığın kolaylaştırılmasına yardım edecektir.

Türkiye'nin Deniz İpek Yolu'nda etkin bir şekilde yer alması, Doğu Akdeniz'deki sorunların barışçıl çözümüne katkıda bulunacaktır. Türkiye'nin Deniz İpek Yolu'na tam katılımı, Kuzey Afrika ve Batı Asya ülkelerinin katılımını da teşvik edecektir.

Üç tarafı denizle çevrili Türkiye, denizlerdeki egemenlik haklarını vurgulamak için, "Mavi Vatan" kavramını geliştirmiş ve ilan etmiştir. Türkiye Doğu Akdeniz'de, ÇHC'nin Güney Çin Denizi'nde karşılaştığı sorunlara benzer sorunlarla yüzleşmektedir. Karşılıklı müzakereler yoluyla çözülmesi gereken sorunlar, bölge dışındaki ülkelerin müdahil olması nedeniyle askeri çatışmalara yol açmaktadır.

Türkiye'nin Deniz İpek Yolu'nda etkin bir şekilde yer alması, Doğu Akdeniz'deki sorunların barışçıl çözümüne katkıda bulunacaktır. Türkiye'nin Deniz İpek Yolu'na tam katılımı, Kuzey Afrika ve Batı Asya ülkelerinin katılımını da teşvik edecektir. Dolayısıyla, Akdeniz'in barışın ve refahın denizine dönüşmesi imkânlı hale gelecektir.

Kuşak ve Yol Forumu, 14.05.2017. (TCCB)

KYG Deniz İşbirliğinde Karşılaşılan Zorluklar

KYG’de Deniz İşbirliği, esasen 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu’nun inşasında işbirliğini ifade etmektedir. 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu üç mavi ekonomik koridordan oluşmaktadır. Her bir ekonomik koridor üzerinde bulunan ülkeler, farklı sosyal kültürlere, ekonomik kalkınma düzeylerine ve KYG’ye yönelik farklı yaklaşımlara sahiptir. Bu nedenle, KYG kapsamında denizlerde işbirliğini daha iyi bir şekilde ilerletmek için her bir ekonomik koridordaki belli başlı değişiklikleri göz önünde bulundurmak gerekmektedir.

Çin-Hint Okyanusu-Afrika-Akdeniz Mavi Ekonomik Koridoru

Bu Koridor; Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarından birçok ülkeyi içine alan oldukça geniş bir kapsama sahiptir. Üç ekonomik koridorun en önemli ve en karmaşığı olan bu ekonomik koridor aynı zamanda, en ciddi sorunlarla da karşı karşıya olanıdır. Hindin Yarımadası, Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru ve Bangla-

deş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru ile yakından ilişkili olan bu koridor, uluslararası siyasi çekişmelerin en önemli bölgelerinden biridir ve güzergah üzerinde bulunan ülkelerin önemli kısmı gelişmekte olan ülkelerdir. Dolayısıyla, tüm taraflar arasındaki ilişkilerin uygun bir şekilde idare edilmesi büyük önem arz etmektedir.

Birincisi; Çin, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ve bölgedeki diğer ülkeler arasında sert stratejik mücadeleler bulunmaktadır. Kasım 2017’de, ABD Başkanı Donald Trump Vietnam’da düzenlenen Asya Pasifik Ekonomik İşbirliği (Asia-Pacific Economic Cooperation-APEC) forumunda “Özgür ve Açık Hint-Pasifik Okyanusu Stratejisi”ni (bundan sonra Hint-Pasifik Stratejisi olarak anılacaktır) açıklamıştır. Sonrasında, ABD, Japonya, Avustralya ve Hindistan arasındaki dörtlü güvenlik diyalogunu yeniden başlatmıştır. 2019 Haziran ayında, ABD Savunma Bakanlığı, Hint-Pasifik Stratejisi’ne ilişkin raporun son halini yayımlamıştır. Rapor, Hint-Pasifik bölgesinin ABD’nin gelecekteki

en önemli savaş bölgesi olacağını ve bu bölgenin ABD'nin istikrarını, güvenliğini ve refahını sürdürmesi için çok önemli olduğunu belirtmiştir. ABD, Hint-Pasifik bölgesindeki stratejik faaliyetlerini ilerletmede Japonya, Avustralya ve Hindistan'ı müttefiki olarak görmektedir. Çine yönelik politikalara ilişkin olarak Rapor, Çin'in "revizyonist" bir güç olduğuna, bunun Hint-Pasifik bölgesindeki ülkelerin kendi kendini yönetmesine zarar vereceğine ve ABD'nin hakimiyetine meydan okuyacağına dikkat çekmektedir.

ABD'nin Hint-Pasifik Stratejisi, Çin'in KYG'yi uygulamasını engelleyecek, çevresindeki ülkelerle ilişkisini bozacak ve iyi komşuluk diplomasisini zedeleyecektir.

Günümüzün neo-emperyalist ülkesi olarak ABD'nin Hint-Pasifik Stratejisi, Çin'in ve bölgenin barışçıl kalkınmasında büyük sorunlar yaratacaktır. Bir yandan, bu stratejinin uygulanması yalnızca ABD ve Çin arasında stratejik çatışmaları tetiklemekle kalmayacak, aynı zamanda Güney Çin Denizi'ndeki durumu daha da kötüleştirecek ve Çin'in deniz alanlarındaki haklarını ve çıkarlarını koruma konusundaki meşru taleplerini de tehlikeye atacaktır. Trump Hükümeti iktidara geldiğinden beri, Güney Çin Denizi'nde "seyrüsefer serbestisi" konusunda Çine baskı yapmakta ve Güney Çin Denizi'nde tatbikat yapmak için sık sık uçak gemisi göndermektedir. 2020 Haziran sonlarından beri, ABD Ordusu Çin sularında üç deniz tatbikatı yapmış ve hatta bu tatbikatlarda stratejik bombardıman uçakları kullanmıştır. Dahası, ABD ordusu Çin sınırlarına yakın bir noktada araştırma yapmak üzere savaş gemileri de göndermiştir.

Bu eylemler, hiç şüphesiz Çin'de ve Güney Çin Denizi'nde barışı tehlikeye sokacak eylem-

lerdir. Bugünlerde Güney Çin Denizi'ndeki sorunlar, Çin'in ekonomik, siyasi, diplomatik ve askeri gücünü sınırlamak için ABD'nin hareket noktası haline gelmiştir (Wu & Colomberg, 2019). Diğer yandan, ABD'nin Hint-Pasifik Stratejisi, Çin'in KYG'yi uygulamasını engelleyecek, çevresindeki ülkelerle ilişkisini bozacak ve iyi komşuluk diplomasisini zedeleyecektir (Wei, 2020). Önyargılı pek çok Amerikalı politikacı ve akademisyenin gözünde, KYG özünde Çin'in jeopolitik ve jeoekonomik etkisini yaymayı amaçlayan jeostratejik bir düzenlemedir. Bu nedenle, Hint-Pasifik Stratejisi'ni ortaya koyarken ABD'nin düşüncesi, Çin'in bölgede artan etkisini kontrol etmek ve azaltmak olmuştur. Bu özellikle şu gerçeği ortaya koymaktadır: ABD açık bir şekilde Hint-Pasifik bölgesinde, özellikle de bu stratejide yer alan Güneydoğu Asya ülkelerinde enerji altyapısının inşasını güçlendirmeyi hedeflemektedir.

Hint-Pasifik Stratejisi'nin uygulamasına ek olarak, ABD uluslararası arenadaki liderliğini kullanarak Çin'i karalamaya ve Çin'in uluslararası imajına zarar vermeye devam etmektedir. COVID-19 salgınının patlak vermesinden bu yana, ABD Başkanı Trump ve Dışişleri Bakanı Mike Pompeo gerçekleri görmezden gelerek, ellerinden geldiğince her fırsatta Çin'i şeytanlaştırmakta ve hatta salgını 'Çin Virüsü' olarak damgalamaya çalışmaktadır. (Aslında, ABD yeni koronavirüsün ABD kökenli olduğuyla ilgili şüpheler konusunda uluslararası kamuoyuna açıklama yapmamıştır.) Sonuç olarak, uluslararası toplumda KYG'nin gelişimine olumsuz etkisi olan Çin karşıtı bir eğilimin yükselmesine neden olmuştur.

İkinci olarak; Çin ve güzergah üzerinde bulunan ülkeler arasında toprak, adalar ve deniz alanlarındaki haklar ve çıkarlar konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Tipik bir kara-deniz ülkesi olarak Çin'in, 14 ülkeyle kara ve 7 ülkeyle

deniz sınırı vardır. Tarihsel nedenler ve yeraltı kaynakları sebebiyle, Çin ve kimi komşu ülkeler arasında kara ve deniz alanlarındaki haklar ve çıkarlar konusunda anlaşmazlıklar bulunmaktadır. Bu durum, Kuşak ve Yol deniz ekonomik koridorunun başarılı bir şekilde ilerlemesini etkilemektedir. Bir yandan, Çin ve Hindistan arasındaki sınır anlaşmazlıkları halen devam etmektedir. Son yıllarda, Hindistan Çin'e karşı devamlı olarak komplo kurmaktadır. 18 Haziran 2017 tarihinde Çin ve Hindistan Donglang bölgesinde karşı karşıya geldi. 2020 yılı Haziran ayında, Çin ve Hindistan sınırının batı kısmında yer alan Galwan Vadisi'nde önemli olaylar meydana geldi. Hindistan'ın başlattığı bu olaylar, Çin-Hindistan ilişkilerinin ilerlemesine zarar vermiş ve Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru'nun inşasını doğrudan etkilemiştir.

Diğer yandan, Çin ile Vietnam, Filipinler, Malezya ve Güney Çin Denizi'ndeki diğer ülkeler arasında anlaşmazlıklar bulunmaktadır. ABD, Japonya, AB ve diğer bölge dışı aktörlerin sık sık müdahale etmesiyle, bölgede var olan gerilim daha da artmıştır. Buna ek olarak, Çin'in Japonya ve Güney Kore ile arasında adalar so-

runu da bulunmaktadır. Çin, "anlaşmazlıkları rafa kaldırarak birlikte kalkınmayı" savunsa da konuyla ilgili sorunlar kökten ve etkili bir şekilde çözülmemiştir. Çin ve diğer ülkeler bazı olağanüstü durumlar sebebiyle çatışmaların içine sürüklenirse, KYG işbirliği olumsuz bir şekilde etkilenecek ve hatta kesintiye uğrayacaktır.

Üçüncü olarak, *Deniz İpek Yolu güzergahında bulunan çoğu ülke nispeten daha fakir ve altyapıları yetersizdir.* Kimi ülkeler (Myanmar, Yemen vb. gibi) yerel sorunlara ve istikrarsız rejimlere sahiptir. Dahası kimi ülkeler (Hindistan ve Pakistan, Ortadoğu ve Akdeniz ülkeleri vb. gibi) arasında ise daha ciddi çelişkiler ve çatışmalar bulunmaktadır. Buna ek olarak, bu deniz koridoru, korsancılığın ve denizlerdeki terörizmin en yaygın olduğu Güney Asya, Batı Asya ve Doğu Afrika gibi bazı bölgelerden geçmektedir. Dolayısıyla, denizyolu güvenliği büyük bir risk altındadır (Li & Xue, 2015).

Kısacası, Çin-Hint Okyanusu-Afrika-Akdeniz Mavi Ekonomik Koridoru çok önemli bir ticari değere sahiptir. Bununla birlikte, koridor güzergahında yer alan ülkelerle beraber çözülmesi gereken çok ciddi geleneksel ve geleneksel olmayan güvenlik sorunları bulunmaktadır.

Çin-Okyanusya-Güney Pasifik Mavi Ekonomik Koridoru

Güney Pasifik bölgesi, hâlâ dünyanın en az gelişmiş bölgelerinden birisidir. Avustralya ve Yeni Zelanda dışında Güney Pasifik bölgesinde toplamda 27 ülke ve bölge vardır. 1970'lerden itibaren, çoğu küçük ülke olan 14 ülke bağımsızlıklarını ilan etmiştir.¹ Bölgenin toplam kara alanı 550,000 km²'den oluşmakta ve nüfusu, toplam dünya nüfusunun %0.5'ine denk gel-

¹ Bu 14 ülke; Fiji Cumhuriyeti, Bağımsız Samoa Devleti, Tonga Krallığı, Papua, Yeni Gine, Kiribati Cumhuriyeti, Vanuatu Cumhuriyeti, Mikronezya Federal Devleti, Solomon Adaları, Nauru Cumhuriyeti, Tuvalu, Marshall Adaları, Palau Cumhuriyeti, Cook Adaları ve Niue'dur. Bu ülkeler, Güney Pasifik ada devletleri olarak isimlendirilir.

mektedir. Bununla birlikte, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu'ndaki oy oranları ise %7.25'tir. Bu nedenle, dünyanın belli başlı ülkeleri bölge ülkeleri ile işbirliği yapmak için rekabet halindedir (Wang & Wang, 2015). Güney Pasifik ada ülkeleri, 30 milyon km²'den fazla deniz alanına ve 10,000'den fazla adaya sahiptir. Maden kaynakları, petrol, doğal gaz, balıkçılık ve diğer kaynaklar açısından zengin olan bölge, Pasifik'teki ulaşım yollarının kesişme noktasında yer alır ve bu nedenle önemli bir jeostratejik konuma sahiptir (Cheng, 2020a). 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun önemli bir parçası olarak bu deniz ekonomik koridoru, günümüzde bazı zorluklarla karşı karşıyadır:

İlk olarak, Avustralya ve Yeni Zelanda gibi gelişmiş ülkelerin dışında, bölgelerde yer alan ülkelerin çoğu küçük veya orta ölçekli ada ülkeleridir. Denize dayalı ekonominin ağırlıkta olduğu bu az gelişmiş ülkelerin altyapıları oldukça yetersiz ve ekonomik kalkınma seviyeleri oldukça geridedir (Jin, 2019). Bölgenin geleneksel ticaret ortakları; Avustralya, ABD, Yeni Zelanda ve Japonya'dır ve bölge ülkelerinin Çin ile yaptığı ticaret nispeten çok daha azdır.

İkinci olarak, tarih boyunca Güney Pasifik bölgesi, ABD ve Avustralya gibi ülkelerin etki alanları olarak görülmüştür ve bölgenin Çin hakkındaki fikirleri, Amerikan, Avustralya ve diğer ülkelerin medyası tarafından büyük ölçüde etkilenmiştir. ABD'nin ana akım düşünce kuruluşlarına göre, Çin'in Güney Pasifik'te KYG'yi ilerletme stratejisinin amacı, "bölgedeki jeostratejik konumunu iyileştirmek, doğal kaynaklar elde etmek, Çin'in siyasi ve diplomatik etkisini arttırmak ve Tayvan'ın diplomatik alanını azaltmak"tır (Cheng, 2020a). Bazı Avustralya medya kuruluşları sıklıkla ve mantıksız bir şekilde Çin'in Güney Pasifik'te "kötü niyetli girişimlerde" bulunduğunu gündeme getirmekte ve "Çin'in Güney Pasifik bölgesindeki artan

etkisinin, bölgedeki istikrara zarar vereceğini" anlamsız bir şekilde abartmaktadır. ABD, Avustralya ve diğer ülkelerin yaydığı "Çin tehdidi teorisi"nin etkisi altında kalan Güney Pasifik ada ülkeleri, Çin'le ilgili bir adım atarken büyük bir şüpheyle yaklaşmakta ve karşılıklı siyasi güven düşük bir seviyede kalmaktadır.

Üçüncü olarak, Çin'in geniş çaplı ulusal gücünün gelişmesi ve KYG'nin ilerlemesiyle birlikte, ABD Güney Pasifik'teki politikasını değiştirmiş ve Pasifik ada ülkelerine olan yardımlarını arttırmıştır. Böylece, Güney Pasifik ada ülkelerinin ABD dış politikasındaki stratejik konumu ve değeri artmıştır. ABD'ye göre, Pasifik ada ülkelere yardım etmesi, yalnızca ABD'nin bölgedeki güvenlik çıkarlarını korumak ve dış politikasını ilerletmek için değil aynı zamanda, stratejik olarak Çin ile önemli stratejik konularda büyük güç oyunu yürütmek ve KYG'nin etkisini dengelemek için bir araç olarak hizmet etmektedir (Cheng, 2020b; Wu, 2020). ABD'nin saldırgan tavrı, KYG'nin başarıya ulaşması için göz ardı edilemeyecek önemli bir sorun haline gelmiştir.

Kuzey Buz Denizi (Arktik) Mavi Ekonomik Koridoru

Küresel ısınmayla beraber geçtiğimiz otuz yılda Kuzey Buz Denizi ısınmakta ve buzullar, özellikle de yaz aylarında, erimeye devam etmektedir. Bu durum strateji, güvenlik, ekonomi, bilimsel araştırmalar, çevrenin korunması, deniz yolculuğu, doğal kaynakların kullanımı gibi birçok açıdan Arktik bölgesinin öneminin artmasına yol açmıştır. Bu kapsamda, 4 Temmuz 2017 tarihinde, Çin Halk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Xi Jinping, Moskova'da Rusya Başbakanı Dmitri Medvedev ile bir araya gelmiş ve ilk kez, "Buz İpek Yolu"nu beraber inşa etmek için Kuzey Buz Denizi Koridoru konusunda işbirliğini geliştirmeyi önermiştir (Xinhuanet, 2017b).

ÇHC Cumhurbaşkanı Xi Jinping Rusya Başkanı Vladimir Putin ile görüştü. (Rusya Başkanlığı resmi internet sitesi)

Buradaki “buz”, Kuzey Buz Denizi’dir ve “Buz İpek Yolu” ise Kuzey Kutup Dairesi’nden geçip Kuzey Amerika, Asya ve Avrupa’nın üç büyük ekonomi merkezini birbirine bağlayan Kuzey Buz Denizi su yollarını ifade etmektedir. “Buz İpek Yolu” esasen, Rus sularından geçen Kuzeydoğu Koridoru’nu, Kanada sularından geçen Kuzeybatı Koridoru’nu ve Kuzey Buz Denizi’nin ortasından geçen Merkez Koridoru kapsamaktadır. Bugünlerde, Kuzeydoğu Koridoru’ndaki buzullar çok hızlı bir şekilde erimekte, büyük ölçekli bir ticaret imkanı sunmaktadır. Sonuç olarak, Kuzeydoğu Koridoru “Buz İpek Yolu”nun temel dayanağını oluşturmaktadır.

2018 yılı Ocak ayında, Çin Hükümeti, Çin’in Arktik politikasını ele alan ve Kuzey Buz Denizi ile ilişkisini açık bir şekilde tanımladığı Beyaz Kitap’ı yayımlamıştır. Çin, coğrafi olarak, “Yakın Arktik Devlet” ve Kuzey Kutup Dairesi’ne en yakın kıta devletlerinden biridir. Çin, Kuzey Buz Denizi ile ilgili konularda önemli bir taraf ülkedir. Bölgede sorumluluğu olan büyük bir ülke olarak Çin, “karşılıklı saygı, işbirliği, kazan-kazan ve sürdürülebilirlik” ilkeleri temelinde, Kuzey Buz Denizi’nin kalkınmasındaki tarihi fırsatı kaçırmamak, bölgenin karşılaştığı sorunları çözmek, bölgeyi ortaklaşa anlamak, korumak, geliştirmek ve yönetimine katılmak ve de KYG kapsamında Kuzey Buz Denizi’yle

ilgili işbirliklerini geliştirmek için tüm ilgili taraflarla birlikte çalışmaya hazırdır. Çin, ortak bir geleceği paylaşan bir toplum inşa etmeyi ve Kuzey Buz Denizi’nin barışçıl, istikrarlı ve sürdürülebilir kalkınmasına katkıda bulunmayı arzulamaktadır. (Çin Halk Cumhuriyet Devlet Konseyi Basın Bürosu, 2018). Sonuç olarak, “Buz İpek Yolu”nun inşası fikir olmaktan çıkıp uygulamaya dönüşmüştür. 2020 yılı Ocak ayı itibarıyla Çin, ‘Buz İpek Yolu’ güzergahında yer alan ülkelerle altı işbirliği projesini hayata geçirmiştir (Zhoushan Port, 2020).

“Buz İpek Yolu”nun açılmasının birçok yeni fırsat getireceği oldukça açıktır. Bir yandan, Kuzey Buz Denizi hattının açılması yüksek taşıma maliyetlerinin azalmasını sağlayabilecektir. Tahminlere göre, “Buz İpek Yolu”, Şanghay’ın kuzeyinde yer alan limanlardan, Batı Avrupa, Kuzey Denizi ve Baltık Denizi’ne kadar uzanan yolu %25-55 oranlarında azaltacak ve her yıl uluslararası deniz ticaretinde 53.3-127.4 milyar Amerikan doları tasarruf sağlanacaktır. Ayrıca, bu kanalın açılmasıyla korsan istilalarından ve uluslararası saldırılardan da büyük ölçüde kaçınılabilecektir. Diğer yandan ise, bölge zengin petrol, doğal gaz, orman, balıkçılık kaynakları ve çok sayıda maden kaynakları içerdiğinden Kuzey Buz Denizi kanalının açılması, Çin’in güvenli ve istikrarlı enerji yollarına ulaşmasını ve Çin’in kıyı bölgelerinin kalkınmasını sağlayacaktır.

Bununla birlikte, “Buz İpek Yolu”nun ciddi zorluklarla yüzleştiği de belirtilmelidir. Bir yandan, “Buz İpek Yolu” güzergahında bulunan alanlar, yüksek enleme, zorlu çevre koşullarına sahiptir, bu alanların kalkınması oldukça zordur ve masraflıdır ki bu yüzden güçlü bir teknolojik desteğe ihtiyaç vardır. Diğer yandan ise, Kuzey Buz Denizi’nin iklim koşullarının değişmesiyle beraber, çevresinde bulunan ülkeler²,

2 Kuzey Buz Denizi’nin çevresinde bulunan ülkeler, Kuzey Buz Denizi’ne uzanan ve Kuzey Buz Denizi’ni çevreleyen ülkeler olan Kanada, Danimarka, Finlandiya, İzlanda, Norveç, İsveç, Rusya ve ABD’yi içine almaktadır.

birer birer Kuzey Buz Denizi'nin gelişim sürecine katılmaktadırlar. Kuzey Buz Denizi ülkesi olmayan bir ülke olarak Çin'in, uluslararası hukuka uygun olarak Arktik meselelere katılımı, kaçınılmaz olarak ABD, Kanada ve diğer ülkelerde yersiz şüphe uyandıracaktır.

KYG'de Deniz İşbirliğinin Geleceği ve Alınacak Önlemler

KYG ekonomik küreselleşme eğilimine uygun bir çizgide yer almakta ve geniş çaplı kalkınma beklentilerine sahiptir. 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu'nun inşası sürecinde, karşılaşılan risklerle yüzleşilmeli, olası önlemler tespit edilmeli ve tartışılmalıdır.

Küresel ekonomik kalkınmanın en önemli motoru olan Çin'in güçlenmesi, neo-empyralist bir ülke olan ABD'nin korkmasına ve endişelenmesine neden olmaktadır.

ABD ve komşu ülkelerle ilişkileri dikkatlice ele almak

Dünyanın önde gelen gücü olan ABD'nin dış politikadaki temel sorunu hegemonyasının sürdürülebilirliğidir. Bugün Çin, dünyanın ikinci büyük ekonomisi, ihracat birincisi ve ithalat ikincisi haline gelmiştir. Küresel ekonomik kalkınmanın en önemli motoru olan Çin'in güçlenmesi, neo-empyralist bir ülke olan ABD'nin korkmasına ve endişelenmesine neden olmaktadır. Başkanlığı devralmasından sonra Donald Trump, "Önce Amerika" sloganıyla, sürekli ABD ve Çin arasındaki ticari sürtüşmeleri kışkırtmaktadır. 2017 yılında, ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi Raporu, Çin'i "rakip güç" (rival power) olarak tanımlamıştır. Çin-ABD ilişkisi, "işbirliği ve rekabetin birlikteliği"nden, "yoğun stratejik rekabet"e doğru bir değişim göstermiştir (Gong, 2020). O zamandan beri ABD, sürekli olarak in-

san hakları ve COVID-19'u bahane ederek Çin'e siyasi yaptırımlar uygulamakta, Çin'in yüksek teknoloji ihracatına yönelik kontrolünü arttırmakta, Huawei'in yasal faaliyetlerini baskılamak için yasal olmayan bir şekilde müttefiklerini harekete geçirmekte ve sık sık mali yaptırım uygulamakla tehdit etmektedir. Böylelikle, Çin-ABD ilişkileri aşamalı bir şekilde, büyük güçler arasındaki en istikrarsız ve öngörülemez ilişkiye dönüşmüştür. Bugün, ABD salgının en çok yayıldığı ülke haline gelmiştir ve 2020 Amerikan Başkanı'nın seçileceği yıla denk gelmektedir. Ülke içinde ve dışında ekonominin kötüye gitmesi, ABD'nin Çin ile çatışmasını daha da şiddetlendirmektedir. Bu bağlamda, KYG'nin ilerlemesi, Çin-ABD ilişkilerindeki son gelişmeler üzerine daha çok düşünmeyi, olası değişimleri önceden tahmin etmeyi ve en kötü senaryolara hazırlıklı olmayı gerektirmektedir.

ABD'nin önemli bir müttefiki olarak Japonya'nın KYG'ye olan tutumu, büyük ölçüde ABD'den etkilenmiş ve karşı çıkıştan bekle-göre ve aktif katılıma doğru bir değişime uğramıştır (Zhang & Hu, 2019). KYG ortaya atıldıktan sonra, Japonya tarihsel sorunlar, bölgesel anlaşmazlıklar ve jeopolitik çekişmelerden dolayı Çin'e karşı temkinli yaklaşarak bekle ve gör politikası izlemiştir. 2017 yılından sonra, ABD dış politikasındaki değişimler ve Japonya'nın kendi çıkarları nedeniyle, Japonya Hükümeti KYG'ye karşı tutumunu açık bir şekilde değiştirmiş ve bir dizi önlemler almaya başlamıştır. Japonya'nın bir yandan, Çin ile KYG çerçevesinde işbirliğini arzuladığını ifade ederken, birçok açıdan krizlere neden olacak politikaları hayata geçirdiği belirtilmelidir. Çin ve Japonya arasındaki işbirliği düzgün bir şekilde ilerlemekten ziyade zikzaklı bir yol izlemektedir. Bu koşullar altında, KYG'nin daha iyi bir çizgide ilerlemesi kapsamında, Çin-Japon işbirliğinin gelişimini

aktif olarak teşvik etmek için çeşitli araçlardan ve politikalardan esnek bir şekilde yararlanmaya artık daha fazla ihtiyaç vardır.

Çin'in kapsamlı stratejik ortağı olarak Rusya, KYG'den oldukça memnundur. Çin ve Rusya'nın "Buz İpek Yolu"nu ortak inşası, Rusya'nın Kuzey Buz Denizi'ndeki gelişimini arttırmasının yanı sıra, ekonomisinin kalkınmasına da katkı sağlayacaktır. Kuzey Buz Denizi'ndeki koşullar karmaşık bir yapıya ve küresel ekosistem üzerinde önemli bir etkiye sahiptir. Dolayısıyla, Çin-Rus işbirliğinde, özellikle Kuzey Buz Denizi bölgesinin ekosistemini korumaya da dikkat edilmesi gerekmektedir.

KYG güzergahında yer alan her ülkenin özel durumlarına göre "beş bağlantı programı"nın inşasını güçlendirmek

Genel olarak bakıldığında, üç mavi ekonomik koridor boyunca yer alan ülkelerin çoğu ekonomik olarak gelişmemiş ve altyapı bakımından yetersizdir. KYG'nin gelişim sürecinde, her ülkenin farklı özelliklerine göre belirli politikalar uygulanmalı, "herkese uyan bir kalıp" ile körü körüne planlar yapılmamalı, yersiz bir telaşla hareket edilmemelidir. Her ülkenin tarihine, kültürüne, inancına saygı duyulmalı, ulusal özelliklere ve denizlerin koşullarına uygun politikalar izlenmelidir. Örneğin; Çin-Okyanusya-Güney Pasifik Mavi Ekonomik Koridoru'nun inşa edilirken, Güney Pasifik ülkelerinin en acil ihtiyaçları dikkate alınmalıdır. Küresel ısınma ve diğer nedenlerle deniz seviyesi yükselmeye devam etmekte ve Güney Pasifik bölgesindeki birçok ada ülkesi sular altında kalma tehlikesiyle karşı karşıyadır ki Tuvalu adası sular altında kalmış bilinen batık ada ülkelerinden biridir. Deniz seviyesinin artma hızına bakıldığında, Tuvalu topraklarının %60'ının 50 yıl içerisinde okyanuslar altında kalacağı öngörülmektedir. Güney

Pasifik ülkeleriyle işbirliği yaparken, körü körüne altyapı inşasını vurgulamak yerine, öncelikle ülkelerin çevresel koruma talepleri dikkate alınmalı ve küresel ısınmanın getirdiği sorunlarla mücadelede onlara yardım edilmelidir.

KYG kapsamında işbirliğini geliştirme sürecinde, Çin'in uluslararası alandaki söz hakkını güçlendirmeye özen gösterilmelidir

Uluslararası alanda söz hakkı, yalnızca bir ülkenin uluslararası konulardaki kendi görüş ve düşüncelerini açıklama hakkını ifade etmemekte, aynı zamanda bir ülkenin söz hakkını uluslararası arenada üretme gücünü de ifade etmektedir. KYG'yi önerme, ilerletme ve uygulama sürecinde Çin'in iyi niyetli tutumları Batı medyası tarafından yanlış aktarılmış ve hatta kötü niyetle manipüle edilmiştir. Bu durumun ortaya çıkmasının en önemli nedeni, Çin'in uluslararası arenada söz hakkının olmamasıdır. Bu durumu kökünden çözmek için yerli ve yabancı medya ile bağ kurmak için adım atılmalı ve KYG'nin uygulanması sürecinde, Çin'in Kuşak ve Yol güzergahında yaptıkları dünyaya anlatılmalıdır. Dahası, dünyadaki tüm insanlara İpek Yolu'nu daha yakından tanıma imkanı sağlamak ve bütün yanlış anlamaları ortadan kaldırmak için güzergah üzerinde bulunan insanların İpek Yolu'yla ilgili hikayeleri ve dostlukları anlatılmalıdır, Çin, gerçek konumunu ve sesini duyurmalı, kimi medya kuruluşlarının ve kötü niyetli politikacıların iftiralarını ve saldırılarını anında çürütmelidir. Eğer Çin, neo-emperyalist Amerika'nın ve onun Çin karşıtı müttefiklerinin kötülüklerine ve yanlışlıklarına etkin şekilde karşılık verirse, ancak o zaman bu yanlış anlaşılan ve azarlanan pasif konumundan temelli olarak kurtulabilir. Ancak Amerikan sosyal bilimlerine olan fanatik eğilimler etkisiz hale geldiğinde Çin, uluslararası akademik ortamda hak ettiği söz hakkına sahip olacaktır. 🌸

Kaynakça

- Cheng, S. (2020a). U.S. think tanks' perception of the Belt and Road Initiative in South Pacific Island countries and its enlightenment to China. *Journal of Intelligence*, 39(6), pp. 12.
- Cheng, S. (2020b). The current situation and analysis of US aids to Pacific island countries (2009-2019). *International Forum*, (3), pp.119.
- Çin Halk Cumhuriyet Devlet Konseyi Basın Bürosu. (2018). *China's Arctic Policy - White Paper* (Full Text). <http://www.scio.gov.cn/ztk/dtzt/37868/37869/37871Document/1618207/1618207.htm> adresinden alındı.
- Gong, T. (2020). Sanctions imposed on China by the Trump administration since its inception. *Peace and Development*, (3), pp.38.
- Jin, Y. (2019). The 21st Century Maritime Silk Road” — China's win-win cooperation in the South Pacific region. *COSCO*, (4), pp.42.
- Kuşak ve Yol Websitesi. (2019a, Eylül 9). Illustration: Six-year transcript of the BRI. <https://www.yidaiyilu.gov.cn/xwzx/gnxw/102792.htm> adresinden alındı.
- Kuşak ve Yol Websitesi. (2019b, Mayıs 22). The Belt and Road Initiative progress, contributions and prospects. <https://www.yidaiyilu.gov.cn/zchj/qwfb/86697.htm> adresinden alındı.
- Li, X., & Xue, L. (2015). The 21st century maritime silk road: Security risks and countermeasures. *Pacific Journal*, 23(7), 54-55.
- Qi, G. (2020). Port of Piraeus in Greece. *Chinese Investments*, (3), pp. 63.
- Sun, J. (2020). BRI and the theoretical innovation of international cooperation: Culture, concepts and practice. *China International Studies*, 3, pp. 20.
- Sun, S., & Wang, H. (2020). Piraeus Port Project: A successful example of China-Greece cooperation. *World Affairs*, 1, pp. 45.
- Ulusal Bilgi Merkezi. (2018). *Big Data Center of "Belt and Road"*. <http://www.sic.gov.cn/archiver/SIC/UpFile/Files/Default/20180509162109827517.pdf> adresinden alındı.
- Wang, S., & Wang, Y. (2015). On the historical significance of Xi Jinping's visit to Pacific island countries. *Chinese Strategy*, 12, pp.56.
- Wei, Z. (2020). New development, new trends and impact assessment of US Indo-Pacific strategy. *People's Forum•Academic Frontier*. Çevrimiçi yayın. <https://doi.org/10.16619/j.cnki.rmltxsqy.2020.30.018>
- Wu, S. & Colomberg, J. (2019, Aralık 13). How does China crack the US “Indo-Pacific strategy”? National Institute for South China Sea Studies. http://www.nanhai.org.cn/review_c/402.html adresinden alındı.
- Wu, Y. (2020). U.S. Aid to the Pacific island countries: The current state of affairs and U.S. policy. *International Forum*, 3, pp. 119.
- Xinhuanet. (2014, Temmuz 11). China will build a new engine of opening up to accelerate the construction of the 21st Century Maritime Silk Road. http://www.xinhuanet.com/world/2014-07/11/c_1111578558.htm adresinden alındı.
- Xinhuanet. (2015a, Mart 28). The Vision and actions on jointly building the Silk Road Economic Belt and the 21st Century Maritime Silk Road. http://www.xinhuanet.com/world/2015-03/28/c_127631962.htm adresinden alındı.
- Xinhuanet. (2015b, Kasım 7). Chinese President Xi Jinping delivers a speech at the National University of Singapore in Singapore on Nov. 7, 2015. http://www.xinhuanet.com/politics/2015-11/07/c_1117071978.htm adresinden alındı.
- Xinhuanet. (2017a, Haziran 20). The vision for maritime cooperation under the Belt and Road Initiative. http://www.xinhuanet.com/politics/2017-06/20/c_1121176798.htm adresinden alındı.
- Xinhuanet. (2017b, Temmuz 4). Xi Jinping meets with prime minister Dmitry Medvedev of Russia. http://www.xinhuanet.com/world/2017-07/04/c_1121263419.htm adresinden alındı.
- Xinhuanet. (2020, Haziran 18). Xi Jinping delivered a written speech to a high-level video conference on international cooperation under the Belt and Road Initiative. http://www.xinhuanet.com/world/2020-06/18/c_1126132341.htm adresinden alındı.
- Yang, X., & Gao, Z. (2019). Conception of the construction of free trade Port (Gwadar Port) in China-Pakistan Economic Corridor. *Macroeconomic Management*, 9, pp. 77.
- Zhang, L., & Hu, F. (2019). Changes in Japan's attitudes towards the BRI and opportunities. *People's Forum•Academic Frontier*, 2, pp. 86-94.
- Zhou Shan Port. (2020, Ocak 15). An inventory of China's projects along the “Ice Silk Road”. http://port.zhoushan.gov.cn/art/2020/1/15/art_1571538_41715657.html adresinden alındı.

Asya'nın Avrupa'ya Açılan Kapısı: Kuzey Ege Limanı

ERSEL ZAFER ORAL

Dr.
Margen Deniz ve Kara Araştırmaları Eğitim
Danışmanlık Hizmetleri

Dr. Ersel Zafer Oral, 1984 yılında Yıldız Teknik Üniversitesi'nden lisans, 1988'de Dokuz Eylül Üniversitesi (DEÜ), Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü'nden yüksek lisans derecesini almış ve 1999'da aynı alanda doktorasını tamamlamıştır. Doktora sürecinde Japonya'da (Port and Harbour Research Institute) Liman Mühendisliği eğitimi almış, sırasıyla; DEÜ Deniz Bilimleri ve Teknolojisi Enstitüsü, Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, Ulaştırma Bakanlığı, Demiryolları, Limanlar ve Hava Meydanları İnşaatı Genel Müdürlüğünde (DLH) görev yapmıştır. 2001-2012 yıllarında DEÜ, Denizcilik Fakültesinde öğretim üyesi olarak görev yapan Oral, 2013'te Margen Kara ve Deniz Araştırmaları Eğitim ve Danışmanlık Hizmetleri şirketini kurmuştur. Halen bu şirkette, kıyı ve liman mühendisliği ve işletmeciliği konusunda danışmanlık hizmeti vermektedir. Uluslararası düzeyde 42, ulusal düzeyde ise 47 olmak üzere toplam 89 adet bilimsel çalışması bulunan Oral, yüzün üzerinde projede değişik görevler almıştır. Birçok kurumda sürdürdüğü görevlerinin yanı sıra, TÜRKLİM (Türkiye Liman İşletmecileri Derneği) ile Deniz Ticaret Odası İzmir Şubesi'nin danışmanlığını yürütmektedir.

E-mail: ersel.oral@margenproje.com

ÖZ

Kuzey Ege Limanı, 30 yılı aşkın süredir gündemde olmasına rağmen günümüze kadar hayata geçememiştir. Küreselleşmenin yaygınlaşması ile birlikte transit yükün ve transit limanların öneminin artması, bölgedeki transit yüke hizmet vermek üzere planlanan Kuzey Ege Limanı'nı tekrar gündeme getirmiştir. Türkiye'nin önemli tarım, turizm, madencilik ve sanayi bölgelerinden biri olan Ege Bölgesi, bu özelliği sayesinde önemli bir dış ticaret potansiyeline sahiptir. "Kuzey Ege Limanı Projesi", Ege Bölgesi'nin artan yük talebini karşılamak amacıyla uzun dönemli bir çözüm olarak geliştirilmiştir. Doğu ve Orta Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz ülkelerine aktarılabilecek yükler için en elverişli konumlardan birine sahiptir. Coğrafi konumu sayesinde limanın çok kısa aktarma süreleri ile otuzdan fazla ülkeye erişim imkânı vardır. Bu özelliği ile Kuşak ve Yol Projesi'nin önemli aktarma merkezlerinden birisi olmaya adaydır. Kuzey Ege Limanı, dış ticarete Ege Bölgesi'nin büyük potansiyelini harekete geçirebilecek bir projedir. Bu özelliği ile gerek limana talip olacak yatırımcı için gerekse de Kuzey Ege Limanı'nın etki sahasında kalan ülkeler ile ticaretini büyütmek isteyenler için önemli bir fırsattır. Kuzey Ege Limanı, sadece Çin ve diğer Uzak Doğu ülkelerinden gelen mallar için bir transfer limanı olmanın ötesinde, Ege Bölgesi ve Türkiye'nin diğer bölgelerinde KYG'nin temel ilke ve hedefleri doğrultusunda yapılacak işbirliği çerçevesinde üretilecek malların sevk edileceği bir liman olma özelliği ve ayrıcalığına da sahip olacaktır.

Anahtar Kelimeler: Çin; Ege Denizi; İzmir; Kuşak ve Yol Girişimi; Kuzey Ege Limanı

PALEOLİTİK DÖNEMDEN GÜNÜMÜZE on bin yılı aşan tarihi ile Anadolu yarımadası çok farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış, bu uzun dönem içerisinde çok parlak dönemler yaşamış, istilalar, savaşlar, salgın hastalıklar görmüş, depremler ile şehirler yıkılmış yeni şehirler kurulmuştur. Ancak geçen süre içerisinde, Asya ile Avrupa kıtası arasındaki coğrafi konumu nedeniyle ticaret rotaları üzerinde hep önemli bir yere sahip olmuştur. Asya kıtasının bittiği Ege kıyıları çok sayıda antik liman kentine sahiptir.

Kuzey Ege Limanı'nın yer aldığı ve Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biri olan İzmir ili 8,000 yılı aşan tarihi boyunca liman şehri olma özelliğini hiç yitirmemiştir. Belki de bu özelliği nedeniyle UNESCO tarafından Dünya Mirası olarak isimlendirilen Efes, Bergama, Teos, Milet,

Aspendos gibi birçok antik şehir çok parlak dönemler geçirmesine rağmen yalnız İzmir ili günümüze kadar büyük bir şehir olarak gelmiştir.

Kuzey Ege Limanı, 30 yılı aşkın süredir gündemde olmasına rağmen günümüze kadar hayata geçememiştir. Özel sektör limancılığının yeni yeni gelişmeye başladığı bir dönemde çalışmaları başlayan Kuzey Ege Limanı yatırımının gecikmesi ve işletmeye alınmaması çok sayıda orta ölçekli limanın hizmete girmesine neden olmuştur. Bölgedeki arz-talep dengesini bozan bu gelişme zaman zaman Kuzey Ege Limanı'nın gerekliliği üzerine tartışma başlatmıştır. Küreselleşmenin yaygınlaşması ile birlikte transit yükün ve transit limanların öneminin artması, bölgedeki transit yüke hizmet vermek üzere planlanan Kuzey Ege Limanı'nı tekrar gündeme getirmiştir.

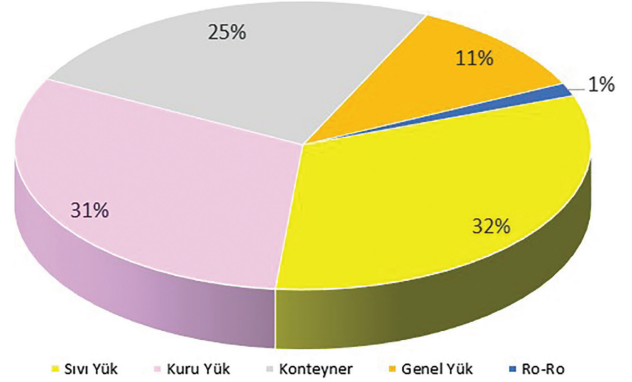
Türkiye Limancılık Sektörü

Rusya açısından da bakılacak olursa terazinin Türkiye’de değişik formda ve özellikte (iskele, şamandra, dolfen, platform vb. dâhil) 197 adet kıyı tesisi bulunmaktadır. Söz konusu kıyı tesislerinin %45’ine karşılık gelen 89 adedi Marmara Bölgesi’nde, %23’üne karşılık gelen 45 adedi Akdeniz Bölgesi’nde, %18’ine karşılık gelen 35 adedi Karadeniz Bölgesi’nde ve %14’üne karşılık gelen 28 adedi ise Ege Bölgesi’ndedir. (Oral, 2019).

Türkiye limanlarında 2019 yılında 224.8 milyon tonu yükleme, 259.2 milyon tonu boşaltma olmak üzere toplam 484.1 milyon ton yük elleçlenmiştir. Tüm yük tipleri (sıvı dökme yük, konteyner vb.) ve rejimleri (transit, kabotaj vb.) dâhil olmak üzere ton bazında elleçlenen yükün %53.6’sını boşaltma, %46.4’ünü yükleme oluşturmaktadır. Son on yılda Türkiye limanlarında elleçlenen yük ortalama yılda %3.3 artış göstermiştir. (Türklım, 2020).

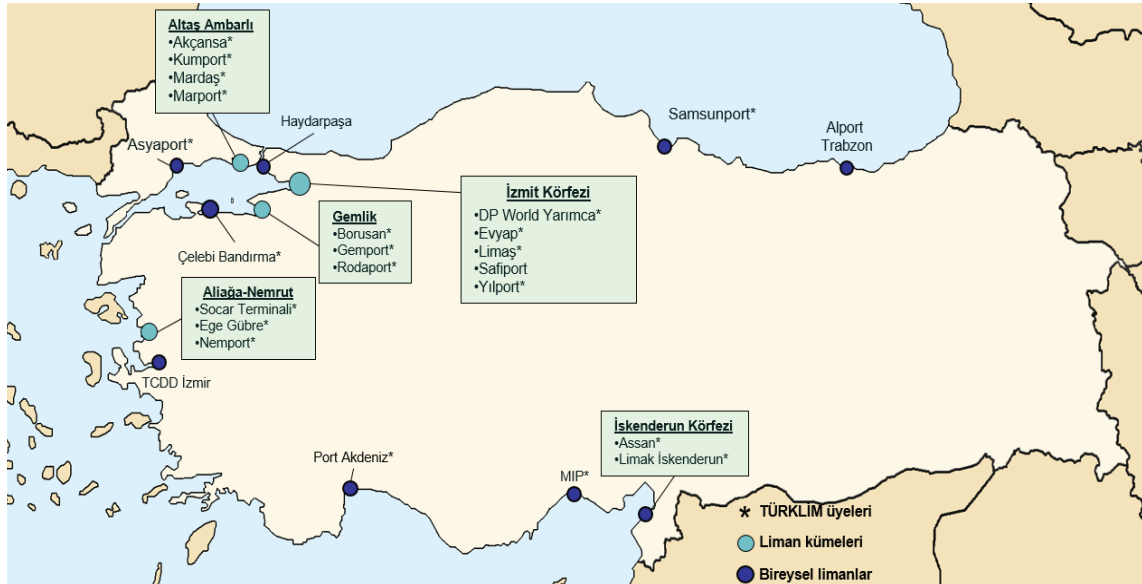
Limanlarımızda elleçlenen yükün %32’sini dökme yükler, %31’ini kuru dökme yükler, %25’ini konteyner, %11’ini de genel yükler oluşturmaktadır. 2019

yılı itibarı ile ton bazında RO-RO yüklerinin oranı ise sadece %1’de kalmıştır (Şekil 1). (Türklım, 2020).

Şekil 1. Limanlarımızdaki yük dağılımı.

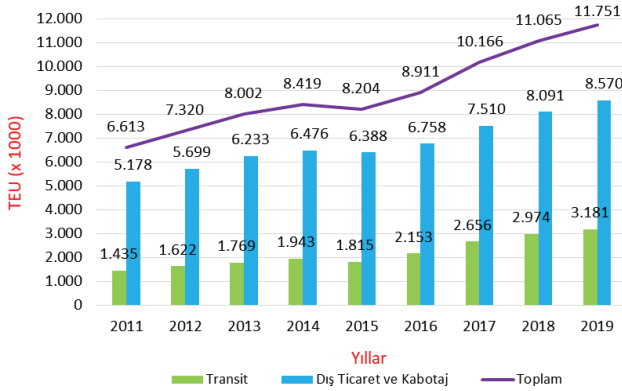
Deniz ticaretinin önemli bir bölümünü oluşturan konteyner taşımacılığı Türkiye’de 1980’li yıllardan itibaren hızlı bir gelişme göstermiştir. Günümüzde Türkiye’de konteyner gemilerine hizmet veren toplam 28 adet liman bulunmaktadır. Söz konusu limanların önemli bir bölümü konteyner yükleri dışında diğer yüklere de hizmet vermektedir (Şekil 2).

Şekil 2. Konteyner elleçleyen limanlarımız (Türklım, 2020).

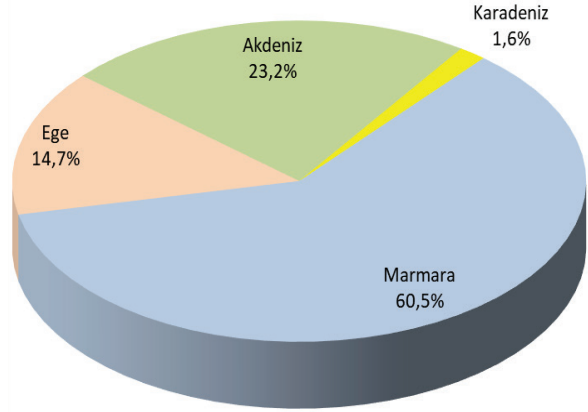
Ayrıca işletme izinlerinde konteyner gemileri yer almakla birlikte günümüzde konteyner hizmeti vermeyen limanlar da bulunmaktadır. Konteyner yüklerine hizmet veren limanlar Marmara Bölgesi'nde yoğunlaşmıştır. Marmara Bölgesi'nde konteyner yüklerine hizmet veren toplam 15 adet liman bulunmaktadır. Marmara Bölgesi'nde yer alan Ambarlı, İzmit Körfezi ve Gemlik konteyner yük ve gemilerine hizmet veren önemli liman merkezleridir.

2019 yılı itibarı ile limanlarımızda elleçlenen toplam konteyner 11,750,660 TEU (Twenty-foot Equivalent Unit) olarak gerçekleşmiştir. Dış ticaret ve kabotaj konteyner 8.5 milyon TEU, transit konteyner ise 3.1 milyon TEU'dur (Şekil 3).

Şekil 3. Türkiye limanlarında konteyner elleçlemelerinin gelişimi (TEU) (Türklım, 2020).

Limanlarımızda konteyner elleçlemesi bir önceki yıla göre toplamda %6.2, dış ticaret ve kabotaj konteyner toplamda %5.9, transit konteyner ise %6.9 oranlarında artış göstermiştir. Elleçlenen toplam konteyner hacmi açısından Türkiye'de elleçlenen konteynerin %60.5'ini elleçleyen Marmara Bölgesi limanları ilk sırada yer almaktadır. Marmara Bölgesi'ni sırasıyla; %23.2 ile Akdeniz Bölgesi limanları, %14.7 ile Ege Bölgesi limanları takip etmektedir. Karadeniz Bölgesi limanlarının toplam konteyner elleçleme hacmi içerisindeki payı %1.6'dır (Şekil 4).

Şekil 4. Bölgeler itibarı ile konteyner elleçleme oranları (Türklım, 2020).

2019 yılında ülkemizde elleçlenen yükün %15.6'sını elleçleyen Mersin Uluslararası Limanı 1.9 milyon TEU elleçleyerek ilk sıradaki yerini korumuştur. 1.7 milyon TEU ile Marport Limanı ikinci, 1.4 milyon TEU ile Asyaport Limanı üçüncü sırada yer almıştır (Tablo 1).

Sıralama	Limanlar	2017	2018	2019
1	MIP	1,591,983	1,722,711	1,939,029
2	MARPORT	1,711,357	1,573,600	1,679,340
3	ASYA PORT	1,002,133	1,117,749	1,353,409
4	KUMPORT	1,063,246	1,258,294	1,281,850

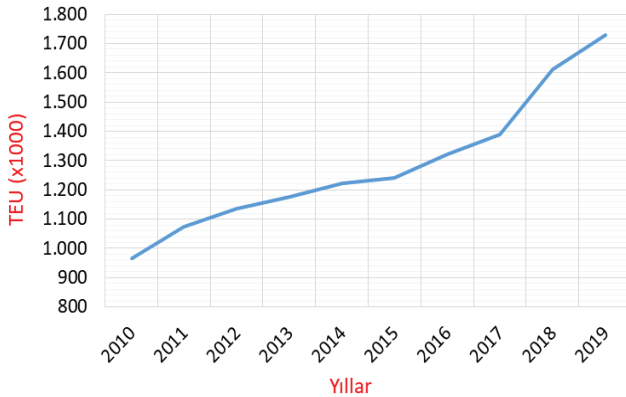
Tablo 1. Türkiye'de bir milyon TEU üzerinde konteyner elleçleyen limanlar (Türklım, 2020)

Marmara Bölgesi özellikle Karadeniz yükleri için önemli bir aktarma merkezi olmuştur. Ülkemizde elleçlenen aktarma yükün %83.9'u Marmara Bölgesi limanlarında elleçlenmektedir. 2019 yılı itibarı ile Asyaport bir milyon TEU'nun üzerinde transit yük elleçlemiştir. İkinci sırada %15.9 pay ile MIP Mersin ve LİMAK İskenderun Limanlarının yer aldığı Doğu Akdeniz Bölgesi gelmektedir.

Ege Bölgesi Limanları Yük Hacmi

Türkiye dış ticaretinin değer bazında %60'tan fazlası, ton bazında ise %80'den fazlası deniz yolları ile gerçekleşmektedir. Ege Bölgesi ise döviz bazında dış ticaret hacmi açısından Marmara Bölgesi'nden sonra ikinci sırada yer almaktadır. 2019 yılında Ege Bölgesi'nde yer alan 22 adet limanda 83.9 milyon ton yük elleçlenmiştir. Ton bazında elleçlenen yükün %43.3'ünü sıvı dökme yükler, %37.9'unu genel kargo yükleri (+kuru dökme yük) ve %18.6'sını ise konteyner yükleri oluşturmaktadır. Tekerlekli yüklerin oranı sadece %2'dir. (Türklim, 2020).

Türkiye limanlarında elleçlenen 11.7 milyon TEU yükün 1.7 milyon TEU'su (yaklaşık %14.7) Ege Bölgesi limanlarında elleçlenmiştir (Şekil 5). (UAB, 2020).

Şekil 5. Ege Bölgesi limanlarında gerçekleşen konteyner elleçlemesi.

Ege Bölgesi'nde konteyner gemilerine hizmet veren toplam 4 adet liman (TCDD İzmir Limanı, Nemport Limanı, Ege Gübre Limanı ve Socar Konteyner Terminali) bulunmaktadır. Ege Bölgesi'nde yer alan limanlardan gerek yük hacmi gerekse hizmet çeşitliliği açısından en büyüğü TCDD İzmir Limanı'dır. 2019 yılında TCDD İzmir Limanı'nda 605 bin TEU konteyner elleçlenmiştir. (Türklim, 2020). Kamu tarafından işletilen TCDD İzmir Limanı özelleştirme aşamasındadır.

Ege Bölgesi Liman Yatırımları

Türkiye'nin önemli tarım, turizm, madencilik ve sanayi bölgelerinden biri olan Ege Bölgesi, bu özelliği sayesinde önemli bir dış ticaret potansiyeline sahiptir. Mevcut potansiyelinin çok azını değerlendirebilen Ege Bölgesi yine de uygun coğrafyası, elverişli tarım toprakları ve geniş tarımsal ürün deseni, zengin yeraltı kaynakları ile hızla büyüyen sanayisi sayesinde ülkemiz kalkınmasında önemli bir rol üstlenmiştir. Bölge, sahip olduğu avantajları ülke yararına en verimli şekilde kullanabilmek, ihracatını arttırıp ülke ekonomisine daha fazla kaynak aktarabilmek için dış ticaretin en önemli alt yapısını oluşturan limanlara ihtiyaç duymaktadır.

Yeni yatırımlar ile bölgedeki liman kapasitesinin artması ticaret hacmini genişletecek, istihdamı arttıracak, nitelikli iş gücünü geliştirecektir. Ulaşım tesis ve imkanlarının artmasına bağlı olarak tarım ve ticaret ürünlerinin değerlendirilmesi kolaylaşacaktır.

Yeni yatırımlar ile bölgedeki liman kapasitesinin artması ticaret hacmini genişletecek, istihdamı arttıracak, nitelikli iş gücünü geliştirecektir. Ulaşım tesis ve imkanlarının artmasına bağlı olarak tarım ve ticaret ürünlerinin değerlendirilmesi kolaylaşacaktır. Kısaca özetlersek, yeni liman yatırımları yalnızca bölgesel boyutta değil, ülke boyutunda da hem ekonomik hem sosyal faydalar sağlayacaktır.

Ege Bölgesi'nin gerek kapasite gerekse elleçleme hacmi açısından en büyük limanı olan TCDD İzmir Limanı, 1959 yılından bu yana bölge sanayiine hizmet vermektedir. Ülkemizdeki gelişmeye paralel olarak artan yük hacmini karşılamak amacı ile liman, 1976 yılından başlayarak değişik tarihlerde yapılan çalışmalar ile genişletilmiştir. Liman, 2000'li yılların sonunda teorik kapasitesi-

ni aşarak tıkanma noktasına gelmiş ve bölgedeki yük trafiğine cevap vermekte zorlanmaya başlamıştır. Ege Bölgesi artan yük talebini karşılamak amacıyla dönemin Ulaştırma Bakanlığı, DLH İnşaatı Genel Müdürlüğü kısa ve orta dönemli bir çözüm olarak “İzmir Limanı Tarama ve Tevsi Projesi”ni uzun dönemli bir çözüm olarak ise “Kuzey Ege Limanı Projesi”ni geliştirmiştir.

Çandarlı Kuzey Ege Limanı'ndan bir görüntü.
(Sagisman, Kuzey Ege Limanı websitesi)

TCDD İzmir Alsancak Limanı – 10 ile – 13 m arasında değişen 3,650 m uzunluğunda rıhtıma, 650,000 m² liman sahasına sahiptir. Liman genel kargo, konteyner, kuru yük ve sıvı yük gemileri ile birlikte yolcu gemilerine de hizmet verebilmektedir. (Oral, 2011a).

2009 yılında TCDD İzmir Limanı İşletme Planı hazırlanmıştır. Söz konusu çalışmada 2035 yılına kadar limanın gelişimine yönelik yol haritası belirlenmiştir (Oral, 2011b). Bu kapsamda, ihtiyaç duyulan altyapı yatırımları (tarama ihtiyacı, yeni yanaşma yerlerinin inşa edilmesi, mevcut rıhtımların güçlendirilmesi), üstyapı yatırımları ve ekipman yatırımları planlanmıştır. Ayrıca, söz konusu yatırımların ayrıntılı fizibilitesi hazırlanmış ve hazırlanan işletme planı ve fizibilite çalışması ilgili kurumlarca onaylanarak yürürlüğe girmiştir.

Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı uzun vadede artan yük hacmini karşılayabilmek amacı ile özellikle aktarma yüklere hizmet vermek üzere

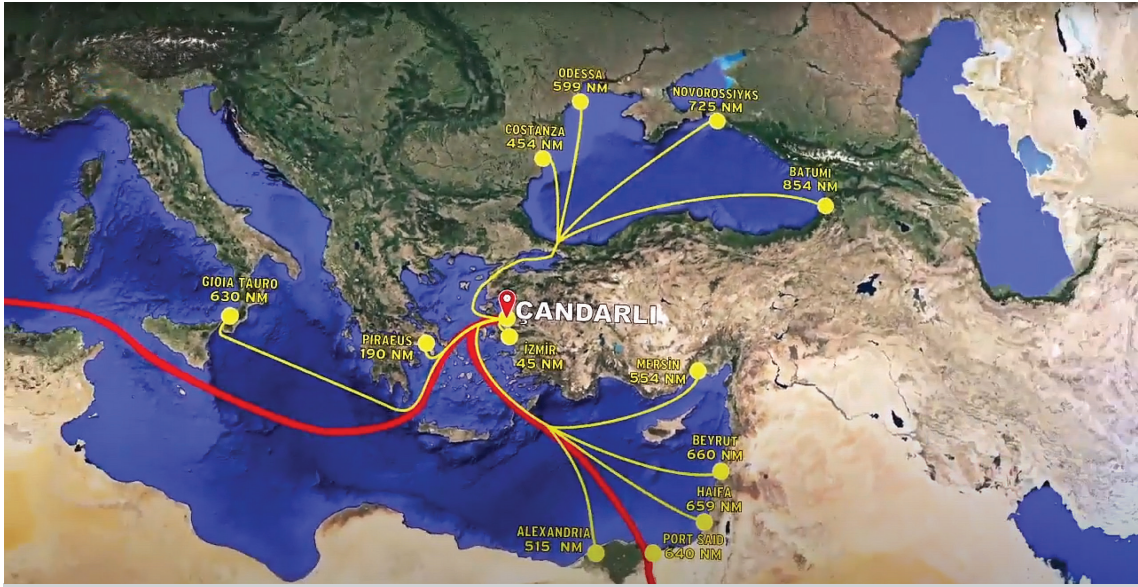
planlanmıştır. Çalışmaları Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı'nın Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğünce sürdürülen Kuzey Ege Limanı Proje sahası, Bergama İlçesi Zeytinadağ Belediyesi sınırları içinde bulunmaktadır. 20 km uzunluğunda ve 25 km genişliğindeki Çandarlı Körfezi'nin doğusunda yer alan bölge, İzmir'e karayolu ile 80 km, deniz yolu ile 55 deniz mili uzaklıktadır.

Kuzey Ege Limanı'nın yer seçiminin üzerinden otuz yılı aşkın bir süre geçmiştir. Ancak bu uzun süre içerisinde ülke gündeminden hiç düşmemiştir. Kuzey Ege Liman yatırımının gecikmesi bölgede yeni konteyner terminallerinin hizmete girmesine neden olmuştur. Bu kapsamda, İzmir İli Aliağa İlçesi'nde 2009 yılında Ege Gübre Limanı ve Nempport Limanı, 2016 yılında ise (APM Terminalleri Liman İşletmeciliği A.Ş. tarafından 2018 yılına kadar işletilen) Socar Konteyner Terminali hizmete girmiştir. Hizmete giren limanlar ile birlikte Ege Bölgesi'nin teorik konteyner elleçleme kapasitesi 2.6 milyon TEU'ya ulaşmıştır (Oral, 2019: 89).

Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı

Yap-İşlet-Devret modeli ile ihaleye çıkması beklenen Kuzey Ege Limanı tamamlandığı zaman 2,000 metre rıhtıma ve 1 milyon m² geri sahaya sahip olacaktır. Limanın 2011 yılında başlanan dalgakıran inşaatı 2014 yılında tamamlanmıştır. 294 milyon Türk Lirası bedel ile gerçekleştirilen 1500 metre uzunluğundaki dalgakıranın tamamı devlet bütçesinden karşılanmıştır (Çandarlı Kuzey Ege Limanı, t.y.).

İki aşamalı olarak planlanan Kuzey Ege (Çandarlı) Limanı'nın ilk aşamasında, 1,000 metrelik rıhtım yatırımı ile toplam 2,000,000 TEU/yıl kapasiteye ulaşılması, hedef yıl olarak seçilen 2035 yılına kadar rıhtım uzunluğunun 2,000 metreye uzatılması ve 4,000,000 TEU/yıl kapasiteye ulaşılması planlanmıştır (Çandarlı Port CFCU, 2009).

Cebelitarık Boğazı'ndan ve Süveyş Kanalı'ndan geçerek Çandarlı Limanı'na ulaşan bir gemi yalnızca 6,500 deniz mili katedecektir. (Sagisman, Kuzey Ege Limanı websitesi)

Kuzey Ege Limanı'nın günümüzdeki en önemli özelliği, Doğu Akdeniz ile Karadeniz arasındaki coğrafi konumudur. Bu özelliği sayesinde aktarma yükler için son derece elverişli bir konuma sahiptir.

Projenin toplam yatırım tutarı (1 aşama için) 917 milyon Euro'dur. Kuzey Ege Limanı için Kasım 2013 yılında çıkılan ihaleye, ihale şartnamesindeki belirsizliklerden dolayı yatırımcıların ilgisi olmamıştır.

Kuzey Ege Limanı'nın günümüzdeki en önemli özelliği, Doğu Akdeniz ile Karadeniz arasındaki coğrafi konumudur. Bu özelliği sayesinde aktarma yükler için son derece elverişli bir konuma sahiptir. Konteyner taşımacılığının en büyük avantajı yükün uygun limanlarda aktarılacak alıcısına ulaştırılmasıdır. Kuzey Ege Limanı, Doğu ve Orta Akdeniz, Ege Denizi ve Karadeniz ülkelerine aktarılacak yükler için en

elverişli konumlardan birisidir. Coğrafi konumu sayesinde limanın çok kısa aktarma süreleri ile otuzdan fazla ülkeye erişim imkânı vardır. Bu özelliği ile Kuşak ve Yol Projesi'nin önemli aktarma merkezlerinden birisi olmaya adaydır.

Kuzey Ege Limanı'nın bir diğer ayırt edici özelliği ise liman sahasının geniş bir art alana sahip olmasıdır. Bu sayede, kimya, otomotiv, elektrik elektronik gibi birçok sektörün yerleşimi için elverişli bir geri saha sunmaktadır. Liman arka sahası bakir olup şehirleşme baskısı altında değildir. Limanın geri sahasında ilk etapta farklı sanayi kollarına tahsis edilebilecek 30 milyon m²'nin üzerinde sanayi yatırımı yapılabilecek alan mevcuttur (Chemport, 2018).

Bir limanın etkin ve verimli çalışabilmesinin ilk koşulu, bölgede yeterli ulaşım imkânının bulunmasıdır. Kuzey Ege Limanı mükemmel bir karayolu bağlantısına sahiptir. İnşaatı devam eden ve 2022 yılında açılması planlanan 1915 Çanak-kale Köprüsü sayesinde liman özellikle Balkan ülkeleri ile olan karayolu transit taşımacılığına da

katkı sağlayacaktır. Limanın demiryolu ile ulusal demiryolu ağına bağlanması planlanmıştır. Bu amaçla, gerekli etüt proje işleri Altyapı Yatırımları Genel Müdürlüğü tarafından yaptırılmıştır.

Sonuç ve Değerlendirme

Sekiz bin yılı aşan tarihi boyunca İzmir, liman kenti olma özelliğini hiç yitirmemiş ve uzun yıllar Asya'nın Avrupa ile yaptığı ticarette önemli roller üstlenmiştir. Bunun en büyük nedeni, ana ulaştırma rotaları üzerinde yer almasıdır. Bu konumu sayesinde gelecekte de İzmir küresel ölçekte bir lojistik merkez olmaya adaydır.

Son otuz yılda sanayi yatırımlarının önemli bir bölümü Marmara Bölgesi'ne kaymıştır. Sonuç olarak, Ege Bölgesi sanayiinde bir yavaşlama olmuştur. Ancak İzmir – İstanbul otoyolunun açılması bölge için yeni fırsatları ortaya çıkarmıştır. Şehirdeki kentleşme hız kazanmış, yatırım amaçlı bölgeye gelen firma sayısı artmıştır. Sanayideki canlanma özel liman yatırımlarını arttırmış, Nempot, Ege Gübre Limanı ve son olarak da Socar Terminali hizmete girmiştir. Ali-ağa Körfezi'nde yer alan bu üç liman Kuzey Ege Liman projesine 12 deniz mili mesafededir. Dolayısıyla, Ali-ağa Bölgesi limanları tek bir limanın farklı işletmecilere sahip terminalleri durumundadır. Toplam yükleme hacmi açısından bakıldığında, Bölge TCDD İzmir Limanı ile birlikte 3 milyon TEU'yu aşan liman kapasitesine sahiptir. Kuzey Ege Limanı'nın hizmete girmesi ile birlikte liman kapasitesi 7 milyon TEU'ya ulaşacaktır. Bu kapasite hacmi ile bölge, küresel bir hub olmak için gerekli altyapıya sahiptir.

Kuzey Ege Limanı dış ticarette Ege Bölgesi'nin büyük potansiyelini harekete geçirebilecek bir projedir. Bu özelliği ile gerek limana talip olacak yatırımcı için gerekse de Kuzey Ege Limanı'nın etki

sahasında kalan ülkeler ile ticaretini büyütmek isteyenler için önemli bir fırsattır. Son olarak, Kuzey Ege Limanı ve Ege ile Akdeniz'de mevcut ya da yakın gelecekte inşa edilecek liman ve lojistik köy tesislerinin, Kuşak ve Yol Girişimi bağlamındaki önemine değinmek yararlı olacaktır.

Eşsiz olan bu konumuyla Türkiye ve özellikle Ege Bölgesi, Uzak Doğu kökenli malların elleçlendikten sonra, Avrupa, Karadeniz Havzası, Batı Akdeniz ve Kuzey Afrika'ya sevk edildiği bir lojistik merkez olma rolünden çok öte, bir "üretim üssü" olma işlevine de sahip olabilir.

Türkiye ve özellikle Ege Bölgesi, Kuşak ve Yol Girişimi açısından çok özel ve biricik özelliklere sahip bulunmakla öne çıkıyor. Türkiye konumu bakımından, Afrika, Avrupa ve Asya kıtalarının ağırlık merkezinde yer alırken, İzmir kenti ve bir bütün olarak Ege Bölgesi ise "Orta Koridor"un batı ucunda, Yeni İpek Yolu'nun adeta batıdaki kapısı olma konumunda bulunuyor.

Türkiye, Batı ile Doğu arasında bir köprü oluşturma yanı sıra, Akdeniz ve Karadeniz Havzalarını da birbirine bağlayan bir kavşak, bir geçiş koridoru oluşturmaktadır. Eşsiz olan bu konumuyla Türkiye ve özellikle Ege Bölgesi, Uzak Doğu kökenli malların elleçlendikten sonra, Avrupa, Karadeniz Havzası, Batı Akdeniz ve Kuzey Afrika'ya sevk edildiği bir lojistik merkez olma rolünden çok öte, bir "üretim üssü" olma işlevine de sahip olabilir.

Başta Çin ve diğer Yeni İpek Yolu ülkelerinden gelerek Ege Bölgesi'ne yatırım yapacak şirketler, ürettikleri malları Pasifik Havzası'ndaki

çok uzak liman ve lojistik sahalardan sevk etmek yerine, yukarıda anılan pazarlara çok yakın bir bölgeden temin etmekle önemli bir lojistik avantaj ve rekabetçi üstünlük elde etmiş olacaklardır.

Dahası, özellikle Çin kökenli şirketler için geçerli olmak üzere, Türkiye'nin geçmişte Avrupa Birliği (AB) ile bağitlamış olduğu Gümrük Birliği Anlaşması'nın Türkiye'de yerleşik sanayi şirketlerine sağladığı gümrük vergisi muafiyeti, büyük bir avantaj sunmaktadır. Türkiye'de üretilecek malların AB ülkelerine ihracında gümrük vergisinden muaf olması sayesinde, Türkiye'de yatırım yapacak Çin şirketleri, Çin kökenli bazı mallara AB tarafından uygulanan anti-damping vergilerine maruz kalmayacaklardır.

Kuşak ve Yol Girişimi bağlamında yapılan yukarıdaki kısa değerlendirmenin ışığında, Kuzey Ege Limanı'na ilişkin bakış açısında da bir değişiklik yapmak yerinde olacaktır. Bu bağlamda Kuzey Ege Limanı, sadece Çin ve diğer Uzak Doğu ülkelerinden gelen mallar için bir transfer limanı olmanın ötesinde, Ege Bölgesi ve Türkiye'nin diğer bölgelerinde Kuşak ve Yol Girişimi'nin temel ilke ve hedefleri doğrultusunda

yapılacak işbirliği çerçevesinde üretilecek malların sevk edileceği bir liman olma özelliği ve ayrıcalığına da sahip olacaktır.

Bu açıdan ele alındığında, Kuzey Ege Limanı'nın bir rakibi olmadığı da açıkça ortadadır. Kuzey Ege Limanı'nın menzilinde yer alan bölge ve pazarlara erişimde, Kuzey Ege Limanı ve diğer Türk limanları benzersiz bir fırsat sunuyor. 🌸

Kaynakça

- Chemport. (2018). Kuzey Ege Limanı'nın Kimya Sektörü için Genel Değerlendirmesi.
- Çandarlı Kuzey Ege Limanı. (t.y.). Kuruluş amacı. <https://candarlikuzeyegelimani.com/proje/> Adresinden alınmıştır.
- Çandarlı Port CFCU. (2009). IPA Form.
- Oral, E. Z. (2011a). TCDD İzmir Limanı Yaklaşım Kanalı Taraması ve II. Kısım Konteyner Terminali Fizibilite Raporu.
- Oral, E. Z. (2011b). TCDD İzmir Alsancak Limanı İşletme Planının Hazırlanması Danışmanlık Raporu. TCDD.
- Oral, E. Z. (2019). Türklım Türkiye Limanları Kapasite Raporu.
- Türklım. (2020). Türklım Türkiye Limanları Sektör Raporu 2020.
- Ulaştırma ve Altyapı Bakanlığı (UAB). (2020). Konteyner istatistikleri. <https://denizcilikistatistikleri.uab.gov.tr/konteyner-istatistikleri> adresinden alınmıştır.

Çin-ABD Rekabeti Gölgesinde Kuşak ve Yol Girişimi*

ASSADOLLAH ATHARI

Dr. Öğr. Üyesi,
Siyaset Bilimi Bölümü, İslami Azad Üniversitesi

EHSAN EJAZI

Dr.
Uluslararası İlişkiler Bölümü, Gulian Üniversitesi

Dr. Assadollah Athari, doktorasını Tahran Üniversitesi'nde Siyaset Bilimi üzerine yapmıştır. Şu anda İslami Azad Üniversitesi'nde profesör olarak görev yapmaktadır. Tahran'da Savunma ve Silahlı Kuvvetler Lojistik Bakanlığı, Stratejik Araştırmalar Merkezi, Bilimsel Araştırma ve Ortadoğu Stratejik Çalışmalar Merkezi'nde kıdemli araştırmacıdır. Dr. Athari, Ortadoğu siyaseti, özellikle de Türkiye'nin iç ve dış politikası hakkında çeşitli kitap ve makaleler yazmıştır. Farklı alanlarda uluslararası konferanslara katılmış olan Prof. Athari aynı zamanda, İran Uluslararası Çalışmalar Derneği ve İran Dünya Çalışmaları Derneği'nin kurucularından biridir.

E-mail: athary.asadolah@yahoo.com

Dr. Ehsan Ejazi, Guilan Üniversitesi'nde (İran'ın kuzeyinde) uluslararası ilişkiler alanında doktora yapmıştır. Şu anda Guilan Üniversitesi'nde öğretim görevlisidir. Aynı zamanda, İslami Azad Üniversitesi Bilim ve Araştırma Dalı'nda Filistin-İsrail Çatışması üzerine ders vermektedir. Dr. Ejazi, 2016'dan beri Tahran Bilimsel Araştırma ve Ortadoğu Stratejik Çalışmalar Merkezi'nde araştırmacı üyedir. İlgi alanları; Ortadoğu Politikaları, İran Dış Politikası, İran-ABD ilişkileri ve Filistin-İsrail Çatışması'dır.

E-mail: ehsan.ejazi@gmail.com

ÖZ

Kuşak-Yol Girişimi (KYG), Çin'i kara ve deniz üzerinden Avrupa, Asya ve Afrika gibi dünyanın diğer bölgelerine bağlayan küresel bir projedir. Aslında, Çin'in bu projeyi başlatma hedefi ticaret bağlantılarını dünyanın geri kalanına ulaştırmak ve küresel denklemde ortak bir zemin bulmaktır. KYG, ABD hegemonyasına karşı ciddi zorluklar yaratan, Çin'in yükselen gücünün emarelerinden biridir. Bu projenin gerçekleştirilmesiyle yalnızca Çin'in bölgedeki ve uluslararası alandaki etkisinin ve gücünün artması değil; aynı zamanda, Asya'nın ekonomik kalkınmasına yol açması ve onun dünya çapındaki siyasi ve ekonomik gücünü arttırması beklenmektedir. Bu çerçevede, makalenin temel soruları şunlardır: Bu projenin dikkat çeken özellikleri nelerdir? ABD tarafından yaratılan temel zorluklar nelerdir? Elde edilen bulgulara dayanarak yazarlar, Asya'da bölgesel bir hegemon ve sonrasında küresel düzeyde bir hegemon olmak için KYG'nin Çin'e altın bir fırsat sunacağını ileri sürmektedirler. Tüm bunlar olurken ABD, KYG'ye karşı ekonomik, siyasi ve mali engeller koyarak Çin'in bir hegemon olmasını önlemek için sert önlemlere başvurmaktadır.

Anahtar Kelimeler: ABD; Çin; ekonomik kazanımlar; Kuşak-Yol Girişimi; uluslararası işbirliği

ÇİN, KUŞAK-YOL GİRİŞİMİNİ (KYG) 2013 yılında resmen kamuoyuna duyurdu. Bu, Çin'i kara ve deniz üzerinden Avrupa, Asya ve Afrika gibi dünyanın diğer bölgelerine bağlayan bir projedir. Esasen, Çin'in böyle bir proje oluşturmadaki hedefi, ticaret bağlantılarını dünyanın geri kalanına ulaştırmak ve küresel denklemde ortak bir zemin bulmaktır. Genel anlamda bu, yeni hegemonyaya ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yakın rekabete doğru giden bir harekettir. Ortadoğu Bölgesi'nin projenin ağırlık merkezinde olması sebebiyle, KYG'nin İran üzerinden Çin'i Avrupa'ya bağlaması beklenmektedir.

Çin, Bir Kuşak-Bir Yol projesini yüz yıllık bir proje olarak dünya kamuoyuna duyurmuştur. Bu projenin ana amacının ekonomik nedenler olduğu görülmektedir ve Çin, Yeni İpek Yolu projesiyle bölge ekonomisini bir şekilde kontrol etmeyi hedeflemektedir. Ekonomik nüfuzun dışında, bölge ülkelerinin çoğu siyasi ve kültürel açıdan da Çin'e yönelmiş durumdadır ve her biri bu ülkenin potansiyel bir ortağı olabilecek-

tir. Çin yıllardır dünyanın ekonomik haritasında bir değişim yaratma arayışındadır. Eski İpek Yolu'nu modern bir ulaşım, ticaret ve ekonomi koridoruna dönüştüren KYG, Şanghay'dan Berlin'e uzanmaktadır. Proje, dünya tarihindeki en geniş ekonomik kalkınma projesidir ki kuşkusuz Çin'in rakiplerinin daha fazla dikkatini çekmektedir. Bu noktada, Avrupalılar Japonya ile, Kuşak-Yol stratejisine karşı işbirliği ve uyum sağlamak üzere bir altyapı anlaşması imzalamışlardır. Bu anlaşma, Çin'in Yeni İpek Yolu'na ilişkin uluslararası kaygıları gidermek üzere geçtiğimiz yıl Avrupa Birliği tarafından başlatılan "Asya'yı bağlama" stratejisinin bir parçası olarak ortaya konulmuştur (Emmott, 2019).

Proje, eski İpek Yolu'nun modern ve gelişmiş bir tasarımı olarak düşünülmüştür. KYG, Asya, Avrupa ve Afrika kıtalarını birbirine bağlayan, Çin'in yükselen gücünün emarelerinden biridir. Yeni İpek Yolu, 71 ülkenin ekonomik altyapısına (Belt and Road Initiative, 2020) ve "İpek Yolu Ekonomik Kuşağı" ve "21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu" olmak üzere iki ticaret güzergahı-

nın kalkınmasına yönelik bir yatırım projesidir ve hala gelişmekte ve de genişlemektedir. Proje, Çin'in dünya ticaret ve ekonomi dengesindeki konumunu iyileştirmesini ve mallarını karayolu ve denizyoluyla tüm bu üç kıta ülkelerine (Asya, Avrupa ve Afrika) ulaştırmasını sağlayacak Çin merkezli bir uluslararası ulaşım ağı yaratmayı hedeflemektedir. Bir kara projesi olan “ekonomik kuşak”, Orta Asya ve Ortadoğu üzerinden Kırgızistan, Kazakistan, Özbekistan, İran, Türkiye, Ukrayna, Polonya, Belçika, Fransa ve son olarak İtalya ile Çin'i Doğu ve Batı Avrupa'ya bağlamaktadır (Countries of the Belt and Road Initiative (BRI), 2020). 21. Yüzyıl Deniz İpek Yolu ise Çin'i deniz yoluyla Güneydoğu Asya ve Afrika'ya ve hatta Kuzey Akdeniz'de Yunanistan ve İtalya gibi ülkelerle Avrupa'ya bağlar. Vietnam, Malezya, Endonezya, Sri Lanka, Pakistan ve Kenya da bu yola dahildir.

Çin'in Xi'an kentinden ayrılan yük treni, İtalya'nın Milan kentine doğru yol alıyor.(Yuan Jingzhi/Xinhua)

Bu projenin başlatılmasıyla yalnızca Çin'in bölgedeki ve uluslararası alandaki etkisinin ve gücünün artması değil; aynı zamanda, Asya'nın ekonomik kalkınmasına yol açması ve onun dünya çapındaki siyasi ve ekonomik gücünü artırması beklenmektedir. Fakat bu noktada bazı önemli sorular sorulabilir: Bu projenin dikkat çeken özellikleri nelerdir? ABD tarafından yaratılan temel zorluklar nelerdir?

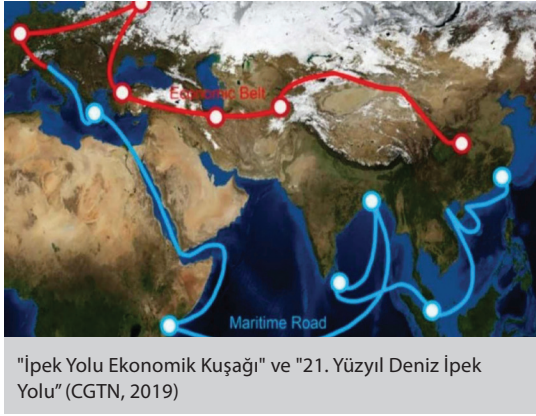
Öne Çıkan Tasarım Özellikleri

Küresel bir kalkınma stratejisi haberleşme ve ulaşım bağlantılarına dayanır ve ticari işbirliğini kuvvetlendirir. Bu planın tam kapsamlı bir şekilde uygulanması dünyanın ticari faaliyetlerinin yapısını değiştirecektir. Bu nedenle de plan, yüzyılın projesi olarak anılmaktadır. Bu proje, dünya nüfusunun %62.3'üne, dünya enerji kaynaklarının dörtte üçüne (Bruni, 2019: 5) ve gayrisafi yurtiçi hasılanın (GSYH) %30'una (Shepard, 2020) karşılık gelmektedir. Şu ana kadar, 126 ülke ve 29 uluslararası örgüt bu plan doğrultusunda Çin ile 173 işbirliği anlaşması imzalamıştır (Xinhua, 2019). Toplam yatırımlara ilişkin tahminler farklılık gösterse de 2027 yılı için bu planda öngörülen projelerin toplam değeri 1.2-1.3 trilyondur (Chatzky & McBride, 2020). Çin Kalkınma Bankası, 60 ülkede 900'den fazla proje için 900 milyar dolar ayırmıştır (Cai, 2017).

KYG'nin Siyasi Hedefleri

Bu bir kazan-kazan projesidir, Çin ve güzergahdaki ülkeler dahil tüm taraflar bundan yararlanacaktır; aynı zamanda ülkelerin Çin'e olan bağımlılığı da artacaktır. Çin'in diplomatik manevrasını geliştirecek olan bu proje, onun yükselen gücünün emarelerinden birini oluşturmaktadır. Bu açık bir şekilde, Çin'in uluslararası gücünü ve dünyadaki özellikle de Asya'daki siyasi etkisini arttıracaktır. Bu projenin uygulanmasının olumlu ekonomik etkileri dikkate alındığında, plan Asya'nın ekonomik ve siyasi geleceğini değiştirecektir. Çin'in askeri gücüyle birlikte proje, Doğu Asya'da Çin hegemonyasını beraberinde getirebilir ve nihayetinde kıyıları ve Avrasya ticaret yollarını aşarak Çin'in dünya ekonomisindeki temel güçlerden biri olmasına

yol açabilir. Dahası, KYG kara güzergahında yer alan ülkeler arasında Çin'in yumuşak gücünü de önemli ölçüde arttıracaktır (Voon & Xu, 2020: 122). Yine de, Çin'in ABD'ye benzer şekilde bir yumuşak güç kullanıp kullanmayacağı belirsizdir (Beeson, 2018: 250). Proje, çok kutuplu dünyaya doğru giden eğilimleri, ekonominin küreselleşmesini, kültürel çeşitliliği, bilgi teknolojinin genişleyen kullanımını güçlendiren ve açık bölgesel işbirliği çerçevesinde küresel serbest bir rejimin kuvvetlenmesini sağlayan bir girişimdir.

KYG'nin Ekonomik Hedefleri

Proje, ekonomik işbirliği için mühim bir platformdur. Kimileri bu projeyi, dünyanın ekonomik düzenini yeniden şekillendirmeye ve ülkelerle şirketleri Çin'in ekonomik yörüngesine yerleştirmeye çalışan küreselleşmenin Çin modeliyle uyumlu bir kalkınma olarak görmektedir. Kimileriye bunu, Çin'in en büyük Marshall Planı ve yüzyılın ekonomik güzergahı olarak değerlendirmektedir (Boucher, 2019). Bu, bir ülke tarafından gerçekleştirilen en büyük yatırım projesidir (900 milyar dolar). KYG'nin en temel ekonomik hedefi, Çin menşeli malların en kısa sürede ve en az fiyatlara dünyanın birçok ülkesine ulaştırılmasıdır ki bu trafiği arttırmakta, turizmi geliştirmekte ve yatırım altyapısını genişletmektedir.

KYG, Asya ülkelerinin ekonomisine olumlu bir etkiye bulunacak ve güçlü bir Asya'nın ortaya çıkmasına imkan verecektir.

Proje, dünyanın ekonomik yapısını değiştirirken dünyadaki ticaretin hacmini ve değerini arttırmaktadır. Bu, Çinli üreticiler için geniş bir pazar sunmakta ve büyük bir ekonomi olan Çin'in gücüne katkıda bulunmaktadır. KYG, Asya ülkelerinin ekonomisine olumlu bir etkiye bulunacak ve güçlü bir Asya'nın ortaya çıkmasına imkan verecektir. Hiç şüphesiz, Çin'den Avrupa, Asya ve Afrika'ya ve buralardan da Çin'e olan haberleşme akışını ve malların taşınmasını da kolaylaştırmakta, taşımacılık alanında rekabet yaratmaktadır. 2017 yılında, 5,000'den fazla kargo taşınmış ve Çin'in 33 şehri ile 12 Avrupa ülkesinin 33 şehri karşılıklı olarak birbirine bağlanmıştır (Ohashi, 2018: 91).

Çin, ülkedeki daha fakir alanları dış pazarlar ile bağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, dış pazarlar ile bağlanan Sinciang ve Hunan bölgeleri Çin'in bu projeyi uygulamasının önemli gerekçelerinden birini oluşturmaktadır. Çinli stratejistler, ABD'nin Güneydoğu Asya'ya etkisini yayması gibi Çin'in de etkisini arttırmayı ve Güney Kore, Japonya, Singapur, Tayland ve Filipinler gibi ülkelerle ittifaklar kurarak ABD ile rekabet etmeyi istemektedirler. Çinli kuruluşların mali, yapısal ve operasyonel katkısı olan 46 Sahra Altı Afrika limanı tespit edilmiştir (Devermont, 2019). Ancak Çinli uzmanlar, bu limanların Amerikalı benzerlerinden esas olarak farklı olduğuna inanmaktadırlar. Çünkü onlar, ABD'nin hegemonik politikalarına karşı savunma için geliştirilmiştir.

KYG'nin Avantajları

KYG, güzergah boyunca yer alan ülkelerin altyapısını geliştirecek, daha fazla yatırım yapacak ve

ekonomilerini modernize edecektir. KYG, Yol'da yer alan ülkelerin ticari ilişkilerini Asya, Avrupa ve Afrika'ya yaymaları için yeni bir fırsattır. Çin ile Asya, Afrika ve Avrupa olmak üzere bu üç kıtada yer alan ülkeleri doğrudan bağlayan demir yolları, karayolları, boru hatları, enerji santralleri, deniz limanları, havalimanları, haberleşme ağları, dijital ağlar ve nakliye rotaları inşa ediliyor (Dezenski, 2020). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkeler arasındaki altyapı açığını kapatmanın bir yolu, onların ekonomik olarak büyümesi ve uluslararası ticareti ilerletmesi için yardım etmektir. Ülkeler ve hükümetlerle yapılan ikili görüşmelerin yanı sıra, Çin aynı zamanda bağlarını güçlendirdiği 16 Orta ve Doğu Avrupa (Central and Eastern Europe-CEE) devletlerini (Arnavutluk, Bosna Hersek, Bulgaristan, Hırvatistan, Çekya, Estonya, Macaristan, Letonya, Litvanya, Makedonya, Karadağ, Polonya, Romanya, Sırbistan, Slovakya ve Slovenya) temsil eden "Çin ve Doğu Avrupa (1+16)" gibi uluslararası ve bölgesel örgütlerle bölgesel ya da uluslararası diyaloga da sahiptir (Kavalski, 2019). Afrika, Çin ürünleri için büyük bir pazar ve önemli bir ekonomik güç ve ihracatçı olarak Çin'in gücünü ekleyebilir. Bu projenin uygulanmasının ekonomik faydaları güzergah boyunca yer alan ülkelerin daha iyi siyasi ilişkiler kurmasını, birbirleri-

nin ticaretinden faydalanmasını ve altyapılarını geliştirmesini sağlayacaktır. Ayrıca, Afrika ülkelerindeki insanlar arasındaki bağlantıları ve etkileşimleri arttırmaktadır ve böylece kültürlerin değişimi daha kolay hale gelmektedir. Bu bakış açısıyla, coğrafik olarak Tunus'tan Güney Afrika'ya uzanan Kuşak ve Yol Girişimi'ndeki 39 Afrika ülkesini dikkatle değerlendirmektedir. Buna rağmen, Çin şu anda yalnızca üç ülkenin kredi sağlayıcısı olmuştur: Kongo-Brazavil, Cibuti ve Zambiya (Risberg, 2019: 44).

KYG'nin Önündeki Engeller

KYG muhalifleri, özellikle de ABD, bu projeye Çin'e borçlanan ülkelerin çoğunun bu borçlarını geri ödeyemeyeceği sömürgeci bir düzen olarak bakmaktadır. Kuşak-Yol güzergahında yer alan ülkeler arasındaki anlaşmazlıklar ve çatışmalar (Çin'in Hindistan ile olan anlaşmazlığı ya da Hindistan-Pakistan arasındaki anlaşmazlıklar, etnik, dinsel ve sınır anlaşmazlıkları, dinamik ve tamamlayıcı bir ekonominin eksikliği gibi) bu projenin önündeki engellerdir. Dahası, Yeni Delhi KYG'nin Hindistan'ın bağımsızlığına ve bölgesel bütünlüğüne zarar vereceğini iddia etmiştir (Chakma, 2019: 184). Bölgeler üstü çatışmalar, özellikle de Hindistan, Rusya ve ABD ile Çin arasındaki uzun zamandır devam eden rekabet ve onların Çin'in diğer bölgelere olan etkisinin yayılmasına yönelik muhalefeti ile Çin'in ekonomik, siyasi, stratejik ve jeopolitik hegemonyasını önlemeleri bu planın önündeki diğer engellerdir. ABD, Çin'i kendi jeopolitik etkisini yaymak ve ABD üzerinde rekabet avantajı kazanmak için gelişmekte olan ülkelerde altyapı projelerine milyarlık yatırımlar yapmakla suçlamaktadır.

Neredeyse tüm Amerikan siyasileri, Çin'in yapı malzemelerindeki, mühendislik hizmetlerindeki ve belki de işgücündeki kapasite fazla-

Çinli girişimciler, Zambiya'da kurulacak olan Jiangxi Çok Tesisli Ekonomik Bölgesi'nin temel atma törenindeler. (Wang Chao/ Xinhua, 2018)

sını ihraç etmek için KYG'yi kullandığını iddia etmektedirler (Chance, 2016: 10). Bu sebeple, KYG, Çin'in dünyadaki daha az güçlü ülkelere baskı kurmak için ödenemez borçları kullandığı "yeni sömürgeci borç tuzağı diplomasisi" olarak tanımlanmıştır (Khanna, 2019).

Amerikan resmi yetkilileri, KYG'nin ekonomik bir fırsat olduğunu kabul etmediler ve müttefiklerine bu plana katılmamalarını ve hatta bir tehdit olarak görmelerini sert bir şekilde tavsiye ettiler.

Amerikan resmi yetkilileri, KYG'nin ekonomik bir fırsat olduğunu kabul etmediler ve müttefiklerine bu plana katılmamalarını ve hatta bir tehdit olarak görmelerini sert bir şekilde tavsiye ettiler (Schuman, 2019). Üstelik, ABD KYG'nin şeffaflık ve çevresel tedbirler bakımından eksik olduğu yönünde ithamda bulunabilmektedir. Ayrıca, projeye katılan özel sektöre yaptırımlar uygulayabilir. Buna ek olarak ABD, gelişmiş ekonomilerin KYG ile işbirliği yapmasını engelleyebilir (Zhang, 2019). ABD ve Çin kendi çıkarları sebebiyle geçmişte işbirliği yapmış olmalarına rağmen (Feigenbaum, 2020), çeşitli jeo-ekonomik ve jeo-stratejik konularda anlaşamamaktadırlar, ki bu da KYG'nin başarısız olmasına yol açabilir. Ticaret savaşı, iki taraf arasındaki bu sert anlaşmazlığın açık bir göstergesidir. Mevcut ticaret savaşı, Amerikan ve Çin malları üzerindeki gümrük vergilerinin yükselmesine yol açmaktadır. Bu kesinlikle, küresel ticaret üzerinde önemli bir olumsuz etki yaratmaktadır (Iqbal, Rahman, & Elimimian, 2019: 223).

Yine de, Yahoo Finance'a konuşan Birleşik Devletler Alman Marshall Fonu Asya Programı'nın kıdemli transatlantik üyesi Andrew Small,

KYG dikkate alındığında Çin ile "[ABD kuruluşlarının] rekabet etmek için kaynakları harekete geçirecek araçlara gerçekten sahip olmamalarının sorun teşkil ettiğini" belirtmiştir (Swaminathan, 2020). Bu yüzden, ABD yönetiminin, ABD-Çin ticaret anlaşmasında iki ülke arasında meydan okuma yerine işbirliği olasılığını arttırmak için pragmatik bir hareket olarak KYG'nin önemini anlamaya ihtiyacı olduğu ileri sürülmektedir (Meltzer, 2017). ABD'nin birkaç önemli yoldan KYG'ye tutunması gerekmektedir. ABD yönetiminin, ABD merkezli kurumların ve ABD'li şirketlerin katılımı geliştirmekte olan dünyanın daha ileri çevresel koşullara, işgücü ve kalite standartlarına ulaşmasına öncülük edebilir. KYG için bu standartları belirlemek Amerikan çıkarlarını ve liderliğini ilerletebilir (Zhang, 2019).

Bu önerilere karşın, Amerikan politikaları, özellikle de Trump dönemi boyunca, ABD'nin geri çekilmesine ve Çin'in yayılmasına neden olmuştur (Silverstein, 2019). Elbette, ABD ve Çin karşı karşıya gelmek zorunda değil ancak bunun olması da göz ardı edilemez. Yeni bölgesel düzenlemeler peşinde koşarken mevcut çok taraflı kuruluşlara saygı göstermek Çin için önemli görünmektedir (Loong, 2020).

KYG Kapsamında Çin'in Faaliyetleri

Çinliler, İpek Yolu projesini ilerletmek için bir dizi adım atmıştır:

Politika Koordinasyonu: Son beş yıldır Çin, KYG'yi inşa etmek için ülkelerin, uluslararası örgütlerin katılımıyla tam bir eşgüdüm ve uluslararası işbirliğinde geniş bir konsensüs sağlamıştır. Bu girişim ve onun temel kavramları Birleşmiş Milletler, G20, OPEC ve diğer uluslararası ve bölgesel örgütlerin belgeleriyle güçlendirilmiştir. Esas itibarıyla, 29 uluslararası örgüt projeye katılma konusunda taahhütte bulunmuştur (News in Asia, 2019).

Altyapı Bağlantısı: Altyapı bağlantırlığı, KYG gündeminin en tepesinde yer almaktadır. KYG'ye katılan ülkeler; tüm ilgili ülkelerin bağımsızlık ve güvenlik kaygılarına saygı duyduklarını temin ederek küresel, çok katmanlı demiryolu, kara yolu, deniz yolu, hava yolu ve hava taşımacılığı merkezinde birleşik bir altyapı çerçevesi inşa etmek için uyumlu bir çaba göstermiştir. İletişim hatları ve uzay bilgi ağları bütünleşmiştir. Asya ekonomik çemberi ile Avrupa ekonomik çemberini birbirine bağlayan Yeni Avrasya Kara Köprüsü, Çin-Moğolistan-Rusya Ekonomik Koridoru (China-Mongolia-Russia Economic Corridor-CMREC), Çin-Pakistan Ekonomik Koridoru (China-Pakistan Economic Corridor- CPEC), Çin- Orta ve Batı Asya Ekonomik Koridoru, Çin-Hindişin Yarımadası Ekonomik Koridoru, Bangladeş-Çin-Hindistan-Myanmar Ekonomik Koridoru (Bangladesh-China-India-Myanmar Economic Corridor- BCIMEC) olmak üzere uluslararası ekonomik işbirliğine ilişkin bu altı koridorun inşasında önemli bir ilerleme gerçekleştirilmiştir (Belt & Road News, 2020). Bu koridorlar, katılan ülkeler arasında ortaklıkların yaratılmasında ve güçlendirilmesinde, etkili ve kolay bir Avrasya pazarının oluşturulmasında önemli bir rol oynamaktadır.

Kısıtlamalar Olmadan Ticaret: Kısıtlamalar olmadan ticaretin gerçekleştirilmesi KYG'nin önemli bir amacıdır. Bu girişim için gösterilen çabalar, katılan ülkeler ve bölgelerde ticaretin ve yatırımın serbestleşmesine ve kolaylaşmasına, ticaret maliyetlerinin azaltılmasına, büyüme potansiyelinin serbestleşmesine önderlik etmiştir. Bu, projede yer alan katılımcıların daha geniş bir ekonomik küreselleşme içinde yer almasına imkan tanımaktadır. Bu bağlamda, 2019'un ilk yarısında Çin'in KYG ile işbirliği yapan ülkelerle olan ticareti 617.5 milyar dolara ulaşmıştır (The Maritime Executive, 2019). Buna rağmen, Çin bazı bölgelerde ticareti kolaylaştırmada ciddi zorluklarla karşılaşacaktır. Örneğin; KYG, Ortadoğu'da yalnızca bölgesel ticareti, bağlantırlığı, ticari işlemleri ve haberleşmeyi teşvik etmekle kalmakta, aynı zamanda Washington'ın kontrolünde olmayan bir ekonomik yapı oluşturmaktadır (Lons , Fulton, Sun, & Al-Tamimi, 2019: 6).

Mali Bütünleşme: Mali bütünleşme KYG'nin önemli ayaklarından biridir. Financial Times, KYG'yi finansmanı on milyarlarca dolara mâl olabilecek “devasa bir girişim” olarak tanımlamaktadır (Smits, 2017). Birkaç kilit banka katılımcı ülkelerle yoğun bir ilişkiye sahiptir: Çin Kalkınma Bankası, Çin Exim Bank temel finansmanın sağlanmasında önemli bir rol oynamakta ve bu projede diğer bankalara önderlik etmektedir. Çin Sanayi ve Ticaret Bankası (Industrial and Commercial Bank of China), Çin Tarım Bankası (Agricultural Bank of China), Çin Bankası (Bank of China) ve Çin İnşaat Bankası (China Construction Bank) gibi ticari bankalar büyüklüklerini ve hacimlerini kullanarak ticari projeleri güçlü bir şekilde desteklemişlerdir. İpek Yolu Fonu (Silk Road Fund) ve Çin Yatırım İşbirliği (China Investment Corporation) gibi öz sermaye fonları yerel ve deniz aşırı sosyal sermayenin geliştirilmesine ve mali yapının iyileştirilmesine

Çin Dışişleri Bakanı Wang Yi, İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif ile. (Lu Yang/ Xinhua, 2020)

katılmaktadırlar. Dahası, Çin İhracat ve Kredi Sigortası Şirketi (China Export and Credit Insurance Corporation) dahil sigorta kuruluşları da KYG projelerinin risk kontrolü ve bilgi hizmetleriyle ilgilenmektedirler (Xijun, 2019). Çin ilk olarak, 2013'te Asya Altyapı Yatırım Bankası'nın (Asian Infrastructure Investment Bank-AIIB) açılışını yaptığında, bankanın birçok ülkenin yeni oluşturulan uluslararası altyapı projelerini fonlayacağı bekleniyordu (Shepard, 2017). AIIB, KYG'nin faaliyete geçmesi için finansal destek sağlamada önemli bir rol oynamaktadır. Büyük Britanya ve Avustralya gibi ABD müttefiklerinin desteğini sağlamak için, AIIB'nin iyi yönetim ve şeffaflığa dikkat etmesi gerekmektedir (Beeson, 2018: 246-247). KYG'nin finansmanı dikkate alındığında, bu projenin gerçekleştirilmesi küresel siyasi ekonomideki ABD'nin yapısal güçleri tarafından kısıtlanmaktadır. Öyle ki, ABD doları projenin gerçekleştirilmesine mali baskı uygulayabilecektir (Lai, Lin & Sidaway, 2020: 114-115).

meleri ve gümrük vergilerini büyük bir oranda azaltarak katılımcı ülkelerin refahını yükseltebilir (de Soyres, Mulabdic, & Ruta, 2019). Çin aynı zamanda, KYG'ye dahil olan ülkelere tıbbi destek sağlama konusunda da bir politika izlemektedir. Örneğin, bu doğrultuda bir Çin-Afrika halk sağlığı işbirliği programı uygulanmıştır. Aralık 2015'te Cape Town'da (Güney Afrika) Çin-Afrika sağlık geliştirme girişimi imzalanmıştır (Tambo, vd., 2019: 46). Bu girişim, KYG'ye dahil diğer ülkelerle uyum içinde, halk sağlığı yönetiminde, hastalıkların önlenmesi ve kontrolünde uzman binlerce kişiyle gerçekleştirilmiştir. Örneğin Çin, Batı Afrika'da Ebola'nın ortaya çıkmasını karşılıksız bırakmamış ve Sierra Leone, Liberya ve Gine'de enfeksiyona maruz kalan halka 1,200 çalışan, altyapı ve yardım malzemeleri göndererek benzeri görülmemiş bir halk sağlığı yaklaşımı izlemiştir (Tambo, vd., 2019: 47).

KYG'nin hedefi; karşılıklı saygı, adalet, hakkaniyet ve kazan-kazan çerçevesinde işbirliği içeren ve meydan okuma yerine diyalog, anlaşma yerine dostluk yoluyla bir ortaklık inşa eden yeni bir uluslararası ilişkiler modeli yaratmaktır.

Bilimsel Yeniliklerin Transferini Kolaylaştırmak: 2018'de Çin, araştırma yapmak için çeşitli ülkelere 500 genç bilim insanını ağırlamış ve 1,200'den fazla bilim ve yönetim uzmanını eğitmiştir. Çin uydu konumlandırma sistemi olan BeiDou'yu, uydu haberleşme sistemini, uzaktan algılama teknolojilerini ve meteoroloji uydularını sağlayarak KYG Teknoloji Girişimi'ndeki diğer ülkelerle aktif bir şekilde işbirliği yapmaktadır. Ayrıca, Çin Bilimler Akademisi'nin başlatığı Dijital Kuşak ve Yol Programı (Digital Belt

Çin gezici laboratuvar ekibi, Ebola'nın yayıldığı Sierra Leone'nin başkenti Freetown'daki laboratuvara giderken. (Xinhua, 2015)

Halkın Refahını Arttırmak: Çin; yoksulluğun azaltılmasında, tarım, eğitim, sağlık alanlarında, çevrenin korunmasında ve diğer alanlarda KYG aracılığıyla gerekli yardımları sağlamaktadır. KYG ulaşım projeleri, sınırlardaki gecik-

and Road Program-DBAR) Fas, Zambiya, Tayland, Pakistan ve diğer ülkelerde sekiz Uluslararası Mükemmeliyet Merkezi (International Center of Excellence-ICoE) açmıştır (Sheng, 2019).

Bariş'a Giden Yol: KYG'nin hedefi; karşılıklı saygı, adalet, hakkaniyet ve kazan-kazan çerçevesinde işbirliği içeren ve meydan okuma yerine diyalog, antlaşma yerine dostluk yoluyla bir ortaklık inşa eden yeni bir uluslararası ilişkiler modeli yaratmaktır. KYG'nin sorunsuz bir şekilde uygulanmasını sağlamak amacıyla Çin, bir erken uyarı ve risk kontrol mekanizması ve acil çözüm sistemi kurmak için proje içinde yer alan tüm ülkelerle çalışacaktır. Bir anlaşmazlık halinde, çatışan tüm taraflar çatışma yerine diyalog aracılığıyla kendi çıkarlarını ve kaygılarını tartışabileceklerdir. Bu görüşmeler, KYG işbirliği için olumlu bir kalkınma ortamı yaratacak ve tüm katılımcı ülkelerin birbirlerinin temel çıkarlarına saygı duydukları ve sorunları barışçıl yollarla çözdükleri bir dünyayı inşa etmelerine yardım edecektir.

Türkiye ve Çin arasındaki ikili ticaret 2000 yılında 1.4 milyar ABD dolarından 2017 yılında 26.3 milyar ABD dolarına ulaşmış ve böylece Çin, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir.

Türkiye'nin önde gelen hükümetler dışı örgütü (non-governmental organization -NGO) olan Marmara Grubu Stratejik ve Sosyal Araştırmalar Vakfı Başkanı Akkan Suver, KYG "Güzer-gah boyunca yer alan ülkelerin halklarına daha güvenli, daha zengin ve daha barışçıl bir yaşam alanı sunabileceğini" dile getirmiştir (Bo, 2019). KYG'yi uygulamak için Çin'in belirli bölgelerde, özellikle de Ortadoğu'da, barışı temin etmesi gerekmektedir. ABD'nin bölgede vazgeçilmez bir güç olmaya devam ettiğini göz önünde bulun-

duran Çin, İran gibi hassas konularda ABD'yi kışkırtmayan sağduyulu bir yaklaşım izlemektedir. Amerikalılar ise Çin'i bölgede devam eden askeri varlığı nedeniyle sert bir şekilde eleştirmektedirler (Lons, Fulton, Sun, & Al-Tamimi, 2019: 6). Şu ana kadar Çin, bölgedeki jeo-ekonomik konulara odaklanmış ve güvenlik konularını ABD'ye bırakmıştır. Hiç şüphesiz KYG, Çin'in Ortadoğu'daki ekonomik ve enerji çıkarlarını arttıracaktır ve bu durum Çin'in bölgedeki güvenlik meselelerine de el atmasını zorunlu kılacaktır (Watanabe, 2019: 3). Eğer Çin Ortadoğu'daki çatışmalarla uğraşırsa, onların içine çekilme tehlikesi yüksektir. Oysa, KYG'nin uygulanması, bölgede anlaşmazlıkların tatmin edici bir çözümü sağlanmadan gerçekleştirilemez (Chaziza, 2020).

Türkiye'nin KYG'deki Konumu

Türkler, bu plana katılarak ekonomilerini destekleyebileceklerine ve ticaret hacimlerini önemli ölçüde arttırabileceklerine inanmaktadırlar. Bir süredir Türkiye Doğu'ya yönelmektedir. Bu gelişme, Çin ve Rusya gibi ülkelerle Türkiye arasında daha fazla ekonomik ve siyasi işbirliğine yol açabilir. Bu bağlamda, Türkiye ve Çin arasındaki ikili ticaret 2000 yılında 1.4 milyar ABD dolarından 2017 yılında 26.3 milyar ABD dolarına ulaşmış ve böylece Çin, Türkiye'nin en büyük ticaret ortağı haline gelmiştir (TÜİK, 2017; Dışişleri Bakanlığı, t.y.). Ayrıca Türkiye, Asya ve Avrupa arasındaki stratejik coğrafi konumu sayesinde büyük pazarlara uygun maliyetli bir ekonomik koridor sağlamaktadır (Bitmis & McGuire, 2020: 182).

Türkiye'nin Avrupa Birliği ile olan gergin ilişkilerinin yanı sıra, ABD (NATO'daki ana müttefik) ile de arasında siyasi ayrılıkların ortaya çıkmasıyla (Türkiye şu anda Avrupa ülkeleri ve ABD ile en fazla kültürel ve ticari ilişkiye sahip olmasına rağmen), Türk Hükümeti dış poli-

tikasında giderek Doğu ülkeleriyle işbirliği kurmaya başlamıştır. Bu proje aracılığıyla Türkiye, Çin ve Rusya ile ticari ve endüstriyel ilişkilerini ilerletmeyi amaçlamakta ve bu projede yalnızca Doğu ve Batı arasında bir geçiş güzergahı değil, aynı zamanda Avrupa ve Asya arasında stratejik bir rol oynamayı hedeflemektedir. Buna rağmen, Türkiye KYG yüzünden Batı'nın müttefiki olmakla Çin'in müttefiki olmak arasında kalmış görünüyor ki bu durum projenin ilerlemesini engelleyebilir (Güler, 2019). ABD ve Çin arasında büyüyen siyasi ekonomik ihtilaflar nedeniyle Türkiye, Çin'in ideal bir iş ortağı olmayı istemektedir (Cinar, 2020).

Sonuç

Çin, kayıt dışı ekonomi ile kayıtlı ekonomiyi tamamen birleştiren ilk gelişmekte olan ülkedir. Çin hükümeti, demiryolları ve deniz hatları (hem kara hem deniz güzergahları üzerinden) inşasıyla Kuşak-Yol projesini başlatarak ticari, kültürel ve siyasi bağlarını Avrupa ve Afrika kıtalarına ulaştırmayı hedeflemektedir. Çinliler, Kuşak-Yol güzergahında yer alan ülkelerin kalkınmayı ve ileri ekonomik büyümeyi sağlayabilecek zengin kaynaklara sahip olduğunu düşünmektedirler. Bu projeye Çin, yüksek kâr elde etmek için dış ticaret hacmini arttırmayı amaçlamaktadır. Çin'in potansiyel ortaklarından biri olarak birçok ülke, bu projede yer almak ve işbirliği yapmak istemektedirler.

Çin'in yakın gelecekte küresel hegemonik bir tutum sergilemesi olası görünmemekte ve kendi güç çemberini tamamlayana kadar herhangi bir güç bloğuyla bağlanmak istememektedir. Bu, ABD'nin KYG planını erkenden bozmak için Çin'e karşı aldığı sert tutumunun açık bir nedenidir. Bu yüzden, Çinliler ABD karşısında

daha ölçülüler ve Trump yönetiminin politikalarını, gerilimi arttırmada bir bahane olarak kullanmaktan kaçınmaktadırlar. Elbette, Çin-ABD ilişkileri tarihinin de gösterdiği üzere her tırmanış döneminden sonra iki güç de sürecin kontrolden çıkmaması için gerginliği azaltma diplomasisine başlarlar. İki ülkenin liderleri için de açık olan şu ki iki taraf arasında askeri çatışma noktasına varan gerilimler, küresel bir felaketle sonuçlanabilir. Bir başka ifadeyle, Çin ve ABD bir araya gelmek zorundadır. KYG, hem Çin'e hem de ABD'ye küresel düzeyde birbirleriyle işbirliği yapmaları için altın bir fırsat sunmaktadır. Çin-ABD rekabetinin genellikle siyasi-ekonomik bir doğası olduğundan, ABD bu projede Çin ile yakın ilişki kurma konusunda oldukça isteksizdir.

ABD; Avustralya, Japonya, Güney Kore, Tayvan, Vietnam, Malezya, Tayland ve bir dereceye kadar da Endonezya ve Filipinler'den oluşan mevcut ittifaklarını güçlendirerek Çin'in küresel hedeflerini bozmak için sert önlemler ortaya koymuştur. Hindistan ile ilişkileri geliştirmek ise ABD'nin Asya'daki stratejisinin sonraki adımını oluşturmaktadır. Bu stratejiyi takip eden ABD, Ortadoğu ülkelerine özellikle de Mısır, Suudi Arabistan ve Türkiye'ye oldukça dikkat etmektedir. ABD, mal ve hizmetlerin özellikle de haberleşme, tıbbi mallar, ilaçlar ve hassas sanayiye tedarik zincirlerini Çin'den Amerikalara, Batı Avrupa'ya, Hindistan ve bazı Asya ülkelerine çevirmek ve Çin'in küresel pazarı tekelleştirmesini aşamalı bir şekilde önlemek için paralel bir strateji izlemektedir. Bu bağlamda, ABD tüm ülkeleri bu projeye katılmaması konusunda ikna etmeye çalışacaktır. Dolayısıyla, uluslararası sistemin bir tarifeler savaşıyla, ikili ticaret görüşmeleriyle, bölgesel ittifaklarla, uluslararası uyuşmazlıklarla ve uluslararası örgütlerin etkisizliği ile yüzleşmesi beklenmektedir. 🌸

Kaynakça

- Beeson, M. (2018). Geoeconomics with Chinese characteristics: The BRI and China's evolving grand strategy. *Economic and Political Studies*, 6(3), 240-256.
- Belt & Road News. (2020, Temmuz 25). Six major economic corridors under Belt & Road Initiative. <https://www.beltandroad.news/2020/04/16/six-major-economic-corridors-under-belt-road-initiative/> adresinden alındı.
- Belt and Road Initiative. (2020, Temmuz 1). <https://www.beltroad-initiative.com/belt-and-road/> adresinden alındı.
- Bitmis, M. G., & McGuire, J. (2020). Developing effective cross-cultural negotiations: The case of the "Belt and Road Initiative" for Turkey and China. B. McKern, D. De Cremer, & J. McGuire (Eds.), *The Belt and Road Initiative: Opportunities and challenges of a Chinese economic ambition* içinde (ss. 452). Los Angeles: SAGE Publications.
- Bo, X. (2019, Nisan 25). Interview: Expert says BRI "a project of peace". *Xinhua*. http://www.xinhuanet.com/english/2019-04/25/c_138008032.htm adresinden alındı.
- Boucher, R. (2019, Mart 29). China's Belt and Road: A reality check. *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-belt-and-road-a-reality-check/> adresinden alındı.
- Bruni, M. (2019). *The Belt and Road Initiative: Demographic trends, labour markets and welfare systems of member countries*. Maastricht: Global Labor Organization (GLO).
- Cai, P. (2017, Mart 22). *Understanding China's Belt and Road Initiative*. Lowy Institute. <https://www.loyyinstitute.org/publications/understanding-belt-and-road-initiative> adresinden alındı.
- Chakma, B. (2019). The BRI and India's neighbourhood. *Strategic Analysis*, 43(3), 183-186.
- Chance, A. (2016). *American perspectives on the Belt and Road Initiative: Sources of concern, possibilities for US-China cooperation*. Washington: Institute for China-America Studies.
- Chatzky, A., & McBride, J. (2020, Ocak 28). China's massive Belt and Road Initiative. *Council on Foreign Relations*. <https://www.cfr.org/backgroundunder/chinas-massive-belt-and-road-initiative> adresinden alındı.
- Chaziza, M. (2020, Haziran 12). Religious and cultural obstacles to China's BRI in the Middle East. *The Begin-Sadat Center for Strategic Studies*. <https://besacenter.org/perspectives-papers/china-middle-east-obstacles/> adresinden alındı.
- Cinar, A. (2020, Nisan 30). Do US-China tensions present an opportunity for Turkey? *TRT World*. <https://www.trtworld.com/opinion/do-us-china-tensions-present-an-opportunity-for-turkey-35898> adresinden alındı.
- Countries of the Belt and Road Initiative (BRI). (2020, Haziran 30). Green Belt and Road Initiative Center. <https://green-bri.org/countries-of-the-belt-and-road-initiative-bri?cookie-state-change=1595615159441> adresinden alındı.
- de Soyres, F., Mulabdic, A., & Ruta, M. (2019, Temmuz 12). Common transport infrastructure: Welfare effects of the Belt and Road Initiative. *Vox EU*. <https://voxeu.org/article/welfare-effects-belt-and-road-initiative> adresinden alındı.
- Devermont, J. (2019, Haziran 4). Assessing the risks of Chinese investments in Sub-Saharan African ports. *Center for Strategic & International Studies*. <https://www.csis.org/analysis/assessing-risks-chinese-investments-sub-saharan-african-ports> adresinden alındı.
- Dezenski, E. K. (2020, Mayıs 6). Below the Belt and Road. *Foundation for Defense of Democracies*. <https://www.fdd.org/analysis/2020/05/04/below-the-belt-and-road/> adresinden alındı.
- Emmott, R. (2019, Eylül 27). In counterweight to China, EU, Japan sign deal to link Asia. *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-eu-japan/in-counterweight-to-china-eu-japan-sign-deal-to-link-asia-idUSKBN1WC0U3> adresinden alındı.
- Feigenbaum, E. A. (2020, Nisan 28). Why the United States and China forgot how to cooperate. *Carnegie Endowment for International Peace*. <https://carnegieendowment.org/2020/04/28/why-united-states-and-china-forgot-how-to-cooperate-pub-81673> adresinden alındı.
- Güler, M. A. (2019, Mayıs 16). Pros and cons of Belt and Road Initiative, implications for Turkey. *Daily Sabah*. <https://www.dailysabah.com/op-ed/2019/05/16/pros-and-cons-of-belt-and-road-initiative-implications-for-turkey> adresinden alındı.
- Iqbal, B. A., Rahman, N., & Elimimian, J. (2019). The future of global trade in the presence of the Sino-US trade war. *Economic and Political Studies*, 7(2), 217-231.
- Kavalski, E. (2019, Mart 29). China's "16+1" is dead? Long live the "17+1". *The Diplomat*. <https://thediplomat.com/2019/03/chinas-16-1-is-dead-long-live-the-17-1/> adresinden alındı.
- Khanna, P. (2019, Nisan 30). Washington is dismissing China's Belt and Road: That's a Huge strategic mistake. *Politico Magazine*. <https://www.politico.com/magazine/story/2019/04/30/washington-is-dismissing-chinas-belt-and-road-thats-a-huge-strategic-mistake-226759> adresinden alındı.
- Lai, K. P., Lin, S., & Sidaway, J. D. (2020). Financing the Belt and Road Initiative (BRI): Research agendas beyond the "debt-trap" discourse. *Eurasian Geography and Economics*, 61(2), 109-124.

- Lons, C., Fulton, J., Sun, D., & Al-Tamimi, N. (2019, Ekim). China's great game in the Middle East. *European Council on Foreign Relations*. https://www.ecfr.eu/publications/summary/china_great_game_middle_east adresinden alındı.
- Loong, L. H. (2020, Temmuz/Ağustos). The endangered Asian century: America, China, and the perils of confrontation. *Foreign Affairs*. <https://www.foreignaffairs.com/articles/asia/2020-06-04/lee-hsien-loong-endangered-asian-century> adresinden alındı.
- Meltzer, J. P. (2017, Haziran 19). China's One Belt One Road Initiative: A view from the United States. *Brookings*. <https://www.brookings.edu/research/chinas-one-belt-one-road-initiative-a-view-from-the-united-states/> adresinden alındı.
- News in Asia. (2019, Nisan 29). 126 countries, 29 international organizations are now part of China's BRI. <https://newsin.asia/126-countries-29-international-organizations-are-now-part-of-chinas-bri/> adresinden alındı.
- Ohashi, H. (2018). The Belt and Road Initiative (BRI) in the context of China's opening-up policy. *Journal of Contemporary East Asia Studies*, 7(2), 85-103.
- Risberg, P. (2019, Nisan 8). The give-and-take of BRI in Africa. *New Perspectives in Foreign Policy*, Issue 17. https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/publication/190409_NewPerspectives_APRIL2019_FINAL.pdf adresinden alındı.
- Schuman, M. (2019, Nisan 25). The U.S. can't make allies take sides over China. *The Atlantic*. <https://www.theatlantic.com/international/archive/2019/04/us-allies-washington-china-belt-road/587902/> adresinden alındı.
- Sheng, Z. (2019, Nisan 26). BRI helps participating countries with technological innovation. *People's Daily Online*. <http://en.people.cn/n3/2019/0426/c90000-9572518.html> adresinden alındı.
- Shepard, W. (2017, Temmuz 15). The real role of the AIIB in China's New Silk Road. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2017/07/15/the-real-role-of-the-aiib-in-chinas-new-silk-road/#45565c9b7472> adresinden alındı.
- Shepard, W. (2020, Şubat 28). How China is losing support for its Belt and Road Initiative. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/wadeshepard/2020/02/28/how-beijing-is-losing-support-for-its-belt-and-road-initiative/#52636fb52199> adresinden alındı.
- Silverstein, K. (2019, Aralık 5). As China's 'Belt and Road' initiative replaces U.S. on global stage: The implications for energy and trade. *Forbes*. <https://www.forbes.com/sites/kensilverstein/2019/12/05/as-the-us-becomes-isolationist-china-is-becoming-globalist-the-implications-for-energy-and-trade/#1ff0d46719f4> adresinden alındı.
- Smits, E. (2017, Eylül 8). The Belt and Road as a path to regional financial integration. *China & US Focus*. <https://www.chinausfocus.com/finance-economy/the-belt-and-road-as-a-path-to-regional-financial-integration> adresinden alındı.
- Swaminathan, A. (2020, Ocak 9). The U.S. response to China's new Silk Road will be a 'legacy of the administration'. *Yahoo Finance*. <https://finance.yahoo.com/news/china-new-silk-road-us-answer-132159945.html> adresinden alındı.
- Tambo, E., Khayeka-Wandabwa, C., Muchiri, G. W., Na Liu, Y., Tang, S., & Nong Zhou, X. (2019). China's Belt and Road Initiative: Incorporating public health measures toward global economic growth and shared prosperity. *Global Health Journal*, 3(2), 46-49.
- The Maritime Executive. (2019, Temmuz 15). BRI trade reached \$617.5 billion in first half of 2019. <https://www.maritime-executive.com/article/bri-trade-reached-617-5-billion-in-first-half-of-2019> adresinden alındı.
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı. (t.y.). Türkiye-Çin Halk Cumhuriyeti ekonomik ilişkileri. <http://www.mfa.gov.tr/turkiye-cin-halk-cumhuriyeti-ekonomik-iliskileri.tr.mfa> adresinden alınmıştır.
- Türkiye İstatistik Kurumu (TÜİK). (2017, Aralık 26). Ülkelere göre dış ticaret. <http://tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=kategorist> adresinden alınmıştır.
- Voon, J. P., & Xu, X. (2020). Impact of the Belt and Road Initiative on China's soft power: Preliminary evidence. *Asia-Pacific Journal of Accounting & Economics*, 27(1), 120-131.
- Watanabe, L. (2019). *The Middle East and China's Belt and Road Initiative*. ETH Zurich: Center for Security Studies.
- Xijun, Z. (2019, Nisan 26). Financial integration contributes to win-win cooperation of BRI. *People's Daily Online*. <http://en.people.cn/n3/2019/0426/c90000-9572698.html> adresinden alındı.
- Xinhua. (2019, Eylül 14). Spotlight: BRI participating countries reap benefits after 6 years' joint construction. *Xinhua*. http://www.xinhuanet.com/english/2019-09/14/c_138391095.htm adresinden alındı.
- Zhang, P. (2019, Ekim 8). Belt and Road in Latin America: A regional game changer? *Atlantic Council*. <https://www.atlanticcouncil.org/in-depth-research-reports/issue-brief/belt-and-road-in-latin-america-a-regional-game-changer/> adresinden alındı.

Doğu Akdeniz ve Güney Kafkasya'da Başarı ve Barışın Formülü

MEHMET PERİNÇEK

Dr.
Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü,
Moskova Devlet Üniversitesi

Dr. Mehmet Perinçek, 19 Eylül 1978'de İstanbul'da doğdu. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun olmuştur. İstanbul Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Enstitüsü'nde araştırma görevlisi olarak göreve başlamıştır. 2005-2006 öğretim yılında Moskova Uluslararası İlişkiler Devlet Enstitüsünde/Üniversitesinde (MGİMO(U)), 2010-2011 öğretim yılında Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsü'nde misafir araştırma görevlisi olarak çalışmıştır. 2017 yılından beri Moskova Devlet Üniversitesi Asya ve Afrika Ülkeleri Enstitüsünde misafir profesör olarak bulunmaktadır. Yirmi seneyi aşkın zamandır Rus-Sovyet devlet arşivlerinde "Türk-Sovyet İlişkileri" ve "Ermeni Meselesi" üzerine araştırmalar ve güncel Türk dış politikası üzerine çalışmalar yapmaktadır. Bu konular üzerine birçok kitabı ve makalesi bulunmaktadır. Kitap ve makaleleri, Rusça, İngilizce, Almanca, Farsça ve Azerbaycan Türkçesi olarak da yayımlanmıştır. Bu konular üzerine sempozyumlarda ve uluslararası konferanslarda tebliğler sunmuş, Türkiye'de ve yurtdışında konferanslar vermiştir.

E-mail: mperincek@hotmail.com

ABD'nin tek stratejisi var. Bütün planları, hazırlıkları, müttefikleri de ona göre şekilleniyor. Haliyle bu stratejinin hedefi olanların da buna karşı bütüncül bir stratejiye ve buna uygun bir savunma ve ittifaklar manzumesine ihtiyacı var. Libya'da da! Doğu Akdeniz'in güvenliğinin Suriye sorununa ilişkin nihai çözümün de garantisi olduğu unutulmamalı. Doğu Akdeniz'de hâkimiyet kuran ABD, Karadeniz'e çok daha rahat girme imkânı bulacak. Bu noktada Rusya'nın güvenliği, Türkiye'ninkiyle de örtüşüyor. Türkiye'nin Mavi Vatan stratejisi ve bu stratejinin bir parçası olarak Türkiye-Libya mutabakatı, Atlantik cephesinin Doğu Akdeniz'deki inisiyatifine ket vuruyor ve bölge ülkelerinin elini güçlendiriyor. Dolayısıyla bu hamle, sadece taraf iki ülkenin elini güçlendirmemiş, tüm Avrasya cephesi açısından bir savunma mevziisi yaratmıştır. Emperyalist cephenin hedefindeki bütün ülkelerin kendi aralarındaki rekabete veya husumete göre değil, nesnel çıkarları çerçevesinde bir çizgi belirlemeleri gerekir. Türkiye ve Rusya, bunun ilk adımlarını acil atmak zorunda. Çin'in Batı Asya'da daha etkin bir politika izlemesi, ABD karşıtı cepheyi destekleyecek önlemler alması ve Atlantik tehdidiyle karşı karşıya olan ülkelerin egemenliklerini pekiştirecek işbirliklerine girmesi kendi çıkarları adına da ayrıca önem taşıyor.

BUGÜN BÖLGEMİZDEKİ, ÖZELLİKLE DE Türkiye'nin taraf olduğu çatışma ve sorunlar dünyadaki genel kamplaşmadan bağımsız değil. Bu kamplaşma, Atatürklerin “zalim-mazlum milletler”, Leninlerin “ezen-ezilen milletler” olarak tanımladığından beri değişmedi.

Yani bir tarafta dünyanın kaynaklarını sömüren bir avuç ülke, diğer tarafta ise emperyalist sömürüye maruz kalanlar. Ezilen milletler safında, kendi bağımsız gelişim yollarını seçmiş olan gelişmekte olan ülkeler de bulunuyor. Bu kamplaşmayı Doğu-Batı, Kuzey-Güney, Atlantik-Avrasya arasındaki çelişme olarak da tanımlayabiliriz.

ABD Stratejisindeki Bütünlük

Bugünkü somut duruma baktığımızda ise Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) nihai olarak Orta Asya'daki enerji kaynaklarını ve yollarını ele geçirme ve zor yoluyla dolar saltanatını sürdürme hedeflerini görüyoruz. ABD'nin bu amaçlarına

ulaşmasında ise belirli bölgelerde hâkimiyet kurması özel önem taşıyor: Ortadoğu, Doğu Akdeniz, Doğu Avrupa, Karadeniz, Kafkasya.

Kısacası bütün bu bölgeler, ABD stratejisinde bir bütünlük arz ediyor. Bu stratejinin başarıya ulaşması da özellikle Rusya ve Çin'e diz çöktürülmesinden ve Türkiye'nin bölünmesinden geçiyor. Köklü devlet geleneğine ve güçlü askeri-ekonomik potansiyele sahip olan bu ülkeler, ABD planlarının önünde en ciddi engel olarak duruyor.

Washington, bu engellerin temizlenmesinde farklı planlar geliştirmiş durumda. Türkiye'nin payına düşen de “Büyük Kürdistan” projesi.

Hemen burada bir parantez açalım. “Büyük Kürdistan” projesi, sadece Türkiye'ye karşı değil. Zaten doğrudan İran, Suriye ve Irak'ı bölüyor. Ama diğer taraftan da ABD'nin Orta Asya yolunda önemli bir üssü işlevi göreceği için başta Rusya ve Çin olmak üzere tüm Avrasya'ya tehdit oluşturmuyor.

Bu sebeple “Büyük Kürdistan”, ABD’nin sadece bölge planlarının değil, dünya hâkimiyeti stratejisinin de bir parçası. Kısaca İkinci İsrail.

Aynı durum, Rusya ve Çin’in ABD tarafından karşılaştığı tehditler açısından da geçerli. Rusya ve Çin’i kuşatan ABD, Türkiye ve tüm Avrasya coğrafyasını da kuşatmış oluyor.

Şimdi parantezi kapatabilir ve kaldığımız yerden esas konumuza geçebiliriz.

Doğu Akdeniz-Karadeniz: Tek Güvenlik Bölgesi

Bugün Libya’da yaşananlar da dünyadaki genel kamplaşmadan, ABD’nin temel stratejisinden ve bunun parçası “Büyük Kürdistan” projesinden bağımsız değil.

ABD’nin tek stratejisi var. Bütün planları, hazırlıkları, müttefikleri de ona göre şekilleniyor. Libya’da da öyle. Haliyle bu stratejinin hedefi olanların da buna karşı bütüncül bir stratejiye ve buna uygun bir savunma ve ittifaklar manzumesine ihtiyacı var. Libya’da da!

Zaten Libya’daki iç savaşa ve krize sebep olan da ABD’nin bu stratejisi değil mi? Hem dünyanın en kaliteli petrol rezervleriyle hem de jeopolitik konumuyla büyük öneme sahip olan Libya’da Kaddafi’nin iktidarda bulunması Washington açısından önemli bir engeldi. Bu engel, ABD’nin Arap Baharı’yla aşıldı.

Ülkeyi de kan gölüne bu süreç getirdi. Dolayısıyla bugün yaşadığımız sorunun birinci sorumlusu ABD ve bu konudaki Fransa gibi müttefikleri. Hemen notumuzu düşelim: Sebebi olanların sorunu çözmesi mümkün değil.

Sorun kimlerle çözülür?

Eğer ABD sorunun kaynağıysa ve Washington’un Libya hamleleri, önünde sonunda “Büyük Kürdistan”a bağlanacaksa, o zaman bu sorun kimlerle çözülebilir?

Yazının girişinde dünyadaki kamplaşmayı açıklarken ortaya koyduğumuz gibi ABD’nin planlarından muzdarip olan diğer güçlerle. Türkiye ve Rusya’nın bölgede aynı kaderi paylaştıkları açık. Peki, durum, Doğu Akdeniz’de de öyle mi? Türkiye Doğu Akdeniz’de, ABD-İsrail-Yunanistan-Güney Kıbrıs blokuyla karşı karşıya. Hatta bu blok, düzenledikleri tatbikatlarla ve yaşanan gaz arama kriziyle Türkiye’yi açıktan hedef alıyor. Ancak bu blok, sadece Türkiye’yi değil, Rusya’yı da tehdit ediyor. ABD, Türkiye’yi Doğu Akdeniz’den kuşatırken Rusya’yı da çevreliyor.

Washington, Güney Kıbrıs’a silah ambargosunu kaldırırken Rum Yönetimi’ni Moskova’ya karşı da kışkırtıyor. Ambargonun kaldırılmasını, Rum Kesimi’nin Rusya’ya karşı tavır almasına bağlıyor. Rum Kesimi’nde bulunan İngiliz üslerinin bölgedeki Rus varlığını da tehdit ettiği açık.

Ayrıca son dönemde Güney Kıbrıs’ta Rus kökenli vatandaşlara yönelik artan ırkçı saldırılar da Moskova’da rahatsızlık yarattı. Resmi Rus medyası bu konuda yayın yapmaktan geri durmuyor.¹

Konunun enerji boyutunda da durum farklı değil. Yukarıda andığımız blokun EastMed boru hattı projesi, Türkiye-Rusya işbirliğindeki Türk Akımı’na ve Türkiye-Azerbaycan ortaklığındaki Trans Anadolu Doğal Gaz Boru Hattı Projesi’ne (TANAP) ve hatta Orta Asya gazının Avrupa’ya ulaştırılmasına karşı bir proje. Rus basını, bu konuda Türk-Rus işbirliğine ve kader ortaklığına sık sık vurgu yapıyor.²

Rusya Enerji Bakanı Aleksandr Novak’ın Doğu Akdeniz enerji kaynakları konusunda Türkiye’ye işbirliği teklifi, bu bağlamda boşuna değil. (Abay, 2019).

Bunlarla birlikte, Doğu Akdeniz’in güvenliğinin Suriye sorununa ilişkin nihai çözümün de garantisi olduğu unutulmamalı. Türkiye kar-

¹ Örnek olarak bkz. RIA Novosti, 2019.

² Bazı örnekler için bkz. Danilov, 2020; Anpilogov, 2020; Пероптёр, 2020.

Doğu Akdeniz’de hâkimiyet kuran ABD, Karadeniz’e çok daha rahat girme imkânı bulacak. Bu noktada Rusya’nın güvenliği, Türkiye’ninkiyle de örtüşüyor.

şıtı blok, Rusya açısından Suriye üzerinden de sorun. Daha da ötesinde Doğu Akdeniz’de hâkimiyet kuran ABD, Karadeniz’e çok daha rahat girme imkânı bulacak. Bu noktada Rusya’nın güvenliği, Türkiye’ninkiyle de örtüşüyor.

Aynı durum Karadeniz için de söz konusudur. ABD’nin Karadeniz’e girme çabaları, sadece Rusya’yı kuşatma stratejisinde değil, Türkiye’yi çevreleme planında da rol oynuyor. Dünyadaki kampaşma, bu bölgede de kendini gösteriyor. ABD ve Ukrayna’nın Türk Akımı’na karşı anlaşma imzalamaları da bu tabloyu tamamlıyor.

Şimdi gelelim Libya’ya... Libya’da bu tablo dışında nesnel olarak başka bir kampaşma söz konusu olabilir mi? Doğal olarak, Türkiye ve Rusya’nın iki farklı tarafı desteklemesi akla geliyor. Bugüne kadar olan süreci özetlemek yarını anlamak bakımından önemli.

Rusya’nın Libya Politikasının Geçmişi

Rusya, Medvedev döneminde Arap Baharı’na esas olarak seyirci kalmıştı ve Libya’dan başlayan kırılma Suriye’ye kadar ilerledi. Bu gelişmelerden ders çıkartan Moskova, artık tehdidi önde kesmek için harekete geçti. Rusya, Şam’ın dave-tiyle Suriye’ye asker gönderirken Libya konusun-da da daha faal bir çizgi izlemeye başladı.

Rusya, Libya iç savaşının başında tarafsız kalmış, diyalog sürecini desteklemişti. Moskova’nın gönlünde yatan aslan, üçüncü bir taraf olan oğul Kaddafi’nin de başarı şansı gözük-müyordu. Hafter’in hâkimiyet alanının ülke toprak-larının yüzde 94’üne kadar genişlemesi ve iç sa-vaşı kazanabileceğine dair bir görüntü vermesi, Rusya’nın o tarafa ağırlık vermesinde önemli rol

oynadı. Moskova, kazananın yanında yer almak istiyordu, böylece yeni kurulacak Libya’da etkisi-ni artıracaktı.

Ama tabii Hafter tarafında yer alan tek kuvvet Rusya değildi. Hatta stratejik planda karşı karşıya bulunduğu güçlerle aynı safta bu-lunuyordu. Moskova’nın bakış açısı yine benzer mantıktan kaynaklanıyordu: Stratejik karşıtla-rının etkisini azaltmak, kazanan gücü onlara bırakmamak.

Türkiye-Libya Mutabakatı ve Mavi Vatan

Ancak Türkiye’nin Libya krizine müdahil olması güç dengelerini değiştirdi. Ama daha da önemli-si Ankara ve Libya Ulusal Mutabakat Hükümeti (UMH) arasında imzalanan 27 Kasım 2019 ta-rihli Deniz Yetki Alanlarının Sınırlandırılması-na Dair Mutabakat, bu karmaşık sürece son ver-di. Safların netleşmesinde belirleyici oldu.

Türkiye’nin Mavi Vatan stratejisi ve bu strate-jinin bir parçası olarak Türkiye-Libya mutabakatı, Atlantik cephesinin Doğu Akdeniz’deki inisiyati-fine ket vuruyor ve bölge ülkelerinin elini güçlen-diriyor. Dolayısıyla bu hamle, sadece taraf iki ül-kenin elini güçlendirmemiş, tüm Avrasya cephesi açısından bir savunma mevziisi yaratmıştır.

Aslına bakılırsa Libya’da taşlar yerli yerine oturuyor. Kuzey Afrika ülkesindeki iç çatışma, dünyadaki cepheleşmeden bağımsız değildir. Be-lirli bir zamana kadar büyük güçler, sahadaki ta-rafları yoklamışlar, kendi yanlarına çekmeye, ta-raflar üzerinde etkilerini artırmaya çalışmışlardır.

Suriye’de Soçi Mutabakatı’yla boş-a çıkan Türk-Rus çatışması planı, bu sefer Libya’da sahnelenmek istendi. Ancak bu plan da tutmadı. Dezavantaj gibi gözük-en iki farklı tarafı destekleme durumu, avantaja çevrildi.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan UMH Başkanı Fayed Serrac ile birlikte (Mustafa Kaya/ Xinhua, 2020).

Fakat Atlantik güçleri 2019'un sonuna doğru suyu tekrar bulandırmaya çalıştılar. Suriye'de Soçi Mutabakatı'yla boşa çıkan Türk-Rus çatışması planı, bu sefer Libya'da sahnelenmek istendi.

Ancak bu plan da tutmadı. Dezavantaj gibi gözüken iki farklı tarafı destekleme durumu, avantaja çevrildi. 8 Ocak 2020 günü Erdoğan ve Putin İstanbul'da buluşup anlaştılar. Ankara, UMH; Moskova ise Hafter üzerindeki etkisini kullanarak ateşkesi sağlayacaklardı.

Sürecin Moskova'nın düşündüğü gibi ilerlediğini de söyleyemeyiz. Ocak ayında Moskova'da Türkiye ve Rusya'nın arabuluculuğunda yapılan ateşkes görüşmelerinde Sarrac Hükümeti, anlaşmanın altına hemen imza atarken; Hafter, mutabık kalınan metni imzalamadan ülkeden ayrıldı. Hafter'in sadece Rusya'nın etkisi altında olmadığı ortaya çıktı. Aslında bu Moskova açısından önemli bir hayal kırıklığı idi.

Bunu takiben Şubat ayı ortasında Rus özel güvenlik şirketi Wagner'in paralı askerlerini sözleşmeleri dolmadan Libya'dan geri çektiğine dair yazışmalar Rus basınına yansıdı.

ABD ve Fransa'nın Hafter'e Desteği

Bütün bu gelişmelerle birlikte Sarrac Hükümeti'nin Türkiye'yle imzaladığı mutabakatın Atlantik cephesinde hoş karşılanması mümkün değildi.

Trablus'a saldırıya hazırlanan Hafter güçlerinin ABD ordusu tarafından eğitildikleri, ABD askeri ve istihbarat yetkililerinin Hafter'le sıkı işbirliği içinde olduğu ve bölgenin hava sahasını tamamen kontrol ettikleri ortaya çıktı. Fransa'nın da ABD'den arda kalır bir yanı yoktu.³

ABD, Hafter'e tam destek verirken, Hafter de tam anlamıyla Atlantik yanında konumunu belirliyordu. ABD ve Hafter, Doğu Akdeniz'de kaderlerini birleştirmişti. En hassas ve mahrem konulardaki sistemli işbirliği, ilişkinin boyutlarını gözler önüne seriyordu. Ancak Libya'da Atlantik cephesinin bu hamlesi, karşısında duracak yeni işbirliği ve inisiyatiflerin koşullarını da hazırlıyordu.

Zor oyunu bozdu. Hem pragmatik hem de jeopolitik açıdan Rusya'nın yeni bir yönelim belirlemesi ihtiyacı ortaya çıktı.

Rusya, artık Libya meselesinde konumunu gözden geçirmek zorunda kalmıştı. Hafter'in Türkiye-Libya mutabakatına karşı konumlanışı, müttefiklerinin nihai şekilde belirlenmesinde rol oynuyor ve Atlantik kampına tamamen yerleşmesine yol açmıştı. Doğal olarak da Moskova'nın nüfuzu kırılırken, ABD'ninki hâkim hale geldi.

Bir de Türkiye'nin müdahalesi, Hafter güçlerini geriletmeye başlamıştı. Zor oyunu bozdu. Hem pragmatik hem de jeopolitik açıdan Rusya'nın yeni bir yönelim belirlemesi ihtiyacı ortaya çıktı.

³ ABD-Hafter ve Fransa-Hafter işbirliğinin ayrıntıları için şu yazılarıma bakılabilir: Aydınlik, 2020a; Perinçek, 2020a; Perinçek, 2020b; Perinçek, 2020c.

Artık Hafter tarafı, Wagner’le aralarındaki sorunları gizlemiyordu. Birbirlerinden memnuniyetsizlikleri basına da yansımaya başlamıştı.⁴ Sonuç olarak, 20 Mayıs’ta Wagner kalan askerlerini tahliye etme kararı aldı.

Wagner’den Türkiye’ye FETÖ Mesajı

Bu dönemde ilginç bir gelişme daha yaşandı. Rus özel güvenlik şirketi Wagner’in sahibi olarak bilinen Yevgeniy Prigojin, ABD Senatosu’na gönderdiği açık mektupta FETÖ’ye de değindi ve Washington’un Fethullah Gülen’i ülkesinde saklamasına tepki gösterdi. Prigojin’in bu çıkışı, Türkiye’ye yönelik bir mesaj olarak algılandı.

Putin’in aşçısı olarak da tanınan Prigojin’le ilgili 11 Haziran 2020 günü ABD Kongresi Temsilciler Meclisi, 16 Haziran’da ise ABD Senatosu iki karar almıştı. Bu iki kararda da Yevgeniy Prigojin, ABD’nin milli çıkarlarına ve demokratik değerlerine saldırmakla, özellikle ABD ve müttefiklerinin iç politikalarına etki etmekle ve ABD’nin demokratik süreçlerine müdahaleyle suçlanmıştı.

Rus işadamı, bu karar ve suçlamalara karşı ABD Kongresi’ne hitaben 21 Haziran 2020 tarihli açık bir mektup kaleme aldı. Mektupta Fethullah Gülen’den şu şekilde bahsediyordu:

“Diğer devletlerin milli değerlerini, gelenek ve kültürlerine kadar yok etmek için ABD, tüm dünyada düzenli olarak siyasi süreçlere ve seçimlere müdahalede bulunmaktadır. (...) ABD, birçok ülkeden binlerce suçlu, hırsız ve dolandırıcıların parası için bir cennettir. ABD, terörist gruplar kurar, liderlerini barındırır ve ailelerinin güvenliğini garanti eder. ABD, topraklarında tüm dünyadan Fethullah Gülen, Chen Guangcheng, Rıza Pehlevi ve birçokları gibi hainleri yetiştirir ve saklar.”

Medya önüne pek çıkmayan ve Putin’le yakın ilişkileri olduğu bilinen Prigojin’in kamuoyuna açık bir mektup yayımlaması ve Libya’da krizin yükseldiği bir sırada mektubun içeriğiyle doğrudan ilgili olmasa da Fethullah Gülen’e böyle bir atıf yapması “Ankara’ya yönelik Moskova’nın bir mesajı mı var?” sorusunu gündeme getirdi (Aydınlık, 2020b).

Rus özel güvenlik şirketi Wagner’in sahibi Yevgeniy Prigojin (Getty’den aktaran CGTN, 2019).

Ağustos ayında Wagner’in birinci isminin değiştiği de basına yansıdı. Uzmanlar, Wagner’deki yönetim değişikliğini yasal olarak varlığı kabul edilmeyen kuruluşun iş formatında yapacağı yeni düzenlemeye bağladılar. Daha önce şirketi yöneten ve Ukrayna ile Suriye’deki faaliyetlerinden sorumlu olan Dmitriy Utkin’in şirketin çalışma metotlarındaki değişiklikten dolayı ayrılacağı dile getirildi. Bu değişiklik ise şu şekilde tanımlanıyor: Artık şirket, askeri harekâtlara doğrudan katılmak yerine askeri-siyasi hazırlık ve işbirliği stratejileri geliştirecek. Wagner’in bundan sonra Libya da dâhil olmak üzere Afrika ülkelerinde sadece danışmanlık ve eğitim desteği vereceği bildiriliyor (Oda tv, 2020).

4 Bkz. Assad, 2020.

Trablus'ta Tutuklu İki Rus Vatandaşı

Aynı dönemde Moskova-Trablus hattı da hareketlenmişti. Bu hareketliliğin merkezinde ise Trablus'ta tutuklu bulunan iki Rus vatandaşı bulunuyordu. 2019'da 16 Mayıs'ı 17'sine bağlayan gece Trablus'ta Rusya'nın Milli Değerlerin Korunması Vakfı'nın (FZNTs) iki çalışanı sosyolog Maksim Şugaley ve çevirmeni Samer Hasan Ali Sueyfan (hem Rus hem Ürdün vatandaşı) devlet başkanlığı seçimlerine müdahale suçlamasıyla tutuklanmış ve Mitiga Cezaevi'ne konmuşlardı.

Rus tarafı, kendi vatandaşlarının serbest kalması durumunda UMH ile işbirliği süreci başlatabileceğini kapalı kapılar ardında dile getiriyordu.

Rus devleti o zamandan beri bu iki ismin serbest bırakılmasını en üst düzeyde ele aldı. Hatta Türkiye'den de yardım talep edildi. Ancak bir sonuç alınamamıştı.

Ancak yukarıda açıkladığımız şekilde den- gelerin değişmesi ve safların daha da netleşmesi sonucu Rus tarafı, kendi vatandaşlarının serbest kalması durumunda UMH ile işbirliği süreci başlatabileceğini kapalı kapılar ardında dile getiriyordu. Stratejik plandaki bu değişikliğin ilk adımları, bu meseleye dayanmıştı.

Geçtiğimiz ay yaşanan gelişmeler, bu anlamda ciddi bir hareketliliğe işaret etti.

3 Haziran 2020 tarihinde UMH Başbakan Yardımcısı Ahmed Muaytik ve Dışişleri Bakanı Muhammed et-Tahir Seyyale, Moskova'ya bir ziyarette bulundu. Ziyaret sırasında Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov, Savunma Bakanlığı ve güvenlik birimleri yetkilileriyle bir dizi görüşmeler yapıldı. UMH heyeti, Moskova'da ilk defa bu kadar üst düzeyde kabul edilmiş oldu.

Rus Dışişleri Bakanlığı, görüşme sonrasında yaptığı resmi açıklamada karşılıklı çıkara da-

yanan işbirliğinin önümüzdeki süreçte gelişmesinin önündeki temel engelin Trablus'ta tutuklu bulunan iki Rus vatandaşı olduğu vurgulanmıştı (Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı, 2020). İki Rus vatandaşının serbest bırakılması durumunda iki hükümet arasındaki ilişkilerde yeni bir dönemin başlayacağı anlaşıyordu.

İki hükümet arasındaki işbirliğine dair işare- tler, Libya tarafından da geldi. Başbakan Yar- dımcısı Ahmed Muaytik, Rus resmi haber ajansı RİA Novosti'ye verdiği demeçte Rusya'nın Lib- ya'da istikrarın tesis edilmesinde çok önemli bir ortak olacağına inandıklarını ifade etmişti. Lib- yalı yetkiliye göre, kendileriyle birlikte çalışacak olan Rus diplomasisi, ülkesindeki askeri gerili- min keskin bir şekilde düşürülmesinde önemli rol oynamaktaydı (RIA Novosti, 2020).

Muaytik, bu yöndeki açıklamalarını ülkesi- ne döndükten sonra da sürdürdü. Libya'da Feb- ruary özel televizyon kanalına konuşan Ahmed Muaytik, Türkiye'yi "stratejik müttefik" şeklinde tanımlamış ve "Rusya da etkin bir ortak olabilir" demişti (Yıldız, 2020).

Daha sonra Libya tarafı, tutuklu bulunan Rusların serbest bırakılacağına dair Rusya Dışiş- leri Bakanlığı'na yazılı güvence de verdi.

Ankara-Moskova Diplomasi Hattı

O günlerde Türkiye ile Rusya arasındaki diploma- si de hızlandı. 8 Haziran'da Dışişleri Bakanları Ça- vuşoğlu-Lavrov, 10 Haziran'da ise Erdoğan-Putin telefon görüşmeleri gerçekleşti. Gündem madde- lerinin başında doğal olarak Libya geliyordu.

Savunma Bakanı Hulusi Akar, 10 Haziran günü katıldığı bir televizyon programında Rus- ya'nın Libya'ya savaş uçakları göndermesi ve Rus paralı askerlerinin varlığıyla ilgili iddiaların hatırlatılması, bunların Türk-Rus işbirliğini na- sıl etkileyeceğinin sorulması üzerine Rusya'nın oradaki askeri varlığına dair birtakım bilgile- ri ve iddiaları resmi açıklamalarla reddettiğini,

Türkiye Cumhuriyeti Savunma Bakanı Hulusi Akar, Rus mevkidaşı Sergey Şoygu ile. (Türkiye Cumhuriyeti İletişim Başkanlığı, 2019)

dolayısıyla bunu tartışmak yerine Rusya ile Suriye'dekine benzer şekilde görüşmek suretiyle sorunların çözülmesi gerektiğini anlattı.

Akar'ın özellikle Rus paralı askerleri ve uçakları konusundaki tavrı önemliydi. Rus tarafının beyanını esas aldı, Astana'ya benzer bir süreçte işaret etti.

Bir de bunların üzerine Rus Dışişleri Bakanı Sergey Lavrov ve Savunma Bakanı Sergey Şoygu'nun İstanbul'a gelecekleri duyuruldu. Ancak bu ziyaret de son anda ertelendi. Ziyaret sonrası karşılıklı açıklamalar, ilişkilerde bir kopma yaşanmadığını gösterdi. Beyanatlara göre, ortak çözüm süreci işliyordu.

UMH ve Türkiye, cephede kazandıkları başarı sonrasında doğal olarak durmak istemiyordu. Bu noktada avantajını kullandıktan sonra ateşkes masasına oturmak en mantıklısıydı. Kahire Deklarasyonu'nun Ankara ve Trablus'ta karşılık bulması beklenemezdi. Rusya da bunun farkındaydı.

Sonuçta, Türkiye ve Rusya heyetleri arasında Ankara'daki müzakereler sonrası ortak bir bildirge de imzalandı. Görüşmelere Moskova'da devam edilmesine karar verildi.

ABD, "Kukla Devlette" Düğmeye Bastı

Libya konusunda Türk-Rus ilişkileri, nesnel ortak çıkarlara rağmen bu gel-gitlerle ilerlerken, Atlantik cephesi ise kendi bütüncül stratejisinden ödün vermeden yeni bir атаğa geçti.

Soçi Mutabakatı'yla Suriye'de önemli kayıplar veren ve "Büyük Kürdistan" projesi ağır hasar alan ABD, son birkaç ayda kukla devlet konusunda tekrar düğmeye bastı. Suriye'nin kuzey-doğusuna sevkیاتlar arttı, PKK/PYD'yle gizli görüşmeler yapıldı. ABD, "koridoru" açmak için askeri, idari ve iktisadi anlamda yeni bir süreç başlattı: Askeri planda PKK/PYD'nin güvenliği sağlanacak, idari planda kukla devletin başkenti ilan edilecek ve hükümetiyle kurumları oluşturulacak, iktisadi planda ise petrol geliriyle ABD koridoruna can suyu verilecekti.⁵

Haziran ayında bu sürecin devamında kendi ifadeleriyle "ABD'nin sponsorluğunda" Suriye'nin bölücü güçleri arasında da birlik sağlandı.⁶ Üstüne ABD-PKK/PYD güçleri arasında petrol anlaşması da imzalandı.

Atlantik Cephesinin Libya'da Astana Korkusu

ABD, Suriye'deki planlarına paralel olarak Libya'da da harekete geçti. Suriye'deki planının işlemesi için Libya'da da hâkimiyet sağlamalıydı. Amerika Birleşik Devletleri Afrika Komutanlığı (United States Africa Command- AFRICOM), 2019 yılında çıktığı Libya'ya geri dönüş sinyallerini vermeye başladı. Amerikan petrol şirketleri de Libya'da neredeyse yok gibi. Exxon Mobil, 2014'te ülkeden ayrılmıştı. Libya pazarından geri kalmak istemeyeceklerdi.

Haliyle Washington ve son dönemdeki düşmanca çıkışlarıyla Paris, ülkede özellikle

⁵ Ayrıntıları için bkz. Perincek, 2020d.

⁶ Bkz. Rudaw, 2020.

Türkiye ve Rusya'nın etkin olmasından büyük rahatsızlık duyuyordu.

ABD'nin eski Ankara Büyükelçisi Eric Edelman ve ABD Avrupa Komutanlığı eski Komutan Yardımcısı Charles Walt, ABD'nin Libya'da Türkiye ve Rusya'ya karşı hareket etmesi gerektiğini açık bir şekilde dile getiriyorlardı. Ülkede Ankara ve Moskova'nın etkisi son bulmalıydı (Edelman & Wald 2020a; 2020b).

AB Dış İlişkiler ve Güvenlik Politikaları Yüksek Temsilcisi Josep Borrell ise aynı fikirleri, senenin başında "Türkiye ve Rusya Suriye'de askeri bir çözümü dayatarak, Doğu Akdeniz'de dengeleri değiştirdiler. Aynı durumun Libya'da gerçekleşmesini kabul edemeyiz" diyerek dile getirmişti. Borrell'e göre, Libya kıyılarında Rus ve Türk askeri üslerinden kimse memnun olmayacaktı. Libya'da yeni bir Astana sürecine izin verilemezdi (Sputnik, 2020).

Astana sürecinin Libya'da tekrarlanması ihtimali, Atlantik kampında ciddi korku yaratmıştır. Aslında Batı'nın bu yaklaşımı, Ankara ve Moskova açısından da uyarıcı olmalıdır. İki ülke de Suriye'den Libya'ya uzanan hatta Atlantik'in hedefidir.

Atlantizmin Fransa'daki ideologlarından Bernard-Henri Lévy de Libya'nın Türkiye ve Rusya arasında paylaşıldığından bahsetmekte ve hararetle bir şekilde Türkiye ile Rusya'nın durdurulmasını talep etmektedir (La Règle du jeu, 2020).

Astana sürecinin Libya'da tekrarlanması ihtimali, Atlantik kampında ciddi korku yaratmıştır. Aslında Batı'nın bu yaklaşımı, Ankara ve Moskova açısından da uyarıcı olmalıdır. İki ülke de Suriye'den Libya'ya uzanan hatta Atlantik'in hedefidir. Çıkarlarının da ortak olması kadar doğal bir şey yoktur.

Çıkarlarının ortaklığını karşı cepheden ABD eski Başkanı Nixon'un torunu ve Richard Nixon Vakfı yöneticisi Christopher Nixon Cox da tespit etmektedir. Torun Nixon'a göre Libya'da Erdoğan ve Putin'in çıkarları kesişmektedir. Her ikisi de, Fransızları Libya'dan kovmak ve Birleşik Arap Emirlikleri'nin (BAE) etkisini zayıflatmak istemektedir (Zalfaoui, 2020).

Atlantic Council uzmanları da Libya'da Türkiye ve Rusya'nın hem siyasi hem de askeri anlamda ortak bir dil bulabileceğinden endişe ediyorlar. Hatta bu anlaşmanın içinde Suriye'nin de bulunabileceğini öngörüyorlar (Lorient Le Jour, 2020).

Bu koşullarda ABD'nin Libya'ya geri dönüşü ve buna bağlı olarak Suriye'de planlarını hayata geçirmesi, Fransa'nın da Kuzey Afrika'daki eski günlerine kavuşması için Ankara-Moskova arasında olası işbirliğinin engellenmesi ve bu iki ülkenin birbirine düşürülerek saf dışı edilmeleri şart. Bu plan, tekrar ve tekrar denenip duruyor.

Son günlerdeki çift taraflı kışkırtma da bunun bir parçası. İlk başta Al-Watiya üssünün Ruslar tarafından vurulduğu söylentisi yayılıyor, ardından de UMH ve Türkiye'nin Rusları vurduğu haberi çıkarılıyor. Oysa Al-Watiya'nın vurulmasında bütün oklar BAE'yi gösterirken, UMH ise Rusların vurulduğunu resmen yalanladı.

Rusya'yı Kazanmak

Şimdi bütün bunlardan Türk ve Rus yetkililerin ders çıkarması gerekiyor. Aradaki rekabet ve husumetler, bir kenara bırakılmalı, Suriye'de olduğu gibi nesnel çıkarlardan hareket ederek bütüncül bir strateji çerçevesinde ortak bir dil bulunmalı.

Türkiye ve UMH açısından baktığımızda karşıt güçleri eksiltmek ve hatta kendi tarafına çekmek, nihai zafer açısından şart. Ve en önemlisi doğru bir stratejiyle Ankara'yla Trablus, bu süreci kendi lehine değerlendirme imkânına sahip. Doğru politikalarla Rusya ilk başta tamamen tarafsızlaştırılabilir, hatta ardından Sarrac

hükümeti tarafına destek vermesi sağlanabilir. Bu, Libya'daki dengeleri de tamamen Trablus lehine değiştirecektir. Savaşın her anlamda maliyetini düşürecektir.

Bu işbirliğinin zemini, sadece Hafter'ın ABD güdümüne girmiş olması ve savaşı kaybetmesi değil. Moskova, Mavi Vatan stratejisinin Atlantik karşıtı özünü de kavradı. 8 Ocak'ta Putin'in Erdoğan'la Libya konusunda ortak bir nokta bulmasında bu da önemli rol oynadı.

Bununla birlikte Sarrac tarafında savaşan radikal unsurlar, Rusya'nın başka bir endişesi. Sarrac Hükümeti'nin yekpare bir yapı olmadığı biliniyor. Farklı özerk güçlerin ve radikal unsurların olası provokasyonlarına da dikkat etmek gerekiyor. Bu, Rus basınında yürütülen bozguncu aleyhte propagandayı kesmek açısından da fayda sağlayacaktır.

Diğer yandan ve daha da önemlisi Sarrac, Türkiye-Libya mutabakatına imza atmasıyla kendi cephesindeki Atlantikçi güçler tarafından da hedef alınabilir. Bu yönde emareler söz konusu. Fransız dış politikasına yön veren isimlerden biri olan Ortadoğu uzmanı Michel Scarbonchi, ki Paris'in Hafter'e desteğinin mimarlarından, boşuna Sarrac'ın yerine Fethi Başağa'yı önermektedir (Opinion Internationale, 2020).

Trablus'ta UMH askerleri. (Hamza Turkia/ Xinhua, 2020).

Altını çizmek gerekir ki, Atlantik cephesi UMH'den de tamamen elini ayağını çekmiş değildir. BM'nin resmen tanıdığı hükümet olması,

Hafter'in kaybetmeye başlaması, Müslüman Kardeşler'le eskilere dayanan bağlar, Washington ve müttefiklerinin UMH'yi gözden çıkarmasını engellemektedir. O zaman, Atlantik ötesi açısından yapılması gereken olabildiği kadar Trablus'un Türkiye'yle ilişkilerini zayıflatmak ve onu kendi kontrolü altına almaktır. Türkiye'yle ilişkilerin garantisi durumundaki Sarrac, bu nokta engel olarak görülmekte, devamlı Amerikan yanlısı çıkışlarıyla bilinen Başağa ise alternatif olarak değerlendirilebilmektedir.

Önümüzdeki süreçte bütüncül stratejiye sahip bir Türkiye'nin meselenin bu tarafına da dikkat göstermesi önemlidir. ABD, Libya'da ikili oynayacaktır. UMH'nin önünde sonunda "Büyük Kürdistan"ı kurmayı hedefleyen ABD planına alet edilmesine izin verilmemelidir.

Bu, Türkiye'yi doğal müttefiklerinden de koparacak, diğer kriz bölgelerinde ABD'yle yaşadığı sorunlarda yalnız kalmasına yol açacaktır.

Suriye'de ABD'yle savaşırken, Libya'da birlikte hareket edebileceğimize inanmak, kendimizi kandırmamıza ve kukla devlete karşı mücadelenin de zaafa uğratılmasına sebep olur.

Libya'da Astana Modelinin İlk Adımı ve Zaferin Anahtarı

Diğer taraftan yukarıda bahsettiğimiz UMH bölgesinde tutuklu bulunan Rus vatandaşları konusunda atılacak adımlar da Rusya'yla ilgili işbirliği sürecini hızlandırabilir. Mesele, sadece iki Rus vatandaşının serbest bırakılmasından ibaret değildir. Stratejik anlamda önemli sonuçlar doğurabilecektir. Doğu Akdeniz ve Libya'da Astana modelinin kurulmasının ilk adımlarından biri olarak değerlendirilebilir.

Buna mukabil tabii ki Türkiye ve UMH'nin de Libya konusunda Moskova'dan talebi olacaktır. Zıtlıkların törpülenmesine bu türden karşılıklı jestlerle başlanabilir.

ABD, Fransa ve müttefiklerinin Doğu Akdeniz'den Türkiye'yi çıkarma girişiminin, enerji

Washington'un Suriye stratejisi, Doğu Akdeniz, Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya vs. planlarından bağımsız değildir. Dolayısıyla Ankara'nın Suriye'de de, Libya'da da, Karadeniz'de de Atlantik planlarını durduracak genel bir stratejiye sahip olması ve buna uygun ittifak ilişkileri kurması lazımdır.

kaynaklarını sömürme çabasının ve Suriye'de yeni "koridor" hamlesinin önlenmesinin gereği, Atlantik planlarına karşı bütüncül bir strateji ve ittifaklar zinciri yaratmaktır. Tekrar edelim. Washington'un Suriye stratejisi, Doğu Akdeniz, Karadeniz, Kafkasya, Orta Asya vs. planlarından bağımsız değildir. Dolayısıyla Ankara'nın Suriye'de de, Libya'da da, Karadeniz'de de Atlantik planlarını durduracak genel bir stratejiye sahip olması ve buna uygun ittifak ilişkileri kurması lazımdır.

Sadece Rusya değil, Suriye ve Mısır'la bu doğrultuda temas edilmesi de Türkiye'nin öncelikleri arasında yerini almalı. ABD tehdidi ancak böyle bütüncül bir stratejiyle bertaraf edilebilir. Bu bütüncül stratejiyi kavramaya Şam ve Kahire'nin de ihtiyacı var. Kendi ülkesinde ABD ve Fransa'yla savaşırken, Libya'da yan yana olmaları Şam açısından da önemli bir çelişkidir.

Emperyalist cephenin hedefindeki bütün ülkelerin kendi aralarındaki rekabete veya husumete göre değil, nesnel çıkarları çerçevesinde bir çizgi belirlemeleri gerekir. Türkiye ve Rusya, bunun ilk adımlarını acil atmak zorunda. ABD'siyle Fransa'sı isteseler de istemeseler de zaten Ankara ve Moskova'yı aynı cepheye yerleştirmiştir.

Dolayısıyla Mavi Vatan stratejisinde ısrar ve Rusya'dan başlayarak müttefik güçleri arttırmak, Doğu Akdeniz ve Libya'daki başarının anahtarıdır.

Karabağ Sorununa Astana Modeli

Güney Kafkasya'da da Karabağ sorunun adil çözümü ve bölgede istikrar ve barışın sağlanması, Doğu

Akdeniz'de olduğu gibi bütüncül bir stratejiden geçmektedir. Ermenistan'ın Azerbaycan'a yönelik son saldırgan tutumu ve ardından yaşanan sınır çatışmaları bunu net olarak bir kez daha gösterdi. Dağlık Karabağ ve 7 rayonda süren işgal, Erivan'a her türlü tertibe başvurma cesaretini veriyor.

Peki, sorunun çözümünden sorumlu olan Minsk Grubu'nun hâlâ kanayan bu yaraya merhem olma şansı var mı? Geçen yıllar, Minsk sürecinin hiçbir bir şekilde sonuç vermeyeceğini net bir şekilde kanıtladı. Süreci yakından takip edenler arasında bu olguya dair şüphesi olan kalmamıştır. Dolayısıyla Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünün sağlanması ve Güney Kafkasya'da barış ve huzur ortamının yaratılması artık Minsk Grubu'nun inisiyatifine bırakılamaz.

O halde başka bir mekanizmaya ihtiyaç olduğu kesin. Suriye konusunda Astana sürecinin sağladığı başarı, bölgedeki çatışmaların, özellikle Karabağ meselesinin çözümü açısından da örnek teşkil ediyor. Türkiye, Rusya ve İran, Karabağ sorunuyla Batı ülkelerine oranla hem coğrafi, hem jeopolitik, hem de tarihi açıdan çok daha fazla ilgilidir. Batılı devletlerin müdahalesinin öne geçildiği, bölge ülkelerinin inisiyatifi ele aldığı durumlarda bölgesel sorunlar çok daha rahat ve hakkaniyetli bir şekilde çözülebiliyor.

İran, Rusya ve Türkiye bölgedeki uyuşmazlıklarda Astana Görüşmeleri'nin katkısını vurguladı (CGTN, 2018).

Bu önerinin ardından "Astana sürecinin Dağlık Karabağ sorununda ve Güney Kafkas-

ya meselelerinde işletilmesinin nesnel bir zemini var mı?” sorusunun cevabını tartışmak faydalı olacaktır.

ABD’nin Doğu Avrupa’daki en büyük büyükelçiliği Ermenistan’da bulunmaktadır. Buna bağlı olarak Ermenistan’da çok ciddi bir Amerikan etki alanı ve ajan ağı oluşturulmuştur. Devlet yapılanması içinde de, sivil toplum kuruluşlarında da ciddi yer edinmişlerdir (Aydınlık, 2018). Soros Vakıflarının faaliyetleri de azımsanamayacak kadar fazladır. Geçtiğimiz günler İlham Aliyev de yaptığı açıklamada Ermenistan’ın yasama-yürütme-yargısını Sorosçuların ele geçirdiğini ifade etmiş, Paşinyan hükümetinin Soros’un talimatlarını yerine getirdiğini belirtmişti (Aydınlık, 2020c).

Nikol Paşinyan’ın iktidara gelmesinde bu ağ, önemli rol oynadı. Paşinyan da kendisini iktidara getiren güce bağlılığını attığı adımlarla gösterdi. Zaten içinde bulunduğu siyasal blok, Ermenistan’ın Rusya’yla gümrük birliğinden ve askeri ittifaktan çıkmasını savunuyordu (United World, 2020). Tabii Ermenistan’da Batı yanlısı adımların atılmasını sadece Paşinyan’la da başlatmak doğru olmaz. Paşinyan iktidarı, gelişmekte olan sürecin bir üst aşamaya sıçramasıydı. Artık Ermenistan’ın “ekseninin” kaydığını herkes kabul etmeye başladı.

Buna bağlı olarak son dönemde Ermenistan’da devlet ve siyasi çevrelerinde Rusya’yla işbirliği taraftarlarının (örneğin Robert Koçaryan) tutuklandıkları ve tasfiye edildikleri bir süreç yaşanıyor. Bu “temizlik harekâtı” iş dünyasına da yansdı. Rusya, açık bir şekilde bundan duyduğu rahatsızlığı dile getirdi.

Ukrayna ve Baltık ülkeleri gibi eski Sovyet cumhuriyetlerinde yaşanan İkinci Dünya Savaşı’ndaki Nazi işbirlikçilerinin yüceltilmesi ve kahramanlaştırılması hamleleri Erivan’dan da gelmişti. Başkent merkeze faşist Almanya adına açıktan faaliyet yürütmüş olan Taşnak lideri Garegin Njde’nin heykeli dikilmiş ve açılışı en üst düzeyde devlet yetkilileri de katılmışlardı.

Bu türden icraatlar, eski Sovyet cumhuriyetlerinde Rusya’ya cephe almanın ve Atlantik güdümlüne girmenin en tipik işaretleri arasındadır. Ve bu sebeple, basit bir tarihsel anma gibi değil, bugün açısından stratejik bir tercih olarak kabul edilir.

Çünkü bunun gibi kahramanlaştırmalar, “Rus hegemonyasından kurtuluşu” simgelemek ve toplumsal anlamda da bilinçleri Rusya karşıtı bir mevziye sokmaktadır.

Buna benzer adımları, uzun süredir 1915-23 yılları arasında yaşanan olayların değerlendirilmesinde de görmek mümkündür. Paşinyan gibi isimlerin başını çektiği Batı yanlısı Ermeni çevrelerinde sözde “Ermeni soykırımının” ortağı ve hamileri arasında Sovyet Rusya da sayılmaya başlanmıştır. Bu çevrelere göre Türkiye’yle işbirliği yapan Bolşevik Moskova, Ankaralı Ermenistan topraklarını paylaşmış ve soykırımda rol oynamıştır.

Erivan’ın Tovuz Hesabı

Ermenistan, bir taraftan Atlantik cephesinde yerini alırken ve Rusya’yla arası açılırken, doğal olarak bölgede yalnızlaşmaya başlamıştı. Bu yalnızlığın, ülke içinde yaşanan ekonomik ve siyasal krizle birlikte Erivan’ı tedirgin etmemesi mümkün değildi.

Erivan’ın Azerbaycan’la sınırında yer alan Tovuz bölgesine yönelik tertibi de bu bakımdan bir anlam ifade edebilir. Saldırı, işgali altındaki bölgelerden değil, Azerbaycan’la doğal sınırının olduğu yerden gelmiştir.

Burada hemen altını çizelim, Ermenistan, içinde Rusya, Beyaz Rusya, Kazakistan, Tacikistan ve Kırgızistan’ın bulunduğu Kolektif Güvenlik Antlaşması Örgütü’nün (KGAÖ) üyesidir. İşgal ettiği bölgedeki bir çatışma, KGAÖ’nün ortak savunması kapsamına girmeyecektir. Ancak kendi topraklarına yönelik dışarıdan bir saldırı, Örgüt’ün desteğini almasını sağlayabilecektir.

Yalnızlaşan Erivan’ın temel hesaplarından biri budur. Bir taraftan Batı kampında yerini sağlam-

laştıracak ama diğer taraftan da Azerbaycan'a karşı Rusya ve KGAÖ ülkelerini arkasına alacaktır.

Ayrıca ülke içinde yaşanan ekonomik sorunların ve siyasi gerilimin üstü de örtülecektir. Hükümetin koronavirüsle mücadelede tam bir başarısızlığa uğraması da ülkenin gündeminde önemli bir yer tutmaktaydı. Bu da çatışmalarla ikinci plana itilmiş oldu.

Ermenistan'ın kışkırttığı bu çatışma, Suriye, Doğu Akdeniz ve Libya'da bilfiil Atlantik blokuyla karşı karşıya gelmiş olan Türk Ordusu'nun yeni bir cephe açmasına ve Türkiye'nin gücünü bölmesine de yol açacaktır.

Bunlarla birlikte Ermenistan'ın kışkırttığı bu çatışma, Suriye, Doğu Akdeniz ve Libya'da bilfiil Atlantik blokuyla karşı karşıya gelmiş olan Türk Ordusu'nun yeni bir cephe açmasına ve Türkiye'nin gücünü bölmesine de yol açacaktır. Burada hedefin sadece Azerbaycan olmaması ve Ermenistan'ın da bu planlarda yalnız yer almadığı açıktır.

Ayrıca bu manevra, sadece Moskova'yı Azerbaycan'a karşı kışkırtma hamlesi değildir. Batı'nın tarihten bugüne bölgedeki planlarını gerçekleştirebilmesinin yegâne koşulu olan Türk-Rus çatışmasına da zemin hazırlayacaktır.

Bu çatışmalar karşısında Bakû'nün aciz gösterilmesi, iç karışıklıklara sebep olabilecek, Batı'nın bir türlü güçlendiremediği Azerbaycan'daki turuncu hareketler de Aliyev iktidarını zora sokabilecektir.

Moskova'dan Erivan'a Sert Tepkiler

Ancak bu planın tutması mümkün değildi. Birincisi, Ermenistan savunmada olan değil, saldırgan taraftı. Diğer yandan Türkiye-Rusya, Azerbaycan-Rusya ilişkileri Moskova'nın Bakû ve Ankara'yı hedef almasını mümkün kılmıyor-

du. Ayrıca KGAÖ'deki diğer ülkeler de Türkiye ve Azerbaycan'a düşmanlık yapmazdı.

Ermenistan, Rusya'yı kışkırtmak için Azerbaycan tarafında Ukraynalı paralı askerlerin ve Suriye'den cihatçıların savaştığı yalanlarını da ileri sürdü. Ancak hiçbir şekilde destek bulamadı.

Hatta Erivan, beklemediği tepkilerle de karşılaştı. Türkiye'ye pek de sıcak bakmayan, Russia Today ve Sputnik gruplarını yöneten Ermeni asıllı Margarita Simonyan dahi Erivan'ın yardım talebine çok ağır yanıt verdi. Simonyan'a göre Ermenistan hükümeti Rusya'ya devamlı düşmanlık etmiş ve Rusya'nın suratına tükürmüştü (MK, 2020).

Rus kamuoyunda artık Gümrü'deki üsse Rusya'nın değil, Ermenistan'ın ihtiyacı olduğu konuşulmaya başlandı (Khramchikhin, 2018). Ayrıca Ermenistan'daki ABD'ye ait askeri biyoloji laboratuvarları Rusya'da ciddi bir tehdit algılamasına yol açtı (Belozerov, 2020).

Rus basınında sınır çatışmalarının Paşinyan'ın oğlunun terhisinden 3 gün sonra başlaması da eleştiri sebebi olmuştur (Lenta.Ru, 2020).

İstedikini bulamayan Erivan için "B" planı da hazır. Bu sefer Batı'nın bölgedeki planlarında açıktan rol almanın bahanesi olarak kendi halkını "yalnız bırakıldık" diyerek Rusya'ya karşı kışkırtabilecektir. Amaç, Rusya'nın itibarını Ermeni halkını nezdinde düşürmektir. Bu süreçte ülkede milli çıkarlara zarar verdiği gerekçesiyle Rus televizyonlarının yayını da durdurulur.

Çin'de Yaratabilecek Rahatsızlıklar

Burada dikkat çekilmesi gereken bir diğer nokta ise Bakû-Tiflis-Ceyhan boru hattının ve Bakû-Tiflis-Kars tren yolunun Tovuz'un yakınlarından geçmesidir. Ermenistan'ın bu saldırgan tutumu, sadece Türkiye ve Azerbaycan değil, bölgenin enerji ve ulaşım güvenliği açısından da tehlike yaratmaktadır. Özellikle Bakû-Tiflis-Kars tren yolunun Çin'in önerdiği "Bir Kuşak-Bir Yol" projesi kapsamında yer alması ve bu tren yolu hattıyla ilgili 2019 yılında Ankara-Moskova-Bakû arasında

işbirliği anlaşmasına varılmış olması bu konuda ittifak potansiyellerini de güçlendirmektedir.

Bu arada Ermenistan'ın 2020 yılında ABD'nin öncülüğünde kurulan ve Çin karşıtı faaliyetleriyle dikkat çeken Uluslararası Dini Özgürlük İttifakı'na da kısa bir süre önce katıldığını belirtelim.

Bu olgular, Batı Asya'daki gelişmelerin aslında Çin'den uzak olmadığını gösteriyor. Bu nedenle Çin'in Batı Asya'da daha etkin bir politika izlemesi, ABD karşıtı cepheyi destekleyecek önlemler alması ve Atlantik tehdidiyle karşı karşıya olan ülkelerin egemenliklerini pekiştirecek işbirliklerine girmesi kendi çıkarları adına da ayrıca önem taşıyor.

Statükonun Korunması Dönemi Son Buluyor

Dolayısıyla Rusya, Paşinyan iktidarının Batı yanlısı politikalarından oldukça rahatsızlık duyuyor. Bu durum, Güney Kafkasya'daki güç dengelerinin ve ittifakların yeniden belirlenmesinde Türkiye ve Azerbaycan lehine önemli seçenekler sunuyor. Kremlin'den bunun işaretlerini görmek mümkün.

Karabağ sorunda Moskova, geleneksel olarak statükonun korunmasından yana bir tavır sergilemişti. Bunda Erivan'la ilişkilerin ötesinde herhangi bir çatışmanın bölgeye Batı'nın müdahalesine yol açabileceği endişesi rol oynamıştı. Azerbaycan-Ermenistan çatışması bahane edilerek, Batılı güçlerin bölgeye yerleşmesi ihtimali, statükonun korunması politikasında belirleyici oldu.

Ancak bu politikanın değişmeye başladığı bir süreç yaşandı. Yukarıda ifade ettiğimiz gibi Ermenistan'ın Batı yanlısı çizgisinin devamlı olarak artması, Moskova-Bakû ilişkilerinin siyasal ve ekonomik zeminde daha da güçlenmesi önde gelen sebepler arasındaydı. Artık nesnel olarak Moskova açısından Bakû'yle ilişkiler, Erivan'a oranla daha öncelikli hale geliyordu. Ama diğer taraftan Erivan'a KGAÖ çerçevesinde yükümlülükleri bulunmaktaydı.

Lavrov Planı Devrede

Ancak bunların yanında Azerbaycan Ordusu son 10 yılda oldukça güç topladı ve Ermenistan Ordusu'na kıyasla avantajlı bir konuma geçti. (Bu üstünlük 2016'daki Nisan Savaşı'nda da fiili olarak kendini göstermiştir.) Bu avantajlı duruma dayanarak bundan 5 sene önce Azerbaycan Cumhurbaşkanı İlham Aliyev, Rus Devlet Başkanı Vladimir Putin'e Karabağ sorununun gerekirse güç kullanılarak çözüme kavuşturulacağını ifade etti. Bunun üzerine Putin, meselenin barışçıl yollarla çözüleceği konusunda Azerbaycanlı mevkidaşına söz verdi.

Bu sözün üzerine Rus devleti, yeni bir plan üzerinde çalıştı. Daha sonra Lavrov Planı olarak anılan bu öneriye göre ilk etapta işgal altındaki beş rayonun hemen boşaltılması ve Azerbaycan'a iadesi öngörülüyordu. O zamanki Ermenistan Başbakanı Serj Sarkisyan'a bu plan dayatıldı. Sonuçta taraflar, Lavrov Planı'nı kabul etti.

Ancak Sarkisyan'ın Turuncu Devrimle yıkılmasıyla iktidar değişince Paşinyan, Lavrov Planı'nı reddettiğini bildirdi. Dağlık Karabağ sorunda seneler sonra çözüm yolunda atılması planlanan bu adım engellenmiş oldu.

Moskova-Erivan ilişkileri önemli bir krizle daha karşı karşıya kaldı. Putin'in Aliyev'e verdiği söz ise hâlâ geçerliliğini koruyor. Azerbaycan'ın Tovuz'daki provokasyona kararlı bir şekilde cevap vermesi, bir bakıma Rusya'ya verdiği sözün hatırlatılması manasını da taşıyor.

Bütün bu olgular, sonuç alıcı yeni mekanizmaların kurulabileceğini gösteriyor.

Tabii ki Türkiye-Azerbaycan arasında askeri ilişkilerin pekiştirilmesi, askeri tatbikatların yapılması ve son dönemdeki savunma sanayii alanındaki işbirliğinin geliştirilmesi önemli. Ermenistan Savunma Bakanlığı'nın toplantılarında ekrana Türk SİHA'larının yansıtılması ve buna dair önlemlerin tartışılması boşuna değil.

Fakat bunlarla birlikte Ankara-Moskova-Tahrân üçgeninin, yani Astana sürecinin

Karabağ konusunda da işletilmesi kesin sonuç almak açısından hayati önem taşıyor.

Ermenistan Savunma Bakanlığı'nın toplantısından bir görüntü. Ekranda Türk SİHA'sı Bayraktar TB2. (Ruchron, 2020)

Tarihte de bu mekanizma “Ermeni meselesine” son noktayı koymuştu. Kurtuluş Savaşı yıllarında Mustafa Kemal’in Kafkas Seddi olarak adlandırdığı İngiliz işbirlikçisi Taşnak iktidarı, Türk-Sovyet askeri işbirliğiyle yıkılmış ve Güney Kafkasya’da huzur ve barış ortamı sağlanmıştı. Emperyalistlerin desteğiyle işgal edilen topraklar da kurtarılmıştı.

Ankara hükümetinin bütüncül stratejisi, sadece Güney Kafkasya açısından değil, İzmir’i kurtaracak yolu da açmıştı. Bugün de ihtiyaç olan budur. Güney Kafkasya’da işletilecek Astana mekanizması, Suriye, Doğu Akdeniz ve Libya gibi önemli sorunların aşılmasının da anahtarı olacaktır.

Gaz Projelerinde Rekabet Esas Değil

Bunların yanında Azerbaycan gazını Avrupa’ya ulaştıran TANAP’la Rus gazını ulaştıran projeler arasında ilk bakışta bir rekabet varmış gibi gözükse de bütün bu projelerin birbirlerini esas olarak etkilemediklerini söylemek gerekir. Avrupa’nın gaz açığı, bu projelerin sunduğu miktarı karşılamaktadır. Ayrıca Türk Akımı daha sonra yapıldığı için TANAP’ı hesaba katarak projelendirilmiştir.

Rus kamuoyunda da TANAP, rakip olarak değerlendirilmemektedir.

Hatta yukarıda işaret ettiğimiz gibi, TANAP, Türk Akımı ve Kuzey Akımı projeleri, Atlantik cephesinin Doğu Akdeniz’deki EastMed projesine karşı ortak çıkarlara sahiptir.

Diğer taraftan BM kararları ve uluslararası hukuk alanında tam haklılık arz eden mevzii-nin korunması önemli. Daha Karabağ kurtarılmadan İran toprakları üzerinde hak iddia eden tavırlardan veya son dönemde belirli girişimler tarafından ilan edilen “sürgündeki Erivan hükümeti” gibi adımlardan kaçınılmalıdır. İşgal edilen toprakların kurtarılmasına odaklanılmalıdır. Bütün dikkat, enerji ve güç buna yöneltilmelidir.

Potansiyel müttefikleri kaybetmeye yol açacak söylemler ve zaten başarı şansı bulunmayan, ayrıca, sivil de olsa uluslararası planda zor duruma düşürecek girişimler, Dağlık Karabağ davasına da zarar verir.

Güney Kafkasya ve Batı Asya’da Barışın Anahtarı

Rusya açısından da bakılacak olursa terazinin bir tarafında askeri, ekonomik ve stratejik gücüyle Avrasya’da yerini alan Türkiye ve Azerbaycan, diğer tarafta ise Batı’nın güdümüne giren, gittikçe zayıflayan Ermenistan bulunmaktadır. İdeal ortakların kim olduğu açıktır.

Sonuç olarak Türkiye-Azerbaycan birlikteliği ve Türk-Rus-İran işbirliği, ABD’nin Güney Kafkasya’daki planlarını boşa çıkartacak ve yukarıda işaret ettiğimiz üzere tarihte olduğu gibi bölgeye adil bir barış getirebilecektir.

Tabii sadece Güney Kafkasya’da değil, Ortadoğu’dan Doğu Akdeniz’e tüm Batı Asya’da.

Vatan Partisi’nin 21 Haziran 2020’de kabul ettiği, Karadeniz-Akdeniz Dostluk ve Barış Planı, yazıdaki fikirleri tamamlamaktadır. Birlikte değerlendirilmesi faydalı olacaktır. 🌸

VATAN PARTİSİ'NİN KARADENİZ-AKDENİZ DOSTLUK VE BARIŞ PLANI

21 HAZİRAN 2020

1. Karadeniz, Hazar Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve Umman Denizi bölgesinde barışı ve gelişmeyi tehdit eden ABD ve NATO üsleri tasfiye edilmeli, ABD güdümlü bölücü ve yobaz terörüne karşı mücadele desteklenmelidir.

2. Kıbrıs'ın Türk ve Rum halkları ayrı milletlerin mensuplarıdır ve çok acı geçmişleri nedeniyle artık bir arada yaşamaları olanaklı değildir. İki halk geleceklerini kaçınılmaz olarak ayrı ayrı belirlemişlerdir. Türkiye-Yunanistan dostluğu da bu gerçek temelinde sağlıklı bir yola girebilir. Abhazya Devleti de, Abhazya milletin devletidir ve Karadeniz'de barış, istikrar ve güvenlik etkenidir. Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti (KKTC) ve Abhazya Cumhuriyeti'nin bölge ve dünya devletleri tarafından tanınması, ABD'nin hegemonyacı planlarını bozacak, barış, istikrar ve refaha hizmet edecektir.

3. Türkiye'nin Ege ve Doğu Akdeniz'de meşru haklarını koruması, Rusya, Suriye ve Mısır'dan Libya, Tunus, Cezayir ve İtalya'ya kadar Karadeniz ve Doğu Akdeniz ülkelerinin çıkarlarıyla uyumludur. Türkiye'nin Doğu Akdeniz'de ABD-İsrail-Yunanistan-Güney Kıbrıs askeri ittifakının tehditlerine karşı mavi vatanını savunması desteklenmelidir.

4. Libya'ya ABD merkezli müdahaleye son verilmeli, Libya'nın meşru hükümeti desteklenmeli ve toprak bütünlüğü sağlanmalıdır. Libya'nın BM tarafından tanınan meşru hükümetinin kendi vatanını her yoldan birleştirme mücadelesi, hem hakkıdır, hem de Akdeniz'de barış için biricik çözümdür. Libya petrolü, Libya devleti ve milletininindir.

5. Kırım'ın Rusya Federasyonu'nun toprağı olduğu kabul edilmelidir.

6. Ermenistan'ın Azerbaycan toprağı olan Karabağ'daki işgaline son verilmesi için bölge devletleri ağırlıklarını koymalı ve Azerbaycan'ın vatan bütünlüğü sağlanmalıdır.

7. Suriye'nin toprak ve devlet bütünlüğü ve Suriye'de barış sağlanmalıdır. Suriye, bölücü ve yobaz terör örgütlerinden arınmalıdır. ABD, Suriye topraklarına yığınak yapmaya son vermeli ve Suriye'den çekilmelidir. İran, Rusya ve Türkiye'nin yürüttüğü Astana Süreci ve Türkiye ile Rusya arasındaki Soçi Mutabakatı, barışçı çözümün güvenceleridir.

8. İsrail'in Arap ülkelerinin toprakları üzerindeki işgaline ve Filistin halkı üzerindeki baskılarına son verilmeli, Kudüs başkentli bağımsız Filistin Devleti tanınmalıdır.

9. Türkiye, Rusya, İran, Suriye, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, Abhazya, Çin Halk Cumhuriyeti, Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti, Venezuela ve Küba'ya yönelik yaptırım ve ambargoların kaldırılması için ortak mücadele yürütülmeli, ülkeler arasında serbest ticaret ve ekonomik işbirliği koşulları oluşturulmalıdır. Dolar Saltanatına son verilmesi ve dünya halklarının refahı için, Millî Paralarla Ticaret geliştirilmelidir.

10. Karadeniz, Hazar Denizi, Ege Denizi, Akdeniz ve Umman Denizi ülkeleri arasında serbest ulaşım, iletişim, turizm, ekonomik ve kültürel gelişme önündeki engeller kaldırılmalıdır.

Kaynakça

- Abay, E. G. (2019, Temmuz 26). Rusya'dan Doğu Akdeniz'de Türkiye ile iş birliği sinyali. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/rusyadan-dogu-akdenizde-turkiye-ile-is-birligi-sinyali/1541943> adresinden alındı.
- Anpilogov, A. (2020, Ocak 6). İzraili gazoprovod sbлизit Rossiyu i Turtsiyu. *Vzglyad*. <https://vz.ru/economy/2020/1/6/1016897.html> adresinden alındı.
- Assad, A. (2020, Mayıs 14). Haftar owes Russian Wagner Group \$150 million as rift grows over rookie fighters. *The Libya Observer*. <https://www.libyaobserver.ly/news/report-haftar-owes-russian-wagner-group-150-million-rift-grows-over-rookie-fighters> adresinden alındı.
- Aydınlık. (2018, Nisan 4). ABD istihbaratı Erivan'ı sardı. <https://www.aydinlik.com.tr/abd-istihbarati-erivan-i-sardi-dunya-nisan-2018> adresinden alındı.
- Aydınlık. (2020a, Nisan 29). ABD Hafter birliklerini işte bu kampta eğitiyor. <https://aydinlik.com.tr/abd-hafter-birliklerini-iste-bu-kampta-egitiyor-206820> adresinden alındı.
- Aydınlık. (2020b, Haziran 29). Rus Wagner'in kurucusundan Gülen mesajı. <https://www.aydinlik.com.tr/haber/rus-wagner-in-kurucusundan-gulen-mesaji-211638> adresinden alındı.
- Aydınlık. (2020c, Ağustos 4). Aliyev: Ermenistan yönetimi Sorosçu. <https://aydinlik.com.tr/haber/aliyev-ermenistan-yonetimi-soroscu-214993> adresinden alındı.
- Belozarov, O. (2020, Temmuz 17). Igor Korotçenko: Ermenistan'daki ABD'ye ait askeri biyo-laboratuvarlar Rusya'yı tehdit ediyor. *Aydınlık*. <https://aydinlik.com.tr/haber/igor-korotcenko-ermenistan-daki-abd-ye-ait-askeri-biyo-laboratuvarlar-rusya-yi-tehdit-ediyor-213415> adresinden alındı.
- Danilov, I. (2020, Ocak 7). "Tşyotnaya popıtka": Turtsiya protiv novogo "ubiytsı Russkogo gaza". *RIA Novosti*. <https://ria.ru/20200107/1563151322.html> adresinden alındı.
- Edelman, E. & Wald, C. (2020a, Haziran 8). America must act in Libya against Turkey, Russia. *Breaking Defense*. <https://breakingdefense.com/2020/06/america-must-act-in-libya-against-turkey-russia/> adresinden alındı.
- Edelman, E. & Wald, C. (2020b, Mayıs). Turkey's escalation in Libya: Implications and U.S. policy options. *JINSA Gemunder Center's Eastern Mediterranean Policy Project*. <https://jinsa.org/wp-content/uploads/2020/05/Turkey%E2%80%99s-Escalation-in-Libya-Implications-and-U.S.-Policy-Options.pdf> adresinden alındı.
- Khramchikhin, A. A. (2018, Ağustos 27). Komu nujneye rossiyskaya voyennaya baza v Gyumri. *Nezavisimaya Gazeta*. https://www.ng.ru/armies/2018-08-27/7_7297_armenia.html adresinden alındı.
- La Règle du jeu. (2020, Haziran 27). *BHL face à Zemmour*. <https://www.youtube.com/watch?v=cAAcQ15MqCE> adresinden alındı.
- Lenta.Ru. (2020, Temmuz 14). Zaçem mog ponadobitsya konflikt na armyano-azerbaycanskoy granitse. <https://lenta.ru/articles/2020/07/14/konflikt/> adresinden alındı.
- Lorient Le Jour. (2020, Haziran 11). Russie et Turquie, entre jeux de pouvoir et recherche d'accord en Libye. <https://www.lorientlejour.com/article/1221451/russie-et-turquie-entre-jeux-de-pouvoir-et-recherche-daccord-en-libye.html> adresinden alındı.
- MK (Moskovsky Komsomolets). (2020, Temmuz 18). 'Plyunut i rasteret': Simonyan derzko napominala Armenii pro nepriznanniy Kırım. <https://www.mk.ru/politics/2020/07/18/plyunut-i-rasteret-simonyan-derzko-napomnila-armenii-pro-nepriznanniy-krym.html> adresinden alındı.
- Oda TV. (2020, Ağustos 15). Türkiye adını Libya ile duymuştu... Wagner'in başı değişti. <https://odatv4.com/wagnerin-basi-degisti-15082014.html> adresinden alındı.
- Opinion Internationale. (2020, Temmuz 3). Libye: la France et l'Europe doivent intervenir. La chronique de Michel Scarbonchi. https://www.opinion-internationale.com/2020/07/03/libye-la-france-et-leurope-doivent-intervenir-la-chronique-de-michel-scarbonchi_77635.html adresinden alındı.
- Perinçek, M. (2020a, Nisan 22). ABD, Trablus'a saldıracak Hafter birliklerini eğitiyor. *Aydınlık*. <https://www.aydinlik.com.tr/haber/abd-trablus-a-saldiracak-hafter-birliklerini-egitiyor-206099> adresinden alındı.
- Perinçek, M. (2020b, Nisan 26). Hafter'in birliklerini eğiten Amerikalılar. *Aydınlık*. <https://www.aydinlik.com.tr/haber/hafter-in-birliklerini-egiten-amerikalilar-206480> adresinden alındı.
- Perinçek, M. (2020c, Mayıs 7). Hafter'in yanındaki Fransızlar ve İtalyanlar. <https://www.aydinlik.com.tr/hafter-in-yanindaki-fransizlar-ve-italyanlar-207417> adresinden alındı.
- Perinçek, M. (2020d, Mayıs 28). ABD kukla devletin altyapısı için PKK'ya petrol çıkarttırıyor. *Aydınlık*. <https://www.aydinlik.com.tr/abd-kukla-devletin-altyapisi-icin-pkk-ya-petrol-cikarttiriyor-208877> adresinden alındı.

- RIA Novosti. (2019, Ekim 7). Na Kipre proizoşyol skandal iz-za rasistskogo napadeniya na Rossiyanu. <https://ria.ru/20191007/1559509686.html> adresinden alındı.
- RIA Novosti. (2020, Haziran 4). Vitse-premyer PNS Livii Sprognoziroval Snijenie Eskalatsii Konflikta. <https://ria.ru/20200604/1572460181.html> adresinden alındı.
- Rudaw. (2020, Haziran 18). Rojavalı Kürtlerin uzlaştığı Duhok Anlaşması'nın içeriğinde ne var? <https://www.rudaw.net/turkish/kurdistan/180620209> adresinden alındı.
- Rusya Federasyonu Dışişleri Bakanlığı. (2020, Haziran 3). O Vstreçe S. V. Lavrova s Ahmedom Maytigom i Muhammedom Siyaloy. https://www.mid.ru/web/guest/foreign_policy/international_safety/conflicts/-/asset_publisher/xIEMTQ3OvzcA/content/id/4145579 adresinden alındı.
- Sputnik. (2020, Ocak 16). AB: Rusya ve Türkiye'nin Libya'da Suriye senaryosunu tekrarlamasına karşıyız. <https://tr.sputniknews.com/avrupa/202001161041017378-ab-rusya-ve-turkiyenin-libyada-suriye-senaryosunu-tekrarlamasına-karsiyiz/> adresinden alındı.
- United World. (2020, Temmuz 22). The geopolitics of the conflict between Armenia and Azerbaijan. <https://uwidata.com/12635-the-geopolitics-of-the-conflict-between-armenia-and-azerbaijan/> adresinden alındı.
- Yıldız, H. (2020, Haziran 6). Libya Başbakan Yardımcısı Muaytik: Türkiye ile stratejik ortaklık Libya'nın inşası için sürecek. *Anadolu Ajansı*. <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/libya-basbakan-yardimcisi-muaytik-turkiye-ile-stratejik-ortaklik-libyanin-insasi-icin-surecek/1867141> adresinden alındı.
- Zalfaoui, Z. (2020, Haziran 30). Libye: Comment le deal turco-russe s'est fait sur le dos de la France et du maréchal Haftar. *Maghreb Intelligence*. <http://www.maghreb-intelligence.com/libye-comment-le-deal-turco-russe-sest-fait-sur-le-dos-de-la-france-et-du-marechal-haftar/> adresinden alındı.
- Peroprëp. (2020, Ocak 7). Poçemu Rossii stoit podderjat Turtsiyu v borbe s İsrailskim gazom. <https://topcor.ru/12624-pochemu-rossii-stoit-podderzhat-turciju-v-borbe-s-izrailskim-gazom.html> adresinden alındı.

Kuşak ve Yol Girişimi Ülkelerinde Ekonomik ve Finansal İşbirliği

SERHAT LATİFOĞLU

Serbest Fon Yöneticisi

Serhat Latifoğlu serbest fon yöneticisidir. Finans kariyerinin ilk 11 yılında Türkiye’de çeşitli yatırım bankalarının ve aracı kurumların türev piyasalar departmanlarında çalışmıştır. Söz konusu kurumların hemen hepsinde yurt içi ve yurt dışı türev piyasalar departmanlarını kurmuştur. Serhat Latifoğlu son 10 yılda çeşitli amaçlarla fonlar ve şirketler kurmuş ve yönetmiştir. Bunlardan en önemlisi İsviçre’de kurulan ilk Türkiye türev arbitraj fonu olmuştur. Bununla birlikte halen Londra’da kurduğu Versum Wealth isimli özel varlık fonunu yönetmektedir. Söz konusu varlık fonu çeşitli iş dallarında üretim yapan şirketlere destek olmaktadır. Ayrıca uluslararası piyasalarda işlem yapan, davranışsal finans ilkeleriyle çalışan ve yapay zekaya dayalı bir fonu yönetmekte ve Türkiye’de ilk 100 içinde yer alan bazı şirketlere finansal danışmanlık yapmaktadır. Marmara Üniversitesi İİBF Maliye mezunudur ve Yale Üniversitesi Davranışsal Ekonomi Sertifikası başta olmak üzere çok sayıda profesyonel sertifika sahibidir. Rumeli Türkleri Derneği/ Rumeli Balkan Federasyonu, RUYİAD ve Karadeniz Vakfı gibi sivil toplum kuruluşlarının yönetimi ve/veya kurullarında faaliyette bulunmuştur.

E-mail: serhat@versumwealth.com

Altyapısı ve tasarımı akıllıca yapılmış olan Kuşak ve Yol Girişimi'nin (KYG), dünya ekonomisi ve finansal piyasalarında bugünlerde yaşadığımız büyük ekonomik krizin de etkisiyle kısa sürede ağırlığını artıracığı ve dünya ekonomisinde çok önemli bir yer tutacağı aşikardır. Bu makale, esasen KYG'nin ekonomik etkilerine odaklanacak, KYG ülkelerinin finansal işbirliği ve entegrasyonu için birtakım öneriler getirecektir. KYG'yi doğrudan destekleyen finansal kuruluşların dışında çift taraflı ve çok taraflı bölgesel bankalar, Çin'in kamu ve ticari bankaları, Varlık Fonları, emeklilik fonları gibi çok çeşitli finansal kuruluşların KYG ülkelerine finansal alternatifler sunduğunu görüyoruz. KYG ülkeleri finansal piyasalarında işlemleri kolaylaştırmak ve KYG'ye özgü finansal ürünlerin geliştirilmesi için ortak bir clearing (takas) kurumu veya Takasbank kurulması büyük bir avantaj sağlayabilir. Ortak bir KYG Varlık Fonu kurulması KYG projelerini hızlandırıcı ve ekonomilerini destekleyici bir etki yapacaktır.

ÇİN'İ ORTADOĞU VE AVRUPA'YA BAĞLAYAN İpek Yolu isimli ticaret hattının geçmişi yüzlerce yıl öncesine dayanmaktadır. İpek Yolu, yeryüzünde bilinen ilk kıtalar arası ticaret hattıdır. Söz konusu hattın Asya ve Avrasya coğrafyasında hem ekonomik hem de siyasal ve kültürel olarak büyük etkileri olmuştur.

İpek Yolu tarih boyunca önemini korumuş ve bu yolun kontrolü için yapılan mücadeleler çeşitli siyasal ve sosyal gelişmelerin önünü açmıştır. İpek Yolu, kapitalizmin gelişmesini sağlayan coğrafi keşiflerden ve deniz yollarının daha yoğun olarak kullanılmaya başlamasından sonra yavaş yavaş önemini yitirmeye başlamıştır.

Kapitalizmin 'küreselleşme' aşamasına geçtiği son 30-40 yıllık süreçte deniz yollarına olan bağımlılık azalmaya başlamıştır. Ancak, alternatif taşımacılık yöntemlerinin gelişimi özellikle de hava yolu taşımacılığı, Avrasya coğrafyasında bulunan ekonomilerin hızla yükselmeye başlaması ve ekonomik ilişkilerin vardığı karmaşık boyut İpek Yolu'nun tekrar gündeme gelmesini sağlamış bulunmaktadır.

Çin Halk Cumhuriyeti 2013 yılında eski İpek Yolu hattını Kuşak ve Yol Girişimi ismiyle

le anmış ve kara yolları, demiryolları, petrol ve doğal gaz boru hatları ve diğer altyapı yatırımlarının başlayacağını ilan etmiştir. Kuşak ve Yol Girişimi (KYG) sadece Çin'in enerjiye ulaşımına ve ticaretinin gelişimine değil aynı zamanda söz konusu hatta bulunan ülkelerin gelişmesine ve güçlenmesine katkıda bulunacak bir girişimdir.

KYG beş ana başlık üzerine inşa edildi;

- Politik koordinasyon,
- Altyapı koordinasyonu,
- Sınırsız ticaret,
- Finansal entegrasyon,
- İnsanlar arasında birebir bağlar.

KYG'nin büyük potansiyeli, kısa ve uzun vadelere dünya ekonomisinde ağırlığını hissettirecektir. Altyapısı ve tasarımı akıllıca yapılmış olan KYG'nin, dünya ekonomisi ve finansal piyasalarında bugünlerde yaşadığımız büyük ekonomik krizin de etkisiyle kısa sürede ağırlığını artıracığı ve dünya ekonomisinde çok önemli bir yer tutacağı aşikardır.

Bu makale, esasen KYG'nin ekonomik etkilerine odaklanacak, KYG ülkelerinin finansal işbirliği ve entegrasyonu için birtakım öneriler getirecektir.

Kuşak ve Yol Girişimi Hattında Bulunan Ülkelerin Genel Ekonomik Durumu

KYG'nin kuruluşunun ilan edildiği 2013 tarihinde KYG kuşağının Türkiye dahil olmak üzere 65 ülkeyi kapsadığını görüyoruz.

KYG kuşağını bölgelere ayırırsak 6 ana başlık altında toplayabiliriz;

- Doğu Asya; Çin, Moğolistan
- Güneydoğu Asya; Brunei, Endonezya, Filipinler, Kamboçya, Laos, Malezya, Myanmar, Singapur, Tayland, Timor-Leste, Vietnam
- Orta Asya; Kazakistan, Kırgızistan, Tacikistan, Türkmenistan, Özbekistan
- Ortadoğu ve Kuzey Afrika; BAE, Bahreyn, Irak, İran, İsrail, Mısır, Kuveyt, Lübnan, Umman, Katar, Suudi Arabistan, Filistin, Suriye, Ürdün, Yemen
- Güney Asya; Afganistan, Bangladeş, Bhutan, Hindistan, Maldivler, Nepal, Pakistan, Sri Lanka
- Avrupa; Arnavutluk, Azerbaycan, Belarus, Bosna Hersek, Çekya, Estonya, Ermenistan, Gürcistan, Letonya, Litvanya, Karadağ, K. Makedonya, Macaristan, Moldova, Polonya, Rusya, Slovakya, Slovenya, Sırbistan, Türkiye ve Ukrayna (OECD, 2018)

2019 itibarıyla KYG kuşağında toplam nüfus 4,6 milyar kişi ve kuşakta bulunan ülkelerin GSYİH'ları toplamı 29 trilyon dolardır. Dünya nüfusunun %61'inin ve GSYİH'nın %33'ünün bulunduğu KYG kuşağı insanlık tarihinin gördüğü en büyük ekonomik/siyasi girişimlerden birisi konumundadır (CSIS, 2019).

KYG, sahip olduğu muazzam büyük pazarı, dinamik nüfusu ve hammadde kaynaklarıyla

önümüzdeki 20 yıl içinde dünya ekonomisinin dinamosu olmaya adaydır.

KYG'nin ekonomik kompozisyonuna baktığımızda birkaç istisna dışında ekonomik anlamda gelişmekte olan ve geri kalmış ülkelere dönüşümde görülüyor. Ekonomik olarak heterojen bir görünüm olan Girişim'de ülkelerin bazıları emtiyaya dayalı üretime ağırlık vermişken bazıları ihracata dayalı üretim yapan küçük veya büyük ölçekli ekonomik yapılara sahiptir. Borçluluk (Borç/GSYİH oranı %50-60'ı geçmeyen) ve yatırım notları açısından bakıldığında KYG kuşağındaki 35 ülke düşük risk, 23 ülke yüksek risk, kalan 8 ülke ise aşırı yüksek riskli ülkeler olarak göze çarpıyor (CGDEV, 2018).

Özellikle son 30 yıl boyunca uygulanan neoliberal politikalar KYG ülkelerini, uluslararası şirketlerin ve kuruluşların oluşturduğu bir cenderenin içinde sıkıştırmış durumda. Söz konusu politikalar, kağıt üstünde GSYİH büyümesini sağlamış olmakla birlikte esasen ülkelerin çarpık bir gelişme gösterdiği ve gelir dağılımının bozulmasıyla yoksulluğun gittikçe yoğunlaştığı aşıkardır. Çok zengin topraklara sahip olan bu coğrafyada tarımın çökertilmiş olması ve uluslararası şirketlerin yağmasına açılması coğrafyanın ortak kaderi olmuştur. Ayrıca küçük ve orta ölçekli sanayinin tasfiyesinin yanı sıra uluslararası şirketlerin taşeronuna dönüştürülmesiyle hafif sanayi desteklenmiş ve ağırlıklı olarak katma değeri düşük verimsiz sektörler büyütülmüştür. IMF, Uluslararası Para Fonu (International Monetary Fund [IMF]), Dünya Bankası, Dünya Ticaret Örgütü ve/veya uluslararası şirketler, onların temsilcisi olan yerel şirketlerin/yerel hükümetlerin etkisi ile yaşanan bu dönüşüm, ülkelerin kaynaklarının hovardaca tüketilmesine neden olurken KYG ülkelerini yüksek bir borçluluk oranına mahkum etmiştir. KYG içinde bulunan ülkelerin önemli bir kısmı neoliberal dalgaının

ve uluslararası kurumların dayatmalarıyla özelleştirmelere gitmiş ve sonuç olarak bu durum, ülkelerin dışa bağımlılığını önemli oranda artırırken yüksek işsizliğin, yaygın yoksulluğun ve adaletsiz gelir dağılımının en önemli sebeplerinden birisi olmuştur.

KYG kuşağının içine gireceği büyük koordinasyon ve kısmi planlı kalkınma yeni yatırımcıların fonlarının kaldıraç olarak kullanılmasını sağlayacak, KYG ülkelerinin istikrarlı ve verimli büyümesini tetikleyecektir.

KYG kuşağında bulunan sosyalist ülkeler ve karma ekonomi modeliyle yönetilen birtakım ülkelerin dışındakilerin büyük çoğunluğunda planlı ekonominin olmayışı KYG için bir sorun teşkil ediyor. Ekonominin kaotik bir gelişim göstermesi kuşak ülkelerinin çoğunu manipülâtif saldırılara ve uluslararası şirketlerin/sermayenin yönlendirmelerine açık hale getiriyor.

KYG ülkelerinin içinde bulunduğu bu olumsuz tablo karşısında Çin Halk Cumhuriyeti'nin öncülük ettiği ve uygulamaya başladığı tarihi KYG, katılan ülkelerin gerçek anlamda kalkınması ve içine düştükleri cendereden çıkması için büyük fırsatlar sunuyor.

KYG kuşağının içine gireceği büyük koordinasyon ve kısmi planlı kalkınma yeni yatırımcıların fonlarının kaldıraç olarak kullanılmasını sağlayacak, KYG ülkelerinin istikrarlı ve verimli büyümesini tetikleyecektir.

2013-2019 yılları arasında Çin'in KYG ülkelerine yaptığı yatırım 100 milyar doları aşmış durumdadır. Buna karşılık KYG ülkelerinden Çin'e 48 milyar dolar yatırım gelmiştir. 2013-2018 yılları arasında Çin ve KYG ülkeleri arasındaki

ticaret hacmi 6 trilyon doları aşmış bulunuyor. Tüm bu yatırım ve ticari faaliyetler sonucunda KYG ülkelerinde en az 300,000 kişilik istihdam sağlanmıştır (China Daily, 2019).

KYG kuşağında yapılacak 2,631 adet projenin toplam değeri 3.7 trilyon dolardır ve bu projelere yaklaşık olarak 2,600 adet şirket veya kurum dahil olacaktır. Bu şirketlerin yaklaşık %55'inin Çin hariç KYG ülkelerinden olması bekleniyor (Refinitiv, 2019a).

Yukarıda yazılan tüm bu rakamlar uluslararası sermayenin ve şirketlerin iştahını kabartıyor. Birtakım sermaye/şirketlerin KYG aleyhindeki propagandasına rağmen, 2008 krizinden itibaren kâr oranları sürekli düşmeye başlayan ve alternatif yatırım alanları arayan Atlantik kökenli fonlar ve yatırımcılar agresif bir şekilde yeni yatırım fırsatları kovalayacaklardır. Atlantik bölgesi fonlarının ve yatırımcılarının taze yatırım arayışları bölge ülkeleri için ayrı imkanlar sağlayacaktır. Önümüzdeki yıllarda IMF'nin ve Dünya Bankası'nın bölgede etkinliğini önemli ölçüde kaybettiğini ve KYG bölgesinde söz konusu fonların ve yatırımcıların bağımsız olarak faaliyet gösterdiklerini göreceğiz.

Kuşak ve Yol Girişiminin Finansal ve Parasal Altyapısı

Çin Halk Cumhuriyeti, KYG kuşağı ülkelerindeki ekonomik faaliyetleri kolaylaştırmak ve işbirliğini güçlendirmek için kendi bankaları aracılığıyla 440 milyar dolar değerindeki altyapı projelerine kredi desteği sağladı. Bu kapsamda 11 adet Çin bankası 28 KYG ülkesinde 76 adet şube açarken, 22 KYG ülkesinden toplam 50 adet banka Çin'de şube açmıştır (Refinitiv, 2019b).

- *KYG'yi Doğrudan Desteklemek İçin Kurulan Finansal Kurumlar*

ASIAN INFRASTRUCTURE INVESTMENT BANK

KYG'yi finansal anlamda desteklemek ve büyütmek amacıyla Çin bankalarının dışında Çin Halk Cumhuriyeti'nin önderliğinde KYG ülkeleriyle ortaklaşa kurulan önemli aktör AIIB (Asya Altyapı Yatırım Bankası) ve çeşitli amaçlarla kurulmuş fonların aktif olarak faaliyeti bulunuyor.

AIIB Ocak 25 Aralık 2015 yılında KYG hatında bulunan ülkelerin katılımlarıyla Beijing'de kuruldu. Bankanın künyesinde KYG kuşağı içinde bulunan ülkelerin altyapısına, verimli ve üretken sektörlerine yatırım yapılacağı belirtilmiştir. Bankanın halen 102 üyesi bulunuyor; üyelerin 80'i kesin üye, 22'si ise aday üye statüsündedir. IMF ve Dünya Bankası gibi yapıların aksine son derece demokratik ve şeffaf bir yapısı olan AIIB her üyenin bir temsilcisinin bulunduğu Başkanlar Kurulu tarafından yönetilmektedir (AIIB, 2020a).

AIIB şu ana kadar KYG kuşağında bulunan çok sayıda ülkeden 70 projeyi onayladı ve Şubat 2020 tarihi itibarıyla toplam 14 milyar dolara yakın yatırım gerçekleştirdi (AIIB, 2020b).

İpek Yolu Fonu (Silk Road Fund) KYG'nin diğer bir finansman bacağı olarak göze çarpıyor. Söz konusu fon, geleneksel kalkınma bankalarından farklı olarak esnek yapısıyla tipik bir girişim sermayesi fonu olarak faaliyet gösteriyor. 29 Aralık 2014 tarihinde kurulan İpek Yolu Fonu (İYF), Çin Yabancı Para Kurulu, Çin Yatırım Şirketi, Çin İhracat-İthalat Bankası ve Çin Kalkınma Bankası ortaklığıyla Çin kamu hukukuna uygun olarak kurulmuştur. Şirket satın almaları ve birleşmeleri, hisse alımları, halka arzlar ve çeşitli kredi enstrümanları gibi geniş bir finansal yelpaze ile çalışan İYF, KYG ülkelerinde çok sa-

yıda sektöre yatırım yapmaktadır. Bugüne değin Pakistan ve Rusya Federasyonu'nda stratejik yatırımlara girişen yaklaşık 100 farklı proje üzerinde çalışan fon, 40 milyar dolar büyüklüğünde bir portföyü yönetiyor (Silk Road Fund, 2020).

- *KYG'yi Destekleyen Diğer Finansal*

Kurumlar ve Fonlar

KYG'yi doğrudan destekleyen finansal kuruluşların dışında çift taraflı ve çok taraflı bölgesel bankalar, Çin'in kamu ve ticari bankaları, Varlık Fonları, emeklilik fonları gibi çok çeşitli finansal kuruluşların KYG ülkelerine finansal alternatifler sunduğunu görüyoruz.

KYG coğrafyasında aktif olan ve KYG ülkeleri arasında bölgesel olarak kurulmuş bankalardan ve fonlardan çok ortaklı olanlarına bakacak olursak; BRICS Kalkınma Bankası (100 milyar dolar), İpek Yolu Altın Fonu (15 milyar dolar), Çin Orta ve Doğu Avrupa Yatırım Koordinasyon Fonu (11 milyar dolar), Avrasya Kalkınma Bankası (7 milyar dolar) gibi hatırı sayılır fonları bir araya getirmiş yapıları görüyoruz.

Ülkelerin ikili anlaşmalar yaparak bazı projelerde ortaklık geliştirmeleri ve işbirliğine gitmeleri olumlu bir gelişme. Bugün için fon büyüklükleri küçük kalsa bile KYG geliştikçe ikili fonların sayısının hızla artması bekleniyor. Bugüne değin oluşturulan fonların listesi ve büyüklükleri şöyledir: Çin-Rusya RMB İşbirliği Fonu (6 milyar dolar), Rusya-Çin Kalkınma Fonu (5 milyar dolar), Çin-Hindistan Kalkınma Fonu (5 milyar dolar), Çin-Afrika Kalkınma Fonu (2 milyar dolar), Rusya-Hindistan Kalkınma Fonu (1 milyar dolar).

Özellikle Asya ülkelerinde yaygın bir finansal kurumlaşma olan kamu kökenli Bağımsız Varlık Fonları KYG'yi destekleyen önemli kay-

naklardan biri olma potansiyeline sahiptir. Varlık Fonları'nın isimleri ve büyüklükleri şöyledir: Çin Yatırım Şirketi (814 milyar dolar), Çin Hayat Sigorta Şirketi (382 milyar dolar), Çin Ulusal Sosyal Güvenlik Emeklilik Fonu (290 milyar dolar), Rusya Doğrudan Yatırım Fonu (10 milyar dolar), Çin Kalkınma Bankası (64 milyar dolar).

KYG projeleri içinde bulunan ülkelere ve özel şirketlere destek olacak çok sayıda fonun yanı sıra, kamu kökenli ticari bankaların varlığı da bir avantaj oluşturuyor. Hem sahip oldukları büyük aktifleri hem de tecrübeleri itibarıyla projelerin gelişmesinde güçlü bir dayanak oluşturan kamu ticari bankalarının listesi şöyledir: Çin Sanayi ve Ticari Bankası (3.4 trilyon dolar), Çin İnşaat Bankası (3 trilyon dolar), Çin Tarım Bankası (2.7 trilyon dolar), Çin Bankası (2.6 trilyon dolar) (Silk Road Briefing, 2019).

- *KYG'nin Parasal Altyapısı*

Böylesine geniş bir coğrafyada devletler ve ülkeler arasında para akışının sağlanması ve güvence altına alınması kritik bir önem taşıyor. Bu doğrultuda 2018 ortası itibarıyla Çin, 21 KYG ülkesiyle karşılıklı swap anlaşması imzalamıştır. Bunun yanı sıra, 8 ülkeyle doğrudan yerel para iki ülke ile de bölgesel para işlemleri anlaşması gerçekleştirmiş bulunuyor. 7 ülkede offshore Yuan işlemleri için takas anlaşması sağlanmıştır. Bu anlaşmalar doğal olarak kur riskini düşüren ve KYG ticaretinin büyümesini olumlu yönde destekleyen gelişmelerdir. Çin kökenli UnionPay, KYG ülkelerinin 41'inde aktif olarak kullanılıyor; UnionPay'ın bu kadar yaygın kullanımı Yuan'ı destekleyen faktörlerden birisidir. Çin'in finansal ürünlerine yatırım yapmak isteyen yatırımcılar için RMB (Yuan) Sertifikalı Yabancı Enstitüsü destek vermektedir. Söz konusu ku-

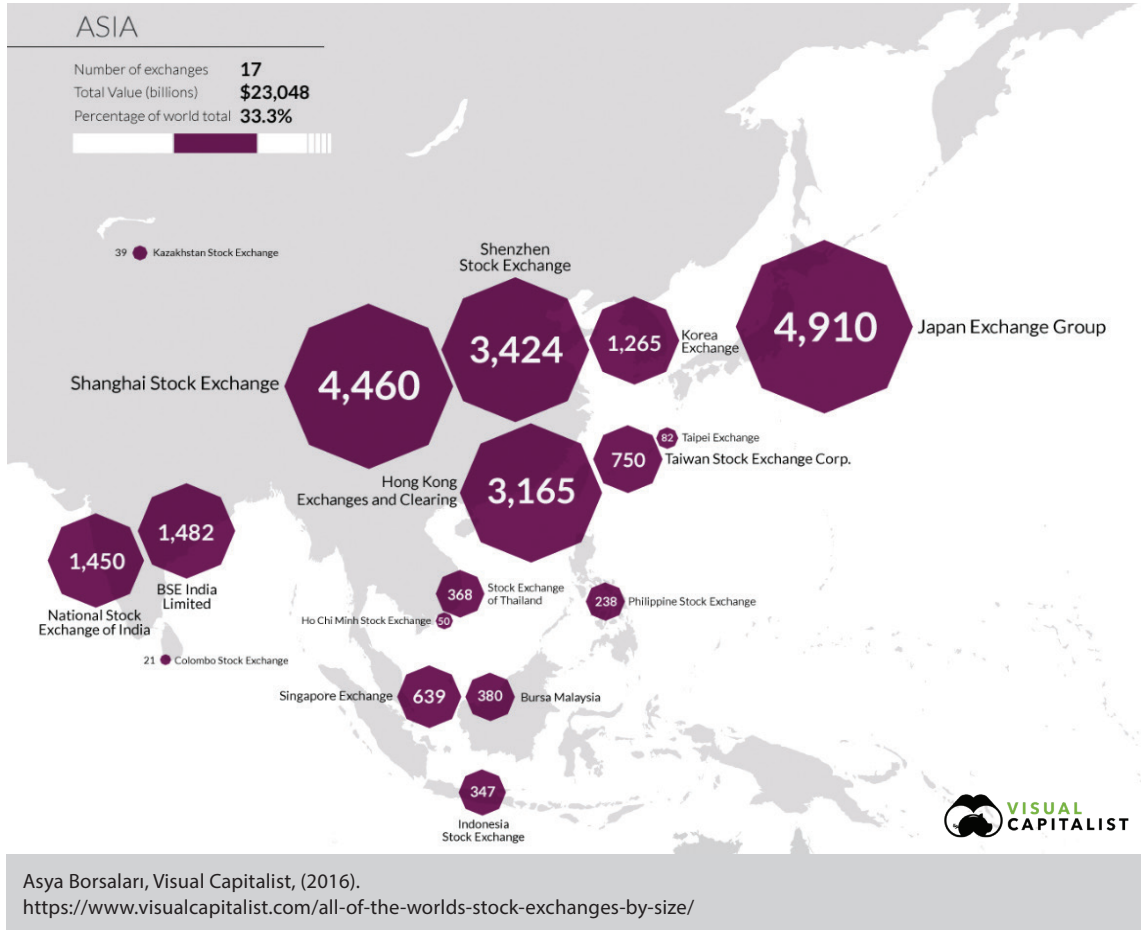
rum, KYG kuşağında bulunan 5 ülkeye danışmanlık hizmeti vermektedir. SWIFT işlemlerine alternatif olarak Çin tarafından kurulan CIPS (Sınır ötesi Interbank Ödeme Sistemi) KYG ülkelerinin %50'sinin kullanımına açık durumdadır. Çin Halk Cumhuriyeti finansal hizmetlerin geliştirilmesi ve işbirliği için hali hazırda 31 KYG ülkesiyle mutabakat anlaşması (momenandum of understanding [MoU]) yapmış bulunuyor (City of London, 2018).

Tüm bu veriler ışığında güçlü bir bankacılık ve fon altyapısının KYG kuşağı ülkelerini ve yatırımlarını desteklemekte olduğu anlaşılıyor. Yukarıda özetini verdiğimiz bu tablo bize Atlantik fonlarına ihtiyaç duymadan KYG ülkelerinin kendi öz gücüne dayanarak yeni projeleri tamamlama ve atılım yapma şansının çok yüksek olduğunu gösteriyor.

KYG Ülkelerinde Finansal Piyasaların Özeti

- *KYG Ülkeleri Tahvil ve Hisse Senedi Piyasaları*

KYG kuşağı ülkeleri büyük ekonomileri ve yüksek büyüme potansiyeli ile dünya finansal piyasaları içinde hatırı sayılır bir konumda bulunuyor. Halen 102 trilyon dolar büyüklüğündeki dünya tahvil piyasasından aldıkları pay 17 trilyon dolar ile diğer coğrafi bölgelere göre nispeten düşük kalmış durumda (Asian Bonds Online, 2020). Düşük borçlanma miktarının esasen Çin'in kontrollü borçlanma politikasından kaynaklandığı anlaşılıyor. Çin tahvil piyasasının 11.5 trilyon dolar civarında olduğunu ve borç/GSYİH oranının %50'yi aşmadığını göz önüne alırsak Çin ve diğer KYG kuşağı ülkelerinin tahvil piyasasında güçlü bir büyüme öngörebileceğini söyleyebiliriz (Asian Bonds Online, 2020).

KYG kuşağında yatırımların yoğunlaşacağı önümüzdeki yıllarda hızlanacak olan işbirliği ve entegrasyon sürecinde mevcut tahvil portföyüne ilave olarak 5 trilyon dolar civarında bir büyüme gerçekleşmesi muhtemeldir (Visual Capitalist, 2016).

Asya Bölgesi hisse senedi piyasaları, dünya hisse senedi endeksleri içindeki %33 oranındaki piyasa değeri ile önemli bir yer tutuyor (Visual Capitalist, 2016) 24 trilyon dolar büyüklüğündeki KYG kuşağı ülkelerindeki hisse senedi endeksleri içinde sadece Çin 11 trilyon dolarlık bir paya sahip bulunuyor. Özellikle Batı Asya ve Orta Asya ülkelerindeki hisse senedi piyasaları değerlerinin GSYİH'lerine oranla düşük kaldıklarını ve KYG projeleri geliştikçe yüksek

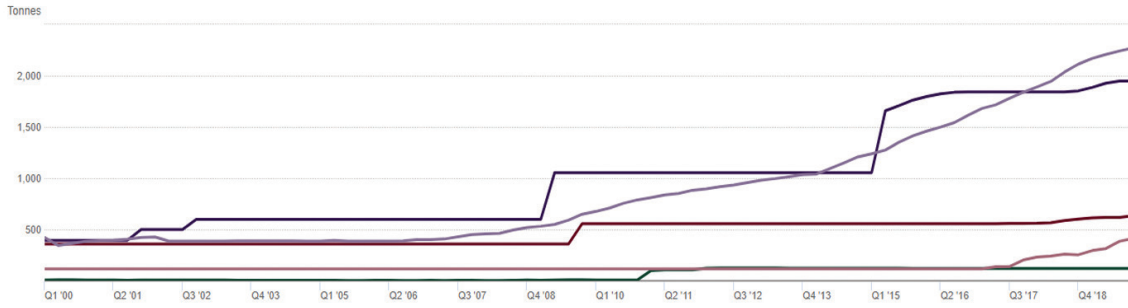
büyüme potansiyeline sahip olduklarını görüyoruz. Uygun reformların yapılması halinde KYG ülkeleri hisse senedi piyasaları önümüzdeki 10 yılda 8-10 trilyon dolarlık bir büyüme potansiyeli taşıyor.

- *KYG Ülkelerinde Altın ve Altın Rezervlerinin Önemi*

2008 krizi sonrası ağır yara alan ABD-AB ekonomilerinin para birimine alternatif olacak hatta yerini alacak olan rezerv para birimleri içinde en önemli aday olarak Yuan ve altına dayalı dünya para birimi fikri öne çıkıyor. Dolayısıyla ülkelerin rezervlerinde tuttıkları altın stokları önümüzdeki yıllar boyunca sürecektir finansal dalgalanmalarda büyük önem taşıyor.

Dünya toplam altın rezervleri sıralamasında ilk 10 sırada KYG kuşağı ülkelerinden 4 ülke bulunuyor. KYG ülkelerinde 9,617 ton olarak hesaplanmış olan altın rezervi, dünya toplam altın rezervinin yaklaşık %30'u büyüklüğündedir. 2008 krizinden sonra başta Türkiye, Rusya ve Çin olmak üzere çok sayıda Avrasya ülkesi altın rezervlerini büyük oranlarda artırdı. 2008-2020 tarihleri arasında ilk 20 sırada bulunan KYG

kuşağı ülkelerinin altın rezervleri değişimlerine bakarsak; Rusya 520 tondan 2,299 tona (4.4 kat), Çin 600 tondan 1,948 tona (3 kat), Hindistan 358 tondan 635 tona (1.8 kat), Türkiye 116 tondan 485 tona (4.2 kat), Kazakistan 67 tondan 388 tona (5.8 kat), Özbekistan 0 tondan 338 tona ulaşmış durumda (Dünya Altın Konseyi, 2020). KYG kuşağı ülkelerinin altın rezervlerindeki bu

Üç aylık resmi altın rezervleri, World Gold Council, 2020.
<https://www.gold.org/goldhub/data/monthly-central-bank-statistics>

dramatik artış, KYG'nin alternatif para birimi oluşturma girişimlerinde veya muhtemel dünya parası tartışmalarında elini oldukça güçlendiriyor. Altın rezervlerini güçlendirme eğiliminin yaşanan son krizle birlikte devam etmesi, hatta diğer KYG kuşağı ülkelerinin de bu eğilime katılması bekleniyor.

• *Bağımsız Varlık Fonları ve Kamu Sektörünün Gücü*

KYG ülkelerine özgü bir diğer finansal olgu ise kamu kökenli Bağımsız Varlık Fonlarıdır. KYG ülkelerinde kurulmuş bulunan Bağımsız Varlık Fonları büyüklüğü dünya ölçeğinde önemli bir yer tutuyor. Dünyada kurulmuş Bağımsız Varlık Fonlarının toplam büyüklüğü 8.2 trilyon dolardır. Buna karşılık KYG ülkeleri Bağımsız Varlık Fonlarının toplam büyüklüğü ise 6 trilyon dolardır (SWFI, 2020). Kamu fonları-

nın ulaşmış olduğu boyut, KYG için alternatif finansman sağlamak ve KYG ülkelerinin ulusal varlıklarının büyümesine destek sağlamak açısından büyük bir öneme sahip bulunuyor. Bağımsız Varlık Fonları 2008 krizinden önce esasen emtiaya dayalı ekonomilerin kurduğu fonlar olarak göze çarparken, 2008 sonrasında diğer KYG ülkelerinin de bu modele yöneldiğini ve varlıklarını tek bir çatı altında toplayarak daha planlı bir şekilde değerlendirdikleri görülüyor. Bu yaklaşım KYG projeleri ve işbirliği için çok büyük bir avantaj sağlıyor.

Son yıllarda bazı KYG ülkelerinin ekonomik üretiminde kamu sektörünün ağırlık kazanmaya başladığı gözleniyor. IMF'nin en son yayınladığı raporlardan bir tanesi, bizlere dünya ekonomisinde son 10 yılda kamu şirketlerinin büyüklüğünün ikiye katlanarak 45 trilyon dolara

ulaştığını gösteriyor; bu da dünya GSYİH'sının %50'sine denk geliyor (IMF, 2020). Söz konusu raporda, başta Çin olmak üzere çoğunlukla KYG kuşağı ülkelerinde görülen kamu sektörünün ekonomide ağırlığını artırması eğiliminin güçlenerek devam edeceği görülmektedir. Dünyada bulunan en büyük 2,000 şirket arasındaki kamu sektörü şirketlerinin varlıklarının büyüklüğü %20'ye ulaşmış bulunuyor. Söz konusu şirketler bankacılık, enerji, sanayi ve hizmetler sektörleri gibi geniş bir yelpazede faaliyet gösteriyor. Özellikle ulusal enerji şirketleri dünyanın en büyük enerji şirketleri olmanın yanı sıra, dünya petrol ve doğalgaz piyasasının yarısından fazlasını kontrol etmektedir (IMF, 2020). İstihdam, adil gelir dağılımı, stratejik planlama, verimlilik, kârlılık, kalkınma gibi konularda ulusal ekonomilere büyük katkısı olan kamu ve kamu-özel ortaklıklarının dünya ekonomilerinde daha büyük pay almaya devam etmesi bekleniyor. Özellikle de son aylarda Koronavirüsünün tetiklediği ve derinleştirdiği kredi ve talep krizi sonrası dünya ekonomisinde kamu sektörünün ekonomilerdeki ağırlığının artması en önemli alternatif çözüm olarak öne çıkıyor. 1990'larda hız kazanan özelleştirme dalgasından sonra yaşanan kamu sektörüne yeniden dönüş süreci ve özelleştirmelerin başarısızlığı IMF raporunda itiraf edilmiştir (IMF, 2020). Söz konusu kamu şirketlerinin her geçen gün gücünü ve büyüklüğünü artırmaya devam etmesi uluslararası şirketleri ve temsilcisi olan kurumları (IMF gibi) rahatsız etmiş görünüyor.

KYG kuşağı ülkelerinin önümüzdeki süreçte Çin modelini daha çok uygulamaları ve kamu sektörüne ağırlık vermeleri çok güçlü bir olasılık.

KYG kuşağı ülkelerinin önümüzdeki süreçte Çin modelini daha çok uygulamaları ve kamu sektörüne ağırlık vermeleri çok güçlü bir olasılık. Gerek doğrudan kamu kurumları gerekse kamu-özel sektör ortaklığı (kamu payı %51 ve üstü olmak kaydıyla) ile faaliyet gösteren söz konusu şirketler KYG ülkelerinin istikrarlı büyümesinde ve KYG'nin başarıya ulaşmasında önemli bir dayanak olacaktır. Kamu sektörünün ulusal ekonomilerde ağırlığını artırması KYG kuşağı ekonomilerinin ulusal ekonomilerinin güçlendirecek ve KYG ülkeleri arasında işbirliğini de artıran bir etki yapacaktır.

KYG Hattında Finansal Piyasaların İyileştirilmesi ve Koordinasyonu için Öneriler

Bu başlık altında, KYG kuşağı ülkelerinde finansal piyasaların reel ekonomiye destek olacağı daha güçlü bir altyapının tesis edilmesi için atılması gereken adımlar ve öneriler tartışılacaktır. Reel ekonomiye destek olacak bir şekilde tasarlanmış olan finansal piyasalar ekonomilere güç katar. Aksi halde finansal piyasalarının, sıcak paranın ve uluslararası finans şirketlerinin oyun alanı halinde gelmesi kaçınılmazdır. KYG ülkelerinden bazılarının dünya finansal piyasaları içinde iyi bir bilgi ve birikime sahip olduklarını görüyoruz. Bu bilgi ve birikim her ülkenin kendi özelindeki sorunları göğüslemesinde, özellikle de bu sorunların KYG ülkelerinin işbirliğiyle aşılmasında çok etkili olacaktır.

- *KYG Endeksi, Tahvil, Hisse Senedi ve Türev Piyasalar*

KYG ülkeleri finansal piyasalarında işlemleri kolaylaştırmak ve KYG'ye özgü finansal ürünlerin geliştirilmesi için ortak bir clearing (takas) kurumu veya Takasbank kurulması bü-

yük bir avantaj sağlayabilir. Bu banka için tıpkı AIIB gibi bir yönetim ve katkı modeli uygulanabilir. Takasbank'ın kurulması işlemlerin hızlı ve güvenilir olarak yapılabilmesini sağlayacak, ayrıca güvenilir yatırım peşinde koşan yatırımcıları cezbedecektir.

Kapitalist ekonomilerin barometresi olarak işlev gören hisse senedi piyasaları, KYG ülkelerinin bazılarında çok gelişmiş bazılarında ise az gelişmiş bir konumda bulunuyor. KYG kuşağı ortak hisse senedi endeksi (KYG Endeksi) kurulması ve bu endekse kote olacak şirketler için standartlar uygulanması, hem KYG ülkelerinin ulusal hisse senedi piyasalarını destekleyecek hem de KYG ülkeleri şirketleri için ek finansman kaynağı ve yatırım araçlarının çeşitlendirilmesi açısından önemli bir seçenek sunacaktır.

Benzer şekilde hem KYG ülkelerine özel hem de ortak KYG tahvil ve bonoları (örneğin İpek Yolu tahvil ve bonoları) ihraç edilebilir. Buna ek olarak, KYG ülkeleri arasında altın rezervlerinin yüksek olduğunu göz önüne alırsak altına dayalı ortak tahvil ve bono ihraçları da mümkün olabilir. Tüm bu borçlanma enstrümanları, kurulacak olan KYG Endeksi'nde Tahvil ve Bono başlığı altında toplanabilir.

KYG kuşağı ülkeleri arasında ekonomisi ham madde üretimine dayalı olan çok sayıda ülke bulunuyor. KYG Endeksi altında açılacak bir platformda bu ülkelerin emtialarının finansal türevlerinin bulunduğu bir başlık açılması önemli bir adım olacaktır. Söz konusu emtiaları baz alan türev ürünler geliştirilebilir ve bu ürünlerle fiyat dalgalanmalarına karşı sigortalama işlevi yerine getirilebilir.

KYG Endeksi altında KYG ülkelerinin kendi aralarındaki ticareti geliştirmeleri konusunda hedging (kur sigortalama) işlemlerini destekle-

yecek türev ürünlerin geliştirilmesinde de yarar vardır. Hem çapraz kurlar hem de KYG ülkeleri tarafından seçilecek gösterge kurlara ait türev ürünler KYG Endeksi'nde kullanıma açılabilir. Bu ürünler hem kur riskini minimize eden hem de ticareti destekleyen bir etki gösterecektir.

İslami coğrafyanın KYG kuşağı altında ağırlıklı olarak var olduğu gerçeğini göz önüne alarak İslami finansman ve yatırım ürünleri de KYG Endeksi çatısı altında toplanabilir. Böylelikle, İslami finans ürünlerindeki Batı bankalarının ağırlığı azalacak ve daha çok sayıda İslami finans ürünü kullanmak isteyen yatırımcıya güvenli bir alternatif sunulmuş olacaktır.

KYG Endeksi altında girişim sermaye fonları da toplanabilir. Girişim sermayesi fonları KYG kuşağında bulunan projeleri desteklemekle birlikte ulusal ülkelerin üretime dönük faaliyet gösteren şirketlerine destek anlamında önemli bir dayanak olabilir. Hem sektörler bazında hem de aktif büyüklükler bazında farklı endeksler oluşturarak fonların branşlaşması ve yatırımcılara sunulması mümkündür. KYG ülkeleri arasında karşılıklı girişim sermayesi işlemlerini teşvik edecek düzenlemelerle birlikte (vergi avantajları, çeşitli destekler vs.) KYG Endeksi başlığı altında güçlü bir yapı görülebilir.

• KYG'de Ticareti ve Yerel Parayı

Destekleyici Kurumlar

Ticaret borsalarının reel ekonomiye özellikle de ulusal tarıma katkıları çok önemli boyuttadır. Bu borsalarda hem tarım ürünlerinin daha şeffaf bir arz talep dengesi oluşturması hem de üretim kalitesinin doğru standartlarda olmasının ve teşvikinin sağlanması gerçekleşir. KYG kuşağında tarımın geliştirilmesi için KYG kuşağı ülkelerinde bulunan Ticaret Borsalarını birleştiren bir platform kurulması önemli bir adım olacaktır. Teknolojik altyapı ile destekle-

KYG kuşağında bulunan Merkez Bankaları arasında daha yoğun swap anlaşmaları yapılması ülke ekonomilerini özellikle de kriz süreçlerinde rahatlatıcı bir işlev görecektir.

necek Ticaret Borsaları Platformu ulusal tarımı destekleyecek, karşılıklı ticareti geliştirecek ve çapraz yerel para birimlerinin kullanılmasını kolaylaştıracaktır.

KYG kuşağında bulunan çok sayıda ülkenin yoğun borç yükü altında olması ülkelerin karşılıklı swap anlaşmalarının önemini artırıyor. KYG kuşağında bulunan Merkez Bankaları arasında daha yoğun swap anlaşmaları yapılması ülke ekonomilerini özellikle de kriz süreçlerinde rahatlatıcı bir işlev görecektir. Halihazırda Çin'in, uluslararası ölçekte yapmış olduğu 33 adet swap anlaşması ile Yuan'ın uluslararası kullanımını desteklediği görülüyor. Dolayısıyla KYG ülkeleri arasında yapılacak swap anlaşmaları yerel para birimlerini destekleyici ve ulusal rezervlerini koruyucu bir işlev görecektir.

KYG ülkeleri arasında ticareti ve finansal işlemleri kolaylaştırmak açısından SWIFT sistemine alternatif olarak Çin'in geliştirdiği CIPS ve Rusya'nın geliştirdiği SPFS sistemleri birbirleri ile entegre edilebilir. Bu durum olası yaptırım tehditlerini bertaraf etmek için iyi bir koz olacaktır. CIPS'in yaygınlık ve altyapı açısından geldiği seviye sevindirici ancak SWIFT'e alternatif olacak kadar yeterli değil. SPFS ise henüz emekleme aşamasında bulunuyor. İki sistemin birleştirilmesi veya uyumlu hale getirilmesi çok güçlü bir sinerji oluşturabilir.

- *KYG Ülkeleri Finansal Piyasalarını Destekleyecek Diğer Kurumlar*

Bağımsız Varlık Fonları, ulusal ekonomilerin varlıklarının tek bir elde toplanması ve doğru bir şekilde yönetilmesinin araçlarından biridir. Son 10 yılda Bağımsız Varlık Fonlarında görülen büyüme eğilimi, özellikle de KYG kuşağında devam edecektir. Ortak bir KYG Bağımsız Varlık Fonu kurulması KYG projelerini hızlandırıcı ve ekonomilerini destekleyici bir etki yapacaktır. Toplam büyüklüğü yaklaşık 6 trilyon dolar olan KYG kuşağı ülkeleri Bağımsız Varlık Fonları KYG yatırımları için güçlü bir kaldıraç olacaktır. İlk aşamada ortak bir platformda mevcut Bağımsız Varlık Fonları temsil edilir. Daha sonra ise tüm bu fonlar, güçleri ve varlıkları oranında yeni bir tüzel kişilik oluşturarak belirli paylar yatırıp KYG Bağımsız Varlık Fonlarını oluşturabilir. Bu fonun önceliği, hem KYG altyapı projelerini desteklemek hem de KYG ülkeleri finansal piyasalarına yatırım yapmak olabilir.

Finans piyasalarında derecelendirme kuruluşları borçlanma ihtiyacı duyan devletler ve şirketler için büyük önem arz eder. Bu kurumların belirlediği kriterler ve notlar şirketlerin borçlanma yöntemlerini ve maliyetlerini önemli oranda etkilemektedir. Bu sektörde ABD kökenli şirketlerin büyük ağırlığı vardır. Ancak ABD kökenli şirketlerin güvenilirliği ve tarafsızlığı özellikle 2008 krizinden sonra tartışılır hale gelmiştir. Dolayısıyla KYG ülkeleri ve şirketleri için ortak bir kredi derecelendirme şirketi kurulmasına ihtiyaç vardır. Avrasya coğrafyasında alternatif bir derecelendirme şirketinin bulunması hem mevcut KYG devletleri ve şirketlerinin finansmanında hem de alternatif yatırım arayışında olan yatırımcıların doğru karar vermesinde yararlı olacaktır.

Atlantik kökenli araştırma kurumları olan düşünce kuruluşları (think tanks) siyaset, dış politika ve ekonomi konusunda detaylı araştırmalar yaparlar ve devlet stratejilerinde oldukça

etkinlerdir. KYG ülkeleri bünyesinde çok sayıda devlete bağlı veya özerk araştırma kurumları bulunmaktadır. Özellikle ekonomi konusunda çalışmalar yapan tüm KYG ülkeleri kurumları ilk aşamada bir platformda toplanabilir. Bir sonraki adım olarak merkezi bir enstitü kurulması, KYG ülkeleri işbirliği sürecinde ekonomik gelişmeleri takip etmek ve bilimsel olarak desteklemek açısından yararlı olacaktır. 🌐

Kaynakça

- AIIB (Asya Altyapı Yatırım Bankası). (2020a). Who we are. <https://www.aiib.org/en/about-aiib/index.html> adresinden alındı.
- AIIB (Asya Altyapı Yatırım Bankası). (2020b). News. <https://www.aiib.org/en/index.html> adresinden alındı.
- Asian Bonds Online. (2020). Asian Bonds Online is a one-stop source of information on bond markets in emerging East Asia. <https://asianbondsonline.adb.org/data-portal/> adresinden alındı.
- CGDEV (Center for Global Development). (2018). Examining the debt implications of the Belt and Road Initiative from a policy perspective. <https://www.cgdev.org/sites/default/files/examining-debt-implications-belt-and-road-initiative-policy-perspective.pdf> adresinden alındı.
- China Daily. (2019). China sees stronger trade, investment ties with BRI countries. <https://www.chinadaily.com.cn/a/201909/30/WS5d919db2a310cf3e3556e60c.html> adresinden alındı.
- City of London. (2018). Building an investment and financing system for the Belt and Road Initiative. <https://www.cityoflondon.gov.uk/business/asia-programme/greater-china/Documents/building-an-investment-and-financing-system-for-the-bri.pdf> adresinden alındı.
- CSIS (Center for Strategic International Studies). (2019). How will the Belt and Road Initiative advance China's interests? <https://chinapower.csis.org/china-belt-and-road-initiative/> adresinden alındı.
- CSIS (Center for Strategic International Studies). (2020). Will China's push to internationalize the renminbi success? <https://chinapower.csis.org/china-renminbi-rmb-internationalization/> adresinden alındı.
- Dünya Altın Konseyi (World Gold Council). (2020). Monthly central bank statistics. <https://www.gold.org/goldhub/data/monthly-central-bank-statistics> adresinden alındı.
- IMF (Uluslararası Para Fonu). (2020). Fiscal monitor, state-owned enterprises: The other government. <https://www.imf.org/~media/Files/Publications/fiscal-monitor/2020/April/English/ch3.ashx?la=en> adresinden alındı.
- OECD (Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü). (2018). China's Belt and Road Initiative in the global trade, investment and finance landscape. <https://www.oecd.org/finance/Chinas-Belt-and-Road-Initiative-in-the-global-trade-investment-and-finance-landscape.pdf> adresinden alındı.
- Refinitiv Financial Solutions. (2019a). BRI connect: An initiative in numbers. https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf adresinden alındı.
- Refinitiv Financial Solutions. (2019b). BRI connect: An initiative in numbers. https://www.refinitiv.com/content/dam/marketing/en_us/documents/reports/refinitiv-zawya-belt-and-road-initiative-report-2019.pdf adresinden alındı.
- Silk Road Briefing. (2019). Who is financing the New Economic Silk Road? <https://www.silkroadbriefing.com/news/2019/07/10/financing-new-economic-silk-road/> adresinden alındı.
- Silk Road Fund. (2020). SRF overview. <http://www.silkroadfund.com.cn/enweb/23775/23767/index.html> adresinden alındı.
- SWFI (Sovereign Wealth Fund Institute). (2020). Top 93 largest sovereign wealth fund rankings by total assets. <https://www.swfinstitute.org/fund-rankings/sovereign-wealth-fund> adresinden alındı.
- Visual Capitalist. (2016). All of the world's stock exchanges by size. <https://www.visualcapitalist.com/all-of-the-worlds-stock-exchanges-by-size/> adresinden alındı.

İRAN'DA ATATÜRK VE MİLLÎ MÜCADELE KONUSUNDA İLK KİTAP

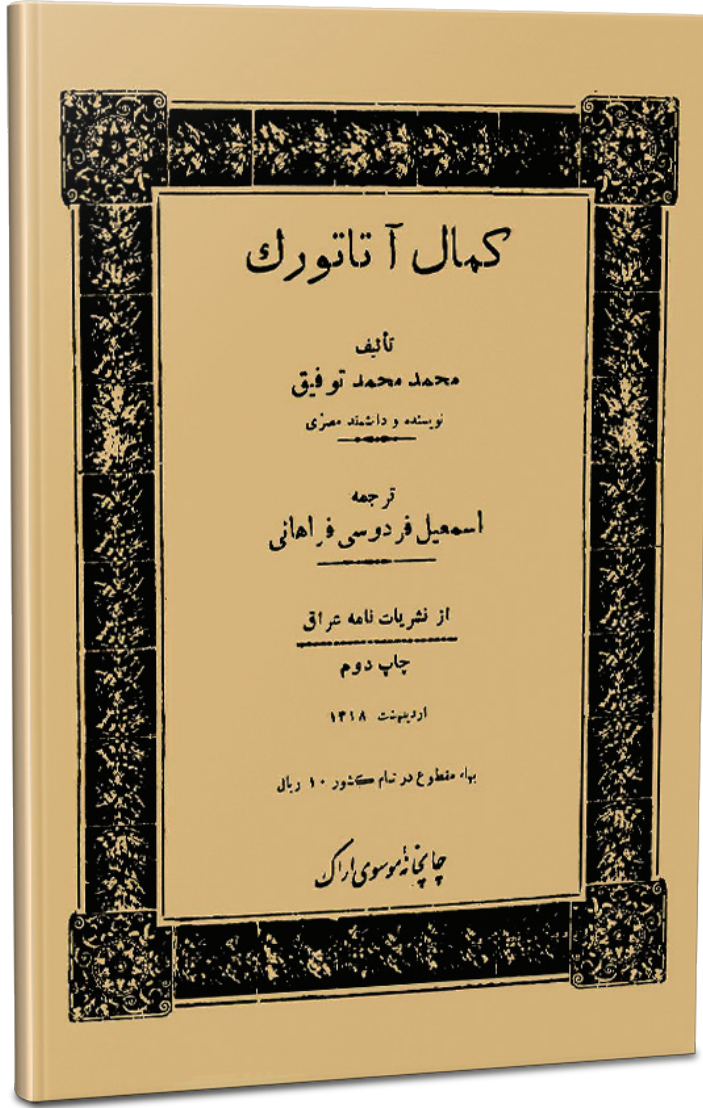
MESUD SADRMHAMMADI

Doktora Öğrencisi
Tarih Bölümü, Hacettepe Üniversitesi

Tebriz doğumlu İranlı gazetecidir. İran'da farklı gazeteler ve ajanslarda Türkiye ve Avrasya haberleri ve analizleri üzerine çalışmıştır. Tahran Üniversitesi'nde Kafkasya ve Orta Asya Araştırmaları alanında yüksek lisans yapmış ve halihazırda, Ankara'da Hacettepe Üniversitesinde Tarih doktorası yapmaktadır. Osmanlı'nın son dönemi ve Ortadoğu'da siyasi ve kültürel ilişkiler konusunda çalışmalar yapmaktadır.

E-mail: m.sadrmohammadi@gmail.com

Kemal Atatürk

Yazar: Muhammed Muhammed Tefik

Mısırlı yazar ve bilge

Çeviri: İsmail Firdevsi Ferahani Namey-i Irak Yayınları'ndan İkinci Baskı, Mart 1939 Erak Musevi Matbaası

“KEMAL ATATÜRK”. İRAN’DA, TÜRKİYE araştırmaları, Türk tarihi ve özellikle Atatürk’ün dünyadaki karizmatik kişiliğinin anlaşılması açısından önemli bir kitap.

Kitap Atatürk hayattayken Mısırlı Muhammed Muhammed Tefik tarafından Kahire’de *El-Hilal* dergisi tarafından yayımlanmış. İranlı

İsmail Firdevsi Ferahani ise onu Farsçaya çevirerek, Atatürk’ün sağlığında Namey-i Irak isimli günlük gazetede 16 ay boyunca tefrika etmiştir. Nihayet kitabın baskısı, Atatürk’ün ölümünden tam 1 ay sonra Aralık 1938’de yapılmıştır. Elimizde İran’da Farsça yapılan ikinci baskısının nüshası olan kitapta ne yazık ki, Kahire’de

Arapça olarak kitabın ne zaman basıldığı, *El Hilal* dergisi ve *Namey-i Irak* gazetesinde hangi tarihler arasında tefrika edildiği bilgisine ulaşamıyor. Ama kitaptaki anlatımdan çıkarılabildiği kadarıyla, Arapça baskısının 1930'lu yılların ortasında yapıldığı, İran'da *Namey-i Irak* gazetesinde de 1936 yılının ortasından Atatürk'ün ölümüne kadar yayımlandığı anlaşılmaktadır.

İkinci baskının önsözünde yazıldığı üzere birkaç hafta içinde kitabın ilk baskısı bitmiş, Mart 1939'da yayınevi ikinci baskıyı yapmak zorunda kalmıştır.

Atatürk'e övgülerle dolu 220 sayfalık kitapta onun kişisel ve düşünsel hayatı aktarılmakla beraber Abdülhamit dönemi sonrası Türkiye tarihi de dolaylı olarak anlatılıyor.

İranlı Çevirmen: Kitabın Yayımlanması İnsanlığa Hizmet

Çevirmen yazdığı önsözde Atatürk'ün dünya tarihindeki yerini dikkate alarak onun hayatını konu eden bir kitabın yazılmasını, çevrilmesini ve yayımlanmasını aslında insanlık tarihine bir hizmet olarak değerlendiriyor.

Çevirmen, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Türkiye halkının durumunu ve Atatürk'ün rolünü şöyle anlatıyor:

“Osmanlı toprakları çok garip bir karışıklıktaydı ve her şey darmadağın edilmişti. Öyle ki hiçbir kurtuluş imkanı gözüküyordu. Ama bu arada Kemal Atatürk kendi gücü ile sonsuz mutsuzluk ve bedbahtlık perdesini yırtıp yeni bir dönemi başlattı. O, yorulmak bilmeyen çaba ve sadece tarihi dahilerde bulunan güçlü iradesiyle kendi halkını yok olmak tehlikesinden kurtardı ve kendisi de bu azametın önderi oldu.”

Mısırlı Yazarın Atatürk Tarifi

Mısırlı Muhammed Muhammed Tefvîk de kendi kitabına yazdığı mukaddimede kitabın yazılış amacının, Türkiye'nin sosyal ve siyasal tarihini anlatmak değil sadece bir ressam gibi tarihin en büyük şahsiyetlerinden birinin portresini çizmek olduğunu söylüyor.

Yazar mukaddimesinin sonunda kitabın telifinde ona oldukça yardım eden, Kurtuluş Savaşı ve Türkiye'deki gelişmelerin detaylarını ona anlatarak yardımcı olan Türklere minnettarlığını bildiriyor ki, bu şahıslar arasında Mehmet Akif Ersoy'un ismi de bulunmaktadır.

Bu mukaddimeden sonra yazar kitabında Atatürk'ün yüzünü ve vücut özelliklerini anlatmakla başlatıyor:

“Çıkıntılı yüz kemikleri, uzun alın, sarı saç, kurt gibi mavi ve parlak gözler. Bu gözlerden büyüklük, azamet, deha ve büyü saçıyor. Sinirleri demirden ve iradesi kırılmazdır. Ruhu bazen bir alev gibi bazen de bir buz gibidir. Ko-

nuşma tarzı erimiş demir gibi sert ve de korkunç ve bakış tarzı insanı kendine tutan bir bakış. O, sanki demir ve alevlere hüküm sürmek için yaranmıştır. Onun sabrı ihtiyat ve tedbir amaçlı, ama meydana girişi bir kıyamettir sanki. Yaşam ve ölüm meydanda onun gözlerinde aynıdır... Kütüphanesinde de savaş sırasında pusuda oturuyormuşçasına ciddi oturur. Halkını medeniyete doğru çekiyor, nasıl ki savaş meydanında da önlerinde yürüdü. O, bu zıt durumların hepsinde bir salt taş gibi, bir sert çelik gibi katidir.”

Yazar kitabın devamında, Atatürk’ün hayatından kesitler sunarak onun kişiliğinin özelliklerini anlatmaya çalışıyor. Atatürk’ün kendi anlatımları ve çevresinde bulunan kişilerden alıntı yaparak onun Osmanlı Dönemi’nde bir subayken, Kurtuluş Savaşı Dönemi’nde ve Cumhuriyet Dönemi önderlik devrinde yaşadığı olayları anlatıyor.

Yazar, Atatürk’ü nitelerken şu cümleleri kullanmaktadır:

“Özgüvenlidir”,

“...çaresizlik her kalbe girebilir, Mustafa Kemal’in kalbi hariç”,

“...kararları kesin ve iradesi katidir”,

“...tüm dünya Wilson’un sözlerine kandı ama Mustafa Kemal sadece istihza ile dolu gülümsedi”,

“askeri metodunda yumuşaklık ve ulaşmaya yer yok”.

Yazar giriş bölümünün sonunda, Atatürk’ün kişisel ve ahlaki özelliklerini anlattıktan sonra, “tüm okurlarımıza bu büyük adamın hayatını kendilerine model almalarını tavsiye ederiz” diyor.

Enver Paşa ve İttihat ve Terakki ile İlişkiler

Kitabın ilk bölümünde Atatürk’ün hayatı anlatılıyor. Selanik’in durumu, Mustafa Kemal’in Harp Okulu’na gitmesi, Abdülhamid’in siyasetleri, Vatan Cemiyeti’nin kurulması, Mustafa Kemal’in Şam’a sürgün edilmesi, sürgünden dönüşü, İstanbul ve Selanik’teki faaliyetleri, Meşrutiyet ilanı, Mustafa Kemal’in Avrupa seyahati, İttihat ve Terakki döneminde olan tedbirsizlikler bu bölümde ele alınmış konular sırasındadır.

Bölümün devamında, Trablusgarp Savaşı ve Atatürk’ün o savaşta yaptıkları ile ilgili bilgiler bulunmaktadır. Yazar kitabın devamında, özellikle Enver Paşa ve İttihat ve Terakki yetkililerinin özellikle Balkan savaşları konusunda yaptıkları tedbirsizlikleri eleştiriyor. Bilhassa Almanya ile olan ilişkiler ve Birinci Dünya Savaşı’na girme eylemi yazar tarafından eleştiriliyor ve bu görüşünü, Atatürk’ün daha sonra dile getirdiği sözlerle destekliyor. Yazar, bu dönemi şöyle anlatıyor:

“Türkiye savaşa girdiğinde Mustafa Kemal Sofyadaydı. O, savaşa girmenin ve Almanya’yla birlikte yürümenin yanlış olduğunu defalarca uzun yazılarla İstanbul’da bulunan devlet adamlarına iletti. Ama o zamanki durumda onun görüşleri delicesine gözüktüyordu. Herhalde o bir vatan evladı gibi savaşa katılmak ister...”

Yazar kitabın devamında, Mustafa Kemal ile Enver Paşa arasında olan yazışmalara değinip, uzunca Çanakkale Savaşı ve İngiltere’nin başarısızlıklarını anlatıyor. Sonrasında, Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı cephelerinin durumu, ülkenin iç siyasetindeki gelişmeler ve özellikle Atatürk’ün cephelerde yaptıklarını anlatıyor.

“İnkılap Dışında Bir Çare Kalmamıştı”

Kitabın “Cihat ve İstiklal” başlığı altında olan ikinci bölümü Kurtuluş Savaşı’nı anlatmaktadır. Yazar, birkaç sayfada Dünya Savaşı sonrası Türkiye’nin durumunu anlattıktan sonra şöyle devam ediyor:

“İnkılâp dışında bir çare kalmamıştı ve böylece 20. yüzyılın mucizesi gerçekleşme arefesindeydi. Bazıları inkılapçıları istihza edip delilikle itham ediyorlardı. Damat Ferit Hükümeti her şeyi Avrupalılara bırakmış, Halife ise kendi sarayında oturmuş kaderin ne yazdığını bekliyordu. O, Osmanlı Devleti’nde suyunun, havasının, yerinin ve göğünün düşman işgalinde olduğu bir kentte sadece bir tahta razı oluyordu.”

Yazar kitabının devamında, Atatürk’ün Milli Mücadele’yi başlatmasından bahsederek, bu yolda onunla birlikte olan komutanlar ve halkı överek, Atatürk’ün konuşmalarından alıntılar yapıyor. Özellikle, Atatürk’ün halkı ve orduyu seferber etme siyasetlerini anlatarak, Sivas ve Erzurum’daki gelişmeleri ele alıyor ve şöyle devam ediyor:

“Mustafa Kemal hep mektuplar ve layihalar yazmakla meşguldu. Sivas Şurası tarafından saraya bir mektup yazarak sarayın siyaset tarzına itiraz ediyor. O, bu mektubunda Halife’nin vatanseverlere karşı aldığı tedbirleri eleştiriyor, Kürtleri İngiliz denetiminde milli güçlere karşı saldırıya geçirmesine itiraz ediyor. Bir başka mektubunda, Damat Ferit Paşa Hükümeti’nin görevden alınmasını isteyerek onun Osmanlı kavimleri arasında nasıl husumet ve nifak tohumları ektiğini anlatıyor. O, bunlarla

da yetinmiyor ve halka hitaben yayınladığı açık mektupta, İstanbul yönetimini seçimleri ertelemesinden ve Yunanların işgallerine sessiz kalmasından dolayı sertçe eleştiriyor. Bu mektup halk nezdinde çok etkili olmuş, kamuoyunu siyah yarasaya (Sadrazam Damat Ferid Paşa) karşı tahrik etmiştir. Halk onun azlini istiyordu. Bu Mustafa Kemal için Kongre’den sonra ikinci bir siyasi başarıydı ve onun dilini İstanbul karşısında daha da sertleştiriyordu.”

Mustafa Kemal’in Demir İradesi

Yazar Atatürk’ün Ankara’ya gelişinden sonraki durumu şöyle anlatmaktadır:

“Halife’nin güçleri ruh gücünden yoksunlardı ve her gün birlikleri milli güçlere katılıyordu. Birkaç hafta içinde onlar hepsi yok oldular, nasıl ki hak karşısında hep batıl yok olur. Tövbe eden birlikler ağlayarak Mustafa Kemal’a katılıyorlardı. Gençler, yaşlılar ve kadınlar ülkenin dört bir yanından Ankara’ya doğru akın ediyorlardı.”

“Kadınlar ve kızlar kendi yörelerinden Ankara’ya yemek ve kuru yiyecekler gönderiyorlardı. Askerlere hizmet ediyor, yemek yapıyor, giysi dikiyorlardı. Sonra onlar hatta askeri malzemelerin taşradan Ankara’ya taşınmasına odaklandılar. Bu taşımalar dondurucu kış soğukunda bile devam ediyordu. Köylerden Ankara’ya Ankara’dan köylere taşımalar devam ediyordu. Bunlar gece gündüz çalışıyor, nerede gece olsa geceler ve yağmur – kar yağışında üzerlerinde kendilerini koruyacak hiçbir şeyleri

olmadan yine çalışmalara devam ediyorlardı. Bu kadınlar yolların, çöllerin, vadilerin ortasında kar ve yağmur altında gece sabahlara kadar soğuklarda kalır ve sabahleyin yine çalışmalarına devam ederlerdi. Bunlar sadece silah taşımakla kalmayıp, kendi elleriyle tek çocuklarını bile vatana kurban olmak için cephelere gönderiyorlar. Ey şehit kızları, ey şehit anneleri, sizin ödülünüzü sadece Allah verebilir!”

“Mustafa Kemal bu ümit verici fakat aynı zamanda zor durumda demir iradesi ile önderlik yapıyor ve kendi ordusunun demir ve alevle yetişmesini izliyordu. İlerde onları açlık ve zorlukların oldukça fazla olduğu korkunç savaş bekliyordu.”

“Ankara’nın Kurdu”

Yazar ikinci bölümün devamında, çok detaylı ve heyecanlı bir tarzda Sakarya Savaşı’nı ve sonra Yunanların denize döküldüklerini anlatarak, Atatürk’ün önderlik dehası ve aynı zamanda Türk halkı ve Kuvâ-yi Milliye’nin ona olan sadakatinin üzerinde duruyor.

Kitabın Cumhuriyet Dönemi’ni ele alan üçüncü bölümü “Yeni Devran” başlığı altındadır.

Yazar bu bölümde, ilk önce saltanatın kaldırılması konusuna değinerek, sonrasında Lozan müzakereleri ve anlaşması ve ondan sonra da Cumhuriyet Dönemi’nde siyasi partilerin kurul-

masını detaylıca anlatıyor. O, Cumhuriyet Dönemi muhalefet ve isyanlarını anlattıktan sonra Atatürk’ün iç siyasetle ilgili yürüttüğü politikaları anlatıyor ve sonunda “Mustafa Kemal’in Ölmez Ruhü” başlığı altında sosyal ve kültürel ıslahatları ele alıyor. Özellikle, eğitim alanındaki faaliyetler ve medeniyet simgeleri gibi değerlendirilen çalışmalar burada yazarın dikkatini çekiyor. O, özellikle Türk Ordusu’na dikkat çekerek yazıyor:

“Böyle bir orduyu sadece Türkiye’de görmek mümkün olur. Osmanlı Dönemi’ndeki dağınık durum, bugün üniter ve tek odaklı bir yönetim halinde. Türkiye’nin bugünkü sınırları Atatürk’ün milletini koruyan delinmez çelik kale halindedir. Savaş dahisi olan Mustafa Kemal, A’dan Z’ye kadar ordusunu tek tek biliyor. O savaş metotları ve aletlerini iyi tanıyor. İşte böylece demek olur ki, o savaş istidadı, ordu düzeniyle ülkenin menfaatlerine karşı çıkabilecek herkeşe karşı bir cehennem çağrıcısıdır!”

Yazar yer yer kitabında, Atatürk’ü “Ankara’nın Kurdu” diye betimliyor. Kurt, Arap kültüründe deha, zeka, cesaret ve korkusuzluk simgesi olmaktadır.

Yazar kitabın sonunda, Türkiye’nin Cumhuriyet Dönemi özelliklerine, bilhassa üretim ve güvenliğin artmasına ve uluslararası alanda Türkiye’nin saygın bir ülke haline geldiğine değiniyor.

Bu yaklaşım tarzı, 1930’lu yıllardaki Türkiye imajının dünyada özellikle de Ortadoğu’da nasıl olduğunu gösteriyor. 🌸

Türkiye Cumhuriyeti Dışışleri Bakanlığı
Stratejik Araştırmalar Merkezi. (2020).

COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar, Yeni Trendler

SERDAR YURTÇİÇEK*

Doktora Öğrencisi

Uluslararası Politikalar Bölümü, Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi (Pekin/Çin)

DIŞİŞLERİ BAKANLIĞI STRATEJİK Araştırmalar Merkezi'nin hazırladığı, SAM yayınlarının bastığı 'COVID-19 Sonrası Küresel Sistem: Eski Sorunlar Yeni Trendler' adlı kitabın editörlüğünü, aynı zamanda yazarlardan biri olan Stratejik Araştırmalar Merkezi Başkanı Ufuk Ulutaş üstlenmiştir. Kitabın Yayın Kurulu üyeleri Dışışleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran, Dışışleri Bakanlığı Stratejik Araştırmalar Merkezi'nden Ufuk Ulutaş, Sibel Erkan ve Mehmet Zeki Günay, Dışışleri Bakanlığı Diplomasi Akademisi'nden Mesut Özcan ve İbn Haldun Üniversitesi'nden Talha Köse'den oluşmaktadır. Her ne kadar kitapta ifade edilen görüşlerin Dışışleri Bakanlığı'na atfedilmemesi, yazarların kendi görüşleri olduğu ifade edilse de takdim kısmının

bizzat Bakan tarafından yazılması, Yayın Kurulu üyelerinin ve yazarların birçoğunun Bakanlık bünyesinde dolaylı ya da doğrudan çalışması kitabın Dışışleri Bakanlığı'nın görüşlerini belli ölçüde temsil ettiği konusunda fikir vermektedir.

COVID-19 Sonrası Uluslararası Sistem

Kitapta, COVID-19'un Sovyetler Birliği'nin yıkılması ile üst seviyeye çıkan neo-liberal uluslararası sisteme etkileri, pandemi sonrasında olası küresel politik eğilimler ve uluslararası ilişkilerde ortaya çıkabilecek tartışmalar ele alınmıştır. Bu bağlamda, COVID-19'un küreselleşmeyi ve küresel rekabeti ne ölçüde etkileyeceği sorusuna cevap aranmaktadır. Bu doğrultuda, küreselleşme-uluslararası sistem- ulus devlet üçlemesi

* Serdar Yurtçicek, 1985 Diyarbakır doğumludur. Balıkesir Üniversitesi Turizm ve Otel İşletmeciliği Bölümü'nde okuduktan sonra Dokuz Eylül Üniversitesi İşletme Bölümü'nü ve Anadolu Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü'nü bitirmiştir. 2013-2015 yılları arasında Beykent Üniversitesi İşletme Bölümü'nde, 2016-2020 yılları arasında ise Zhejiang Üniversitesi Uluslararası Meseleler ve Küresel Yönetişim Bölümü'nde yüksek lisans yapmıştır. Nokia, Samsung Elektronik Türkiye Ajansı gibi şirketlerde çalışan Yurtçicek, 2014-2016 yılları arasında Aydınlik Gazetesi'nde Genel Müdür Yardımcısı olarak görev yapmıştır. Pekin'de Uluslararası İşletme ve Ekonomi Üniversitesi Uluslararası Politikalar Bölümü'nde doktora yapmaktadır. E-mail: serdaryurtcicek@gmail.com

arasındaki ilişkinin mahiyeti ve olası dönüşümü anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Bununla birlikte kitap, dijital diplomasinin geleceği, medikal istihbarat, ekonomi, göç, çatışma çözümleri, Ortadoğu ve Türkiye gibi küresel aktörler için önem arz eden uluslararası örgütler hakkında öngörülerde bulunmaktadır.

Paradigma Kaymaları

Yazarların önemli bir bölümünün hemfikir olduğu düşünce; COVID-19'un küresel çapta bir sistem değişikliği yaratmayacağı, daha çok 11 Eylül Saldırıları ve 2008/2009 Küresel Finansal Krizi sonrasındaki gibi paradigma kaymalarına sebep olacağıdır. COVID-19 sonrasında yeni düzenin liderinin kim olacağı konusuna neredeyse her yazar katkı yapmıştır. Bu konuda genel eğilim Çin'in yeni bir düzen kuramayacağı yönündedir. Çin'in, ortaya ilk çıktığı dönemde virüsü saklamaya çalıştığı, geç bilgi verdiği, paylaştığı bilgilerin güvenilir olmadığı yönündeki Atlantik medya ve akademi çevrelerindeki görüşler, kitapta (bölüm 2) birçok yazar tarafından vurgulanmıştır. Bölüm 19'da Çin'in nedeniyle daralan/daralacak olan dünya ekonomisinde Kuşak ve Yol Projesi'nin kapsamını küçülteceği, içeriğini değiştirebileceği, kendi içine ve bölgesine dönebileceği iddiası bulunmaktadır. Çin'in güçlü devlet yapısı sayesinde virüsü yenmede başarılı olduğu ancak bu mekanizmanın gücünün sözde "otoriter" karakteri nedeniyle Çin'in meşru bir küresel lider olarak kabul edilmesini engelleyeceği savı dikkat çekmektedir. Bölüm 1'de Almanya, Güney Kore ve Japonya'nın da başarılı olduğu; başarı faktörünün arkasında, devletin güçlü kurumsal kapasitesi ve işleyişi olduğu vurgulanmaktadır.

Türkiye Nerede Yer Alacak?

Kitapta, Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) küresel bir vizyona sahip olmamasına ve liderlik göstermemesine, zor durumda kalan ülkelere yardım edememesine rağmen küresel lider pozisyonunun değişmediği ve orta vadede de de-

ğişmeyeceği fikri hakimdir. 3. bölüm yazarı M. Şükrü Hanioglu'na göre, ABD'nin İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yaptığı ve son günlerde Henry Kissinger'in dile getirdiği gibi, yeni bir Marshall programının devreye girmesi ve 'Önce Amerika' mottosundan vazgeçilmesi Batı medeniyetini yeniden ortak değerler etrafında birleştirmeyi sağlayabilir. Bu durumun, büyümesi dış ticarete bağlı olan Rusya ve Çin tarafından da benimseneceği ileri sürülmektedir. Aksi halde, yazarlar Avrupa Birliği (AB) ve Afrika'ya sürekli yardım eden Çin'in kendi başarısını yayabileceğini düşünmektedirler. Bölüm 4'te bu düşünce, Türkiye'nin gelişen ve büyüyen Asya'nın değil 'modern ve uygarlığı temsil eden' Batı uygarlığının bir parçası olması gerektiği fikriyle birlikte ele alınmaktadır.

Bölüm 22'de, AB gibi uluslar üstü organizasyonların pandemi sonrasında kendi iç problemleri ile uğraşacağı, küresel bir oyuncu olamayacağı bununla birlikte, bölüm 20'de virüsle ortaya çıkan orta ürünlerde Çin'e olan bağımlılığın azaltılması için üretime ağırlık vereceği öngörülmektedir. Bu durum ABD için de geçerlidir.

Küreselleşme Bitiyor Mu?

Bölüm 2'de, COVID-19'a karşı verilecek mücadelenin küresel çapta olması gerektiği yazarların çoğu tarafından kabul edilmiştir. Kendi başına ülkelerin verdiği mücadelenin yetersiz ve çok pahalı olduğu savunulmuş ancak ortak mücadele ile küresel bir başarı sağlanabileceği vurgulanmıştır. Bölüm 9'da, küreselleşmenin bazı devletler tarafından kazançlarını üst seviyeye çıkarmak için kullanıldığını ancak küreselleşen teröre karşı küresel önlemler alma konusunda aynı ülkelerin bedel ödememek için işbirliği geliştirmediklerini ifade edilmektedir. Salgına karşı da aynı yaklaşımın sürdürüldüğünü ve bu sebeple virüs karşısındaki başarısız olunduğu vurgulanmaktadır.

Altay Atlı (Bölüm 9) ve Birol Akgüne (Bölüm 14) göre, küreselleşme yok olmayacak, ancak küreselleşmenin yapısı ve enstrümanları yeni dönemin ihtiyaçlarına uygun olarak yeniden inşa edilecektir. Küreselleşmenin temsilcileri olarak

adlandırılan Birleşmiş Milletler (BM), Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ) ve diğer organizasyonların bağımsız kurumlar olmadıkları, varlıklarının, onlara finansal destek sağlayan ülkelere bağlı olduğu, yaptırım gücü olmadığı, virüsle birlikte aslında ne kadar kırılgan ve karar alma gücünden yoksun oldukları kitapta belirtilen diğer hususlardır.

Ulus Devletler Güçlenecek

Bölüm 5 ve bölüm 11'de, COVID-19'un ulus devletlerin güçlenmesi, sınırların daha fazla korunması, devletçi ekonominin yeniden canlandırılması ihtiyacını ortaya çıkardığı vurgulanmaktadır. Toplum güvenliği, medikal ve tarımsal ürünlerin üretiminin ulus devletlerde daha fazla teşvik edileceği öngörülmektedir. Bölüm 18'de ülkelerin virüsle tanışması ile birlikte nükleer güç kadar biyolojik gücün de ne kadar önemli olduğunun farkına vardıkları, bu sebeple güçlü sağlık hizmetlerine sahip olmanın, biyolojik çalışmalar yapmanın ve medikal istihbaratın geliştirilmesinin devletler açısından son derece önemli olduğu dile getirilmektedir.

Bölüm 21 yazarı Talha Köse, dünyada virüs nedeniyle göreceli bir barışın sağlandığına ancak bunun geçici olduğuna dikkat çekmektedir. Mesut Özcan (Bölüm 23) ve Nurşin Ateşoğlu-Güney (Bölüm 22) Ortadoğu'da ABD'nin tümüyle çekilmeyeceği, Rusya'nın ve İran'ın zor şartlarda da olsa güçlerini büyük ölçüde koruyacakları konusuna vurgu yapmaktadırlar.

ABD-Çin Rekabeti ve Türkiye

Bölüm 11, 14 ve 24'te, COVID-19 sonrasında, ABD ve Çin arasındaki çatışmanın daha fazla artacağı ve Türkiye'nin çıkarlarını maksimize edecek şekilde taraf tutmaması ve denge politikası izlemesi gerektiği görüşü hakimdir.

Bölüm 8 yazarı Mustafa Kibaroglu, Türkiye'nin yabancı ülkelere gönderdiği tıbbi malzeme ve yardımların virüs sonrasında Türkiye'nin

itibarını arttıracaklarını vurgulamıştır. Türkiye'nin NATO'dan çıkmaması gerektiğini, Batı'nın bir parçası olduğunu ama buna rağmen, ulusal güvenlik ve milli savunma sistemlerinin kendi imkanlarıyla üretimine ağırlık vererek Doğu ile işbirliğini temkinli bir şekilde arttırması gerektiğini dile getirmiştir. Birol Akgün de bu doğrultuda, Türkiye'nin Doğu ve Batı arasındaki denge siyasetini istikrarlı bir şekilde sürdürmesi durumunda, COVID-19 sonrası kurulacak uluslararası sistemde yapıcı bir rol oynayabileceğini eklemiştir.

Sonuç olarak, COVID-19 sonrası dönemde ulus devletlerin ve devletçiliğin gelişeceği öngörülmektedir. Tarımdan sağlığa, ekonomiye ve ulusal güvenliğe üretimin bu bağlamda anahtar bir rol oynayacağı vurgulanmaktadır. Bununla birlikte, Çin'le ilgili yapılan değerlendirmelere ve suçlamalara bakınca Batılı ya da Atlantik merkezli düşünce sisteminin Türkiye'de hala çok etkin olduğu görülmektedir. Bu anlayış, Türk politika yapıcılarının COVID-19'un Batı neoliberalizminin çöküşünü nasıl ortaya çıkardığını ve küresel ekonominin ağırlık merkezinin Asya'ya kaymış olduğunu tam olarak kabul etmemelerine neden olacaktır (Gürçan 2019, 2019/2020; Gürçan & Kahraman, 2020). Genel olarak kitap, ABD'nin COVID-19'dan sonra hegemonik statüsünü koruyacağına dair naif bir inancı ifade ediyor, bu da Türkiye'nin ulusal çıkarlarına hizmet edebilecek gerçekçi politikalar oluşturma girişimlerini potansiyel olarak engelleyebilir. 🌱

Kaynakça

- Gürçan, E. C. & Kahraman, Ö. E. (2020). Tarihsel perspektiften COVID-19: Felaket kapitalizmi korku güdümlü bir dünya düzenini nasıl üretir? *Belt & Road Initiative Quarterly*, 1(3), 49-62.
- Gürçan, E. C. (2019/2020). Amerika sonrası dönemde adil bir dünya düzeni inşa etmek. *Belt & Road Initiative Quarterly*, 1(1), 6-16.
- Gürçan, E. C. (2019). *Çok kutuplaşma, güney-güney işbirliği ve hegemonya sonrası yönetişimin yükselişi*. New York: Routledge.

Ni Min (Fotoğraf Sanatçısı)

Fujian Hui'an Kadını Ağ Onarıyor.

Hui'an kadınları: Güney Çin'deki Fujian eyaletindeki Huidong Yarımadası sahilinde yaşayan özel halk gelenekleri olan bir grup kadın. Kendine özgü kıyafetleri ve çalışkan ruhları ile yurt içinde ve yurt dışında ünlüler. Renkli başörtüsü ve turuncu şapka takıyorlar. Kıyafetlerinin üzerine dokunmuş küçük çiçekler ve rengarenk süslemeler var; üst gövde sıkı ve dardır. Göbek deliğini gösteren kısa giysiler giyerler.

Havadan İpek Yolu'nu kuruyoruz.

TÜRKİYE

ÇİN

onurair.com

Onurair

